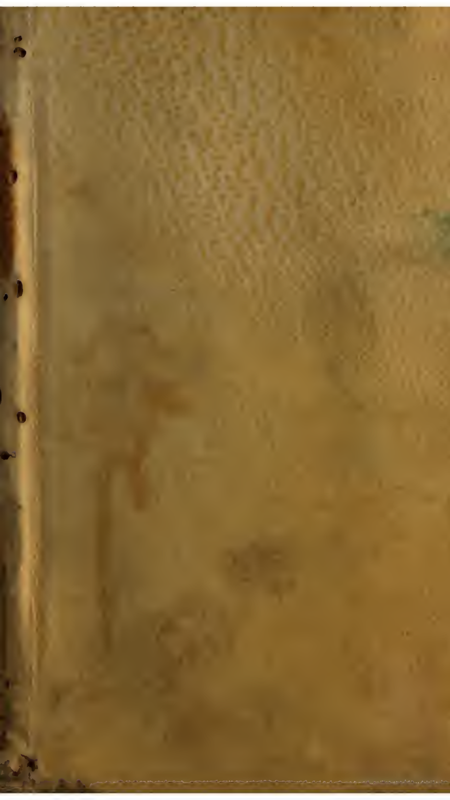

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
2 H
47

PAULI VOET, GISB. Fil.
Juris in Acad. Ultraject. Antecessoris, & Vianensis Cameræ Senatoris

DE

DUELLIS

Ex omni Jure decisis [illegible],

LIBER SINGULARIS,

Editione iteratâ auctus, & emendatus.

ULTRAJECTI,
Ex Officinâ Johannis à Waesberge.
cIɔ Iɔ c LVIII.

AD LECTOREM.

Quicunque exactè cognoscere
Jura Duelli
En liber est voto commodus hicce tuo,
In quo perdoctâ methodo pręcepta docentur
Quę poteris facili discere lector ope:
Hæc præcepta vetant ad vulnera surgere cives,
Pręrorii fasces quos cohibere solent:
Hæc præcepta jubent decidi à Judice lites,
Non pugnâ dirimi, quas malus error alit:
Hæc præcepta monent justo moderamine vitam
Et bona tutari quemque decere sua,
Et simul emendant condignè legibus illos
Omnes, injustè qui prius arma movent.

ABRAHAMUS De WYCKERSLOOT,
Rheno-Trajectinus.

INDEX CAPITUM,

Tractatus de

DUELLIS.

CAP.

INDEX CAPITUM.

DISPUTATIONES TRES,

Ad l. 2. Cod. leg. Cornel.

DE

SICARIIS.

DE

DE DUELLIS Licitis & illicitis.

CAPUT I.

De voce, & definitione Duelli.

DE *Duellis* acturus, operæ precium me facturum existumavi, si quędam crisin istius vocis spectantia, in antecessum dedero, præsertim cum non in omnibus assentiar scriptoribus, statuentibus vocabulum *Duelli*, non ejusdem hodie, cum eâ, quę olim obtinuit esse significationis. Alciatus monomachias leges præscripturus libello peculiari, vocem *Duelli* latinam non satis esse putans,

aut ſaltem non uſitatam apud claſſicos linguæ latinæ autores, alium à recentioribus ſcriptoribus, iſti vocabulo additum uſú cenſet, quam quidem par erat. Hinc etiam abſtinendo à voce duelli, maluit rem exprimere nominibus *ſingularis certaminis.* Quod inſtitutum quamvis non improbandum, ſic nec adverſæ ſententiæ ratio negligenda. Fateor quidem uſitatiſſime *duelli* nomine antiquitus bellum fuiſſe deſignatum, quia *bellum à duello*;(non quod minime *bellum*, ut nonnulli perperam exiſtumabăt, quos reprehendit Eruditiſſ. Voſſius) etiam bellum ubique fere ſignificatum fuiſſe duelli vocabulo: ut apud Feſtum, Varronem, Lucretium aliosque. Imprimis apud Plautum, cujus aliquot loca hic ſolum recenſebo: *Victores victis hoſtibus legiones reveniunt domum.*

Voſſius in opere Magno Orator. libr. 4. c.

Duello

Duello extincto maximo, atque internecatis hostibus. Plaut. Amphytr Act. 1. Scen. 1.

Et Capteiv. in Prolog.

--- *Valete judices justissimi Domi; bellique duellatores optimi.* Festus de verbor. sign. Var. l. 4. ling. lat. lucr. lib. 2. v. 27.

Quia tamen alibi Plautus, *duellum*, non ad bellum, sed duorum pugnam refert, contra aut præter belli formam dimicantium; quidni eadem vox idem, quod singulare certamen, significabit. Sic enim ille in Amphitruone. (Quamvis non ignorem à quibusdam criticis hos versus inter reos relatos.)

Consimiles sunt adeo, ut utri assim nesciam: rixam tamen, Plaut. in Amphytr Act. 1. Scen. 1.
Ut potest, dirimam. Amphitruo noli Amphitruonem duello perdere.
Linque collum precor. ---

Malui, non sine auctoritate scriptoris antiqui, vocem hodie usitatam, quæque sine periphrasi rem satis exprimit retinere. Quæ ut olim plerum-

que bello uno forte atque altero loco excepto, sic hodie illi aut raro, aut nunquam applicabitur. Verùm quia nomina rerum significandarum gratiâ sunt adinventa, nec aliquem oportet esse tam de vocabulis, quàm de rebus sollicitum, quod jura potiùs rebus, quàm verbis lata sint: ad explicationem materiæ propositæ, relicto cuivis circa usum vocabuli suo judicio, memet transferam. Ubi primùm examinanda venit definitio, seu mavis descriptio, circa quam etiam scriptores dissentire consueverunt & plerique meo judicio fuerunt hallucinati. Verùm priusquam aliorum sententias ad incudem revocem, prænotabo *duellum*, quandoque in laxiore accipi significatione, scil. pro quocumque certamine duorum, vel licito, vel illicito, le-

l 2. in fin. Cod. comm. de leg.

gibus

gibus permisso, aut prohibito. Quandoque in arctiori significatione, pro singulari certamine, & quidem deliberato, ad veritatis probationem, vel purgationem criminis. De quâ posteriori significatione agitur & in jure canonico, & in usibus feudorum. Eoq; nomine refertur duellum ad vulgarem purgationis speciem, in quâ victor pro innocenti victus pro convicto habebatur. Quale etiam duelli genus plerique intelligunt casuistæ, dum loquuntur de monomachiâ. Fuit enim prioribus illis seculis duellum inventum, ut veritas quæ dubia, fieret manifesta, ut innocentia cuique tuta foret, & improbus calumniator pœnas lueret suæ temeritatis.

Can. 2. de Purgat. Vulgar. libr. 2. feud. tit. 27. in init. Alciat de singulari certam. Azor. Instit. Moral. part. 3. libri 2. cap. 5. Tholosan. Syntagm. juris univ libr. 48. cap. 16. Fragoz. part. 1. libr. 1. disp. 2. Regim. Reip. Christian.

Proinde si de veritate certo constaret, & notoriũ esset, eum qui ad duellum provocat, nocentem esse, non erat duello lo-

Hostiens. in summâ. de Cleric. Pugnant. in duello.

locus. Cum frustra remedium in defectum probationum adhiberi solitum, admittatur, si abundè de facto constet, neque ex formulâ Doctorum certioratus judex, amplius oporteat certiorari. Paulo tamen generalius hoc loco de duello agere decrevi, quam ut vulgari probationi tantum applicari debeat.

De Usibus feudor. l. 2. tit. 27. in med. Initii. Bald. in l. cum filius. final. D. de leg. 2.

Bocerus tum demum locum obtinere censet duellum, cum pugna duorum, nec legitimâ de causâ est inchoata, nec auctoritate ducis aut Imperatoris exercitus inita. Verùm meo judicio minùs accurate. Neque enim tot gentium domitor Alexander Magnus ideo duellista (utar illâ voce) appellandus, quod cum plerisque gentibus bellum gesserit, eo non ritè in antecessum, per fęcialem indicto. Nec unquam latrones, qui intutũ ac infestum reddunt

Bocer. de duell, c. 1.

mare, qualis ille ab Alexandro interceptus, quales pyratæ, Tunenses aliiq;, duellatores nuncupabuntur, licet sine justâ causâ, sine mandato ducis aut Imperatoris, quem forte nullum agnoscunt, naves mercatorias adoriantur, & expugnent.

Johannes Lignanus, duellum describit per capitalem pugnam deliberatam hinc inde, ad purgationem vel gloriam. Verùm hæc duelli definitio non tam omne duellum continet, quam potissimas ejus species. Quid si etenim lanistæ ad artis exercitium inter se concurrant, idque vel citra, vel non ultra vulnera, quemadmodum Commodum Imperatorem cum gladiatoribus in arenâ depugnasse auctor est Herodianus, annon censebitur esse certamen singulare, annon dimicatio inter partes contendentes, licet nulla pugna capi-

Herodian. lib. 1.

talis, quod non agatur de capite aut vitâ cujusquam? Insuper, quis inficias iverit duellum appellari posse, si latro vel nocturnus agrorum depopulator aliquem viatorem in itinere aggrediatur? Aut si ex improviso duo nocturno tempore, in se mutuò irruant? Nulla tamen hinc inde deliberatio, nulla intentio dimicandi, nec animo destinato conflictus instituitur, verùm casu prorsus inopinato. Amplius, quid si duo loco designato, indicto tempore, irâ incitante, & ut vindictæ cupidini satisfaciant, invicem adoriantur, an non singulare certamen esse dicetur, licet nec ad innocentiæ purgationem, nec ad gloriam quicquam conferat hoc duelli genus, neque quidem ex intentione dimicantium?

Eligius Bassæus in Floribus Theolog. pag. 264.

Ab hâc Lignani descriptione non multum recedit Eligius Bas-

Bassæus, quo cum etiam consentit Bonacina, cui duellum est: *pugna singularis deliberata ab utraque parte, sponte & ex condicto suscepta, cum periculo occisionis, vel mutilationis, aut vulneris.* Bonacina Tom. 1. fol. 597. num. 2. & seq.

Verùm, ut quod res est dicam, & isthoc modo duelli vocabulum nimium coarctatur eò quòd omnia duella ludicra, qualia sunt hastiludia, ensiludia, torneamenta, aliaque plura, quæ excludantur. Etiam illa, judicis auctoritate, & quidem partibus invitis, saltem non petentibus, imponuntur. Quæ omnia tamen duellorum venire appellatione, adeo certum est, quàm quod certissimum. Finis equidem eorum est veritatis indagatio, ac dubii litis eventus decisio. Ut insuper hoc adjiciam, nec loci assignationem, nec temporis indictionem, quicquam ad essentiam, aut formalem ratio-

nem duelli conferre: quod etiam illi qui ſtrictis mucronibus jam de facto invicem provocant, & adoriuntur, verè duellantes ſint dicendi.

Eligius Baſſæus pag. 264. art. 2. & 9. Barboſ. in collect. ad Concil. Trident. Seſſ. 25. ſuper Reformat. c. 19. art. 7. & 9.

Neque obſtat, quod moralium rerum ſcriptores in duello requirant, temporis aſſignationem, adjunctâ loci determinatione; Idque ſecundum Bullas Gregorii 13. & Clementis 8. Neque enim harum circumſtantiarum loci ac temporis requirunt determinationem, quaſi ſine iis, duellum non eſſet duellum, verùm quod ea omnia requirantur, ut duellatores incidere dicantur in pœnas ſecundum canones pugnantibus in duello infligendas. Quæ ſi abſint, ab ordinariâ pœnâ cenſentur immunes, & extra ordinem puniri merebuntur. Quinimo poterit eſſe duellum, quod potius veniam, quam pœnam merebitur,

tur, in quo consequenter loci ac temporis conditiones necessariæ non sunt.

Non etiam duello applicari poterit illa Vasquesii definitio, *quod sit certamen singulare, aut pugna, æquis legibus dimicantium.* Præterquam enim quod non omne duellum, aut ex pacto, aut mutuâ oriatur voluntate, ut si quando latro, vel nocturnus agrorum depopulator cuiquam insidiatur: etiam non omne duellum, mutuo consensu initum, æquis sit conditionibus. Quidsi enim nonnullus sibi nimium tribuens, aliquem gladio cinctum, pugione provocet? Quidsi de loco iniquo cum adversario congredi velit? Quid si equitum alter equum habeat minus exercitatum, aut ad quamvis circum agitationem, & cursum, minus ductilem? Non tamen ea propter duellum esse ne-

Vasquez libr. 1. contr. Illustr. cap. 11. num. 36.

negabitur, quod parùm curandum sit, æquis an iniquis conditionibus certetur.

Probabilior hæc definitio, saltem meo judicio : est *certamen duorum de victoriâ citra belli formam decertantium*. Quæ ferè coincidit cum Festi descriptione in voce duellum. Neque accuratior Boceri descriptio, statuentis, *duellum esse certamen duarum partium, quia plures utrinque pugnam committere possunt*. Duorum enim qui dicit, nullâ ratione excludit sed potiùs includit partes duas. Preterquam, quod magis propriè duorum pugna dicatur, uti etiam antiquitus à duobus sic appellata, quod nisi inter duos esset bellum. Et licet nonnunquam, non tamen semper, plures sint utrinque, qui duello decertant, nihilominus duo regulariter reperiuntur, qui vel primam occasionem singularis congressus suppedi-

peditant, aut in gratiam reliquorum singulare subeunt certamen. Insuper, licet plures quandoque congrediantur, hunc tamen ordinem servare solent, ut bini concertent, quēadmodum apud antiquos aliquot paria dicebantur edita gladiatorum. Quicquid sit, non absurde dicetur esse duorum certamen, quia singuli cum singulis congrediuntur, hoc ipsum satis superque vocabulis, *monomachias*, *singularis certaminis*, ac *duelli*, indicantibus.

CAP. II.

Utrum licita duella ludicra, gloriæ causâ suscepta?

DIu ante Manuelem Commenium, Imperatorem Constantinopolitanum (ut id alibi perperam neget Pancirollus) in usu fuere, ludicri quidam

dam ludi, Suetonio *Hastici* vocati: per errorem à quibusdam dicti *Actiaci*. Hodie vocabulo minus latino *Torneamenta* appellata, & inverso modo Trojamenta: forte quia à Trojanâ juventute, quam in hoc ludi genere institutam fuisse, testis est Virgilius, ad nostra usque tempora successione quâ pervenerunt. Hoc tamen servato discrimine, quod hodiernis moribus, non pueri, quod ex veterum instituto obtinebat, sed viri inter se concurrant. Neque amplius nudato capite, aut coronato, verum pressâ galeâ ineatur certamen.

Virgil. l. 8. Æneid.

Ut hic ludus sit lancearia quædam decursio cataphractorum, in quâ singuli concurrunt, intermediâ de more lineâ erectarum tabularum discreti. Quod ludi genus hodie, maxime periculosum, nullamque adferens utilitatem, illicitum esse

esse censeo. Idque congruenter sententiæ Pauli, & Ulpiani juris interpretum; qui, cum agant de ludis, gloriæ causâ institutis, ac permissis, puta de colluctatione, pancratio, pugillatu, deque quinquertio ludere, in quibus ferro non contenditur, exclusisse videntur torneamenta, quæ majori fiunt cum periculo; & in quibus in se mutuo cum impetu ruunt cataphractati. Ut exercitium tale, maxime nocivum, in culpâ collocari debeat.

l. 7. §. 4. D. Ad. leg. Aquil.

l. 2. §. 1. D. de Aleator. l. 10. D. ad l. Aquil.

Nec quicquam in contrarium movet Bocerus post Tholosanum, quasi lex permittat hunc ludum, illis verbis: *Senatus consultum vetuit in pecuniam ludere; præterquam si quis certet hastâ, vel pilo jaciendo.* &c. Certius enim nihil est, quam illa certamina, de quibus agitur lege allegatâ, longe diversa fuisse à Torneamentis. Quid si enim

Tholos. Synt. jur. Univers. libr. 43. cap. 16. art. 3. Bocerus cap. 4. de duell. per l. 2. D. Aleator.

si enim veteres hastis, id est contis, inter se depugnẽt, uti hodie solent concurrere gladiatores? Id certè minore eveniet cum periculo, quàm si veloci equorum cursu lanceis acuminatis, vel aliter concurrant. Atque adeo non valeret argumentum à ludis veterum desumptum, & quidem minùs periculosis, ad eos ludos, qui maximo cum periculo sunt conjuncti. Verùm evidentiorem responsionem suppeditat ipsa lex. Non dicitur licere hastis aut pilis in se mutuò irruere, verùm conceditur hastâ, aut pilo jaciendo, virtutis causâ certare. Ut nullum hisce in ludis parti ab adversâ parte sit periculum. Tantùm enim vires explorantur, uter certantium hastã aut pilum longiùs emittere, vel, evibrare valeat. Non aliter atq; intèr milites recepta consuetudo, ut artuum robur explo-

rent,

rent, globum ferreum, aut lapidem ad distantiam aliquam emittendo aut projiciendo. Longe itaq; aliter hoc obtinet in Torneamentis, ubi non singuli currunt, sed partes concurrunt, & ita maximo cum periculo, in se mutuò animis exacerbatis, lanceisque acuminatis, irruunt.

Nec tantùm de jure civili hoc exercitii genus prohibitū sed etiam de jure canonum. Quo *Torneamenta*, *detestabiles*, *nundinæ vel feriæ* appellantur. In tantum etiam ut morientibus in Torneamentis ecclesiastica denegetur sepultura. Can. 1. de Torneam can. 2. eod.

Rationes etiam in promptu sunt, quibus talia ludorum genera dissuadentur.

1. Quia audaciæ notam incurrit, qui temerè cum adversario congreditur, non sine periculo vulnerum, ac vitæ. Metus enim justus est, ne excussi ephip-

ephippiis ſolo deturbentur cataphractati, lapſuque graviore, quo pondere magis obruũtur, ſi non intereant, ſaltem periculoſe lædantur. Unde etiam inter Græcos ſapientiores, qui vel pueris talia exercitia permiſerunt, eos, ut abſque periculo artis equeſtris, aliorum exercitiorum rudimenta addiſcerent, dorſis arietum, ne ex alto laberentur, imponebant.

Gabriel Naudeus libr. 1. Syntagm. de ſtudio Milit. p. 157.

Metus inſuper eſt, ne lanceis in adverſum directis ictu quo vulnerentur, aut iiſdem fractis, alibi particula caſſidem ſubintret. Quomodo maximo cum diſcrimine Ceſennæ exhiberi ſolitas fuiſſe illas decurſiones, propter craſſiores haſtas & præpilatas, quibus nobiles inter ſe concurrebant teſtis eſt Gabriel Naudeus.

2. Quia hoc genus haſtiludii nullam hodie utilitatem adferre poterit. Majore quippe

cum

cum apparatu ludorum, ac ſcenarum celebratur, quam quidem in equeſtri conveniat decurſione. Et otioſis illud exercitii genus magis aptum eſt, quam viris in rebus bellicis occupatis, quibus ea magis placent exercitia, quæ non ad pompam aut oſtentationem tantum, ſed etiam ad commoditatem referuntur. Fateor quidem patrum noſtrorum memoriâ ludos haſticos conſueto more celebratos fuiſſe, verùm tum temporis non inutiliter, quod cum in præliis, aut velitationibus, lancearii pugnarent equites, illius exercitii aliquis eſſet in bello uſus; quem etiam aliquo cum periculo redimere, non illicitum judicatur. Non aliter atque hodierno tempore equitum concurſus ludicri permiſſi, etiamſi nonnunquam cum aliquo diſcrimine adhibeantur;

quod tales fieri, exercitui, ac militiæ expediat. Verùm cum lanceariorum nullus ampliùs in bello ſit fructus, ceſſante illo armorum genere, & ex parte noſtrorum, & hoſtium, iniquum cenſebitur, oculos paſcere velle tali genere ſpectaculorum, quod plerumque poſt ſe trahit ſi non diſpendium vitæ, ſaltem valetudinis.

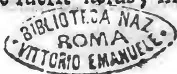
3. Magna ſubinde è Torneamentis ſuccreſcunt mala. A parte victoris orietur contemptus, adverſarium enim ſuperatum longè infra ſe ipſum ſuaque merita collocabit, quod eum à ſe ſuperatum animadvertat. Inſuper ſemet mirum in modum victor elevabit; vana quippe gloria eum elatum & vanum efficiet, ut in poſterũ neminẽ ſibi parem ferre velit, tantum abeſt, ut ſuperiorem. Audaciam præterea ſummam hoc ipſum ſuper addet victori,

ne-

quod feliciter adversarium deturbaverit, eoq; proclivior erit ut secundùm vel tertiùm cum alio congrediatur adversario.

Itidem à parte victi orietur dolor, & indignatio, dum se victum experitur ab eo, quem si parem, non tamen ut superiorem agnoscere voluit. Hancque cladem potiùs fortunæ, aut casui, quàm virtuti adversarii imputabit. Hinc è dolore & indignatione audaciam colliget, & aut temerario ausu stimulatus, aut desperatione adactus, adversarium datâ occasione provocabit, experimentum omnibus daturus, se non tam virium defectu, aut imperitiâ, quàm quidem fatali quâ necessitate, succubuisse. Ut jam Martem velit diribitorem, qui antea fortunam non bonam, non æquam fuerat expertus. Quin imo, si victus à victore fuerit læsus, inimici-

tias

tias meditabitur capitales, adeoque vindictam quâvis occasione repoſcet; quaſi non tam per infortunium, quam animo deſtinato damnum datum fuiſſe videatur.

Ex parte vero ſpectatorum non minora evenient incommoda. Ut enim exempla magis movent, quam res aut ratio ipſa, ita illi, qui animoſi, qui audaces, ſpe victoriæ, gloriæ cupiditate, ad illa exercitia incitabuntur: ſecundum illud Patavini Scriptoris: *alios æmulatio & certamen, ut provocarent, provocatiq; ne abnuerent, traxit.* Alii verò invidia ſtimulati, quod eum cernant victorem, quem potius victum & ſuperatum optaſſent, vel ſecundùm cum eodem cõgredi deſiderabunt quo potius deprimatur, ſi victus, quam ut obtentâ nuper victoriâ nimiùm elevetur. Inſuetum enim non eſt, homines ſuper

Livius hiſtor. libr. 28.

pro-

prosperis aliorum successibus contristari, atque dolere. Idque secundum illud Chrysostomi versi: *Heri & pridie amicus & loquebaris cum illo, fortasse etjam comedebas; repente cum videas membrum tuum magis honestatum, abjectâ amicitiæ personâ, hostilem induisti, imo insaniam. Insania enim est alienis bonis cruciari.* Alii non justâ æmulatione vel ipsum victorem provocabunt; infausto duello experimentum sumpturi, num eodem animo in re seriâ sit futurus, quo in ludo equestri, tam si certetur armis decretoriis, quam si ludicris. Adeoque non tantum corpori sed etiam animæ grande creabunt præjudicium.

Chrysost. Homil. 26. in 2. Corinth.

Quod si nondum movent allegatæ hactenus rationes, saltem moveant exempla. Quis ignorat ista lætitiæ ac voluptatis simulacra ut plurimum dubia, ac luctuosa fuisse, casu quo

sini-

sinistro, atque infelici eventu? Dictavit hoc seculum antiquum in Nonio Asprenate, qui coram Cæsare Augusto Trojam ludens, crure ex equi lapsu est debilitatus. Testimonio insuper est, ut ad recentiores veniam, infelix Francisci Borbonii Anchiani casus, qui miserabili in ludo, luxatâ cervice, confractoque cerebro sternitur. Nec oblivioni traditum Henrici ejus nominis secundi fatum, in publicâ celebritate, cum Mongomerio Comite concurrentis. Confractis enim utrinque hastis, ex trunci ictu, qui fortè per apertam cassidem in oculum penetraverat, secundariâ percussione vulnus accepit, quo intra undecimum diem confectus, naturæ cessit. Idem quod accidit in Germaniâ fortissimo Principi Friderico Thuringiæ Landgravio. Cum enim ille voluptatis & honoris gratiâ

Thuan. libr. 3. Histor. Tom. 1.

co-

Comitibus & magnatibus provinciæ magnis impendiis equeſtres decurſiones Pegatiæ inſtituiſſet, ipſe per ephippium inter primos lanceâ trajectus, pro demortuo domum reportabatur. Atque ita periculoſi certaminis auctor, ejus periculum primitus fuit expertus. Herman. Kirchner, Orat. 26.

Cap. III.

Utrum corporis exercitium licitum?

INter ludorum genera, apud veteres uſitatiſſima, quibus inter ſeſe certantes committebantur, præcipua fuerunt, *luctatio*, ac *pugillatus*. De quibus Ulpianus Juriſconſultus, hiſce verbis: *Si quid in colluctatione, vel in pancratio, vel pugiles dum inter ſe exercentur, alius alium occiderit; ſiquidem in publico certamine, ceſſat Aquilia. Luctatio* erat una ex Gymnicis quinque, in Vlpian. in l. qua actione. 7. §. ſi quis. D. Ad l. Aquil.

quâ robore ac corporis viribus certabant; quæque lateris complexu peragebatur. Qui sese exercebant, Græcis *Athletarum* nomine insigniti fuerunt, eorumque locus palæstra appellabatur.

Panciroll Ad l. unic. Cod. de Athl.

Pancration secundum Pancirollum ex Alciato, ludorum quinquertium fuisse videtur. Ideo *pancration* dictum, quod ludorum genera omnia complecteretur. Mihi potius *Pancration* erit mixtum ludi genus, ex colluctatione & pugillatu. Quod etiam innuit satis Ulpianus in lege allegata, ubi medio loco inter luctationem & pugillatum pancration collocatur, quasi utrumque complecteretur ex æquo. Et appellabantur, qui huic ludo vacabant *Pancratiastæ*, ita dicti, quod omnes robore superarent, comprehensi sub Athletis. Quod ipsum, ex Gellio haud obscure colligitur. *Ad ea cavenda at-*

que

que declinanda, perinde esse oportet animo semper prompto atque intento, ut sunt Athletarum, qui pancratiastæ vocantur. Non sicuti illi ad certandum vocati, projectis altè brachiis consistunt, caputque & os suum manibus oppositis quasi vallo præmuniunt: membraque omnia eorum, priusquam pugna mota est, aut ad vitandos ictus cauta sunt, aut ad faciendos parata. Et in hac fuisse opinione deprehendo Salmasium, ut non videam rationem ullam, cur sententiam mutem. Plinius enim Pentatlos & pancratiastas distinxit. *Milo,* inquit *fecit delphicos Pentatlos, Pancratiastas.* Ut per pentatlos intelligat qui omni ludorum genere exercitati, per Pancratiastas illos, quos descripsi.

Gell. in noct. Attic libr. 13. c. 26. ex Cicerone. Salmas. in Exerc. Plinianis. p. mihi 290.

Pugillatus, à pugillo, seu pugno dictus, est ille ludus, in quo pugnis, calcibus, morsu, post etiam cæstibus, & omni corporis nisu ac luctatione certabant.

Beroald. Comm. in Prop. Eleg 13 libr. 3.

l. quâ actione. 7. §. si quis. 4. D. Ad leg. Aquil. l. unic. Cod. de Athlet. libr. 10.

De quibus ludis jam enumeratis quæritur, utrum liciti sint ac permissi? certum id est de jure civili, quod inter noxios non referantur. Et si qui in illis læsi sint, Aquilia experiri non possint; ut cum cesset Aquilia, etiam omni culpa vacui sint ludentes.

Can. 1. de consuet. in 6.

Si tamen jus canonicum spectetur, non videntur illi ludi esse liciti. Cum talis depugnandi consuetudo ut peccati nutritiva, corruptela potius sit, quam consuetudo. Quo cum facit illud Francisci Vivii: *Consuetudo permittens duellum, pugnam, pancratium, seu ludum lapidum, pugnorum, non valet modo aliquo, nec tolerari debet, tanquam illicita & injusta.* Et licet, uti dictum, occidens aut vulnerans aliquem hujusmodi in ludis, excusetur à pœnâ temporali propter jus civile, non tamen in conscientiâ tutus erit,

Francisc. Vivius l. 1. decis. 66.

nec

nec excusabitur à peccato; cum ipsa consuetudo, non tam excuset peccatum, quam aggravet. Quinimo de jure canonum certantes ac dimicantes pœnam incurrunt excommunicationis. Et practici, homicidia in talibus ludis commissa quadantenus excusanda censent, non verò in totum extra pœnam constituenda.

Vivius.d. decis. Decret. Concil. Trident. de Reform. Sess.25.c. 19. Gilhaus. Arbor. crim.c.2. tit.12.

Nec desunt rationes, quibus suadetur, ludos illos improbandos esse. 1. Quia illi ludi non sunt ludi, in quibus seriò agitur, & concertantes invicem etiam cum dolore ferire student; ut adsit ibidem nocendi animus, & dolorem adversario inferendi. 2. Quia tales ludi, tantum ad ostentationem adhibiti, condemnandi, qui maximis periculis dimicantes subjiciunt. In tantum etiam ut nonnunquam homines in iis interimātur. Quin imo non

raro in ejusmodi ludis partes utrinque enecatas esse, præter Athenæum, Plutarchum, testatus est Galenus. Ne dicam in hoc ludi genere periisse Commodum Imperatorem, dum cum robustissimo quo palęstrâ, ad hoc ab iis immisso, qui ejus Tyrannidē detestabantur, fauces ipsius fuerunt compressæ.

Galen. 3. de compos. Med. per gener. infin. Herodian. lib. 1.

3. Quia nunquam sine ira aut affectu, aut simultate istud genus certaminis celebrari potest; utpote in quo cuiquè propositum adversarium ferire. Quis enim patietur sibi plagas inferri ab adversario, & quidem non sine dolore, idque animo sedato? Quis cæstibus excipi ad livorem usque, idque sine odio aut affectuum perturbatione? Nemo equidem, nisi cui ubique partes corporis callo obductæ sunt.

4. Quia ab omni humanitate prorsus alieni illi ludi, qui sangui-

guinem provocant humanum; in quibus subinde nodosis baculis, sudibusque præustis, (ut olim ab Eugubiis factum) decertant. In quibus manibus & calcibus insultant, morsibus corpora fædant, unguibus lacerant, oculos invicem eruunt, & quid non.

Ubi quandoque nudi juvenes, inter gladios sese atque infestas frameas saltu jaciunt; quod apud Germanos factum fuisse refert Tacitus. Tacit. de Mor. German.

Quæ spectacula visu tristia & enormia, non jucunda, non temperata, maxime sunt detestanda. Oculum testem dabo Tullium, qui quasi ob oculos ea ponendo, à talibus ludis eos absterrebit, qui humanitatem non exuerunt. *Adolescentium*, inquit, *greges Lacedæmone vidimus ipsi incredibili contentione certantes pugnis; calcibus, unguibus, morsuque denique, ut examinarentur,* Tull. Tuscul. 5.

tur, antequam se victos faterentur. Quale fere certaminis genus (quamquam de madidis, ac vino sepultis,) versubus graphicè depinxit Satyricus.

Hinc jejunum odium. Sed jurgia prima sonare
Incipiunt animis ardentibus: hæc tuba rixæ.
Dein clamore pari concurritur, & vice teli
Sævit nuda manus: pauca sine vulnere malæ,
Vix cuiquam, aut nulli toto certamine nasus
Integer. Aspiceres jam cuncta per agmina vultus
Dimidios, alias facies, & hiantia ruptis,
Ossa genis, plenos oculorum sanguine pugnos.
Ludere se credunt tamen, & puerileis
Exercere acies, quod nulla cadavera calcent.

5. Quia talia certamina misericor-

cordiæ Christianæ repugnant, è quâ tanquam è fonte humanitatis manat; gaudere cum gaudentibus, ac dolentibus condolere; non autem semet oblectare in miseria, in dolore & vulnere proximi. Justus etiam se misericordē & mitem præstat erga bruta, multo magis erga æquales, socios, & fratres. Oculi, manus, pedes in corpore bini conditi, ut conjunctim concurrant in commune auxilium. Partes in corpore diversæ conspirant ad totius conservationem. Ut deceat Christianos, membra reipublicæ Christianæ conspirare in unionem & salutem totius, non ad detrimentum partium singularum. Inprimis oportet Christianos ab illis hominum commissionibus esse alienos, in quibus oculi sanguine humano pascuntur, adeoque natura redditur efferatior, Symm. l. 2. Epist. 46.

tior, dum illis crudelioribus in tantum assuescunt, ut iisdem delectentur. 6. Quia talia certamina, ut etiam certantes in nullo pretio apud moratiores gentes habiti fuere. Et quod priscam sapit disciplinam, nulli apud Saxones aliosque tales artes honori, aut decori fuerunt: cum tamen ex monito Paulino, nihil committendum ultra quam decorum postulat. 7. Et ultimo, quia talia certamina, vix ullum, aut rarum in bello præstant usum, tantum inventa in gratiam otiosorum, desidiosorum, ut vanis istis semet oblectent, tempus transfigant, insueti majoribus occupari. Neque enim in prælio, aut pugna luctatione certant, verùm armis, nec tam corporis robore superant, quàm animi fortitudine, nec pugno, aut firmis lacertis, quàm armorum exercitio. Et quamvis hi ludi

aliquam virtutis speciem præ se ferant, longè tamen à virtute sunt semoti, nobis cum brutis communes; ut peritiam eorum professi, rebus bellicis gerendis & expediundis minus sint idonei. Id quòd Alexander Magnus lepido satis dicto designavit. Cum enim Mileti multas athletarum statuas vidisset, qui in Olympiis vicissent. Et ubinam, inquit, tanta ista erant corpora, quando Barbari vestram urbem obsidebant.

Plutarch. in Apopthegm.

Cap. IV.

Quid statuendum sit de nudorum certaminibus?

APud veteres exercitationum varia genera fuere frequentata, non tantum nudorum juvenum cum juvenibus, sed etiam virginum cum

virginibus, earumque, cum adolescentibus, ut ita illarum corpora luctâ, cursu, reliquisque ejus generis virilibus incitamentis, non secus atque marium, ad labores perferendos aptiora redderentur. Utrumque institutum Græcorum Poëta Propertius descripsit hisce versibus:

Propert. Eleg. 13. libr. 3.

Multa tuæ Sparte miramur jura palæstræ,
Sed mage virginei tot bona Gymnasii,
Quod non infames exercet corpore ludos,
Inter luctantes nuda puella viros.
Cum pila veloces fallit per brachia jactus
Increpat & versi clavis adunca trochi.
Pulverulentaque ad extremas stat fœmina metas
Et patitur duro vulnera pancratio:

Nunc

Nunc ligat ad castum gaudentia
brachia loris
Miscile nunc disci pondus in or-
be rotat.

Quod certaminis genus vel ideo forte à Lycurgo legislatore institutum, ut stirps eorum, qui gignerentur, validum in valentibus corporibus principium sumens, bene germinaret. Vel etiam, ut ita mares conspicati puellarum denudatarum formam, earum caperentur amore, adeoque de ineundo matrimonio, quod cælibatum Græci vituperarent, consilium inirent. Vel denique, ut si qua necessitas cogeret, & fœminæ ad instar Amazonum, pro liberis, pro parentibus pro aris & focis, certare possent. Quidquid sit, nemo tamen sanæ mentis hoc insanum Lycurgi institutum probaverit. Puellas enim nudas, cum viris nudis colluctari, cum-

Vid. Plutarch. in Apopth. in Lycurgo.

cumque amatoribus ita versari, non est citra infamiæ notam; & muliebris illa nuditas, quâcunque de causâ sit instituta, semper erit reprehendenda. Quid quod nulla sit ratio, quæ desumpta à validâ generatione, ab incitamento ad nuptias, à patriæ defensione. Cum etjam principium generationis in fœminis satis validum sit futurum, si exercitiis validis, licet non sint nudatæ vacare inceperint. Nec minorem in bello operam præstabùnt, etsi vestitæ semet exerceant. Neque enim vulgare auxilium matro æ Germanæ maritis militibus teste Cæsare præstiterũt, utriusque fortunæ sociæ comites, licet nunquam inter illas exercitium nudarum fuerit admissum. Quod verò spectat conciliationes nuptiarum, dicendum illam concertationem nudam, non tam incitare ad nuptias,

nuptias, quam ad pravas libidines, vagam ac dissolutam venerem. Ut si aliud ullum exercitium, hoc maxime invitet ad delinquendum. Et ideo maxime reprehendendum, quod nullam puellarum sinat esse honestam; cum quæ sese ita nudatæ exponunt, omni castitate exutæ videantur. Id quod Euripides ita latine versus satis indicavit. Euripid. in Androm,

- - - Neque si qua cupiat,
Spartiadum puellarum casta esse queat
Quæ cum juvenibus deserentes domos
Nudis cruribus, & laxis peplis
Cursus & palæstras non tolerabiles mihi
Communes exercent.

Cap. V.

Utrum armorum exercitium licitum atque utile?

QUantum valeat armorum exercitium, quo corpus ad prælia & pugnas redditur idoneum, ſuadet ratio, eamque confirmat experientia. Exercitatio enim homines facit alacres, artus & lacertos firmat, quò tractandis armis adſuefacti, cum validiſſimis certare, cum alacribus concurrere, adeoque ſi quando uſus exiget, & opus erit, ictus inferre, & illatos avertere valeant. Ignaviâ verò membra hebeſcunt, mollia & infirma redduntur. Segnities præclaras cogitationes, quibus ad militaris gloriæ ſplendorem erigitur animus, magis magiſque obtundit.

Scilicet hominum mentes

otio

otio deditæ, corrumpuntur, ſequieres fiunt, corpora redduntur languidiora. Et ut pulli equini, ni paulatim oneribus ferendis idonei reddantur, facilè delaſſantur: ita & militiæ deſtinati, ni ab ineunte ætate armis tractandis adhibeantur, poſt minus apti erunt, nec onera militibus impoſita nec moleſtias, quas ſecum trahit illud artis genus, perferre poterunt, aut pati.

Exemplo hoc ipſum teſtatum fecerunt Lacędemonii, qui quamvis pauci admodum eſſent numero, parum tamen aberat, quin univerſam Græciam ſibi ſubjeciſſent. Quod reliqui præter illos, nonniſi deſidiæ ac voluptati, ludiſque non ad uſum inſtitutis, vacarent. Nec Romani virtute ac gloriâ cæteros mortales olim anteceſſiſſent, niſi apud ipſos armorũ exercitatio floruiſſet.

Unde lecti tyrones sub campi doctore severè instruebantur quo singuli periti forent, mandata in prælio accipere, & si opus esset, etiam dare. Ut haut immerito de iisdem fuerit dictum, quemvis militem ducis partibus, & quemvis ducem militis officio fungi potuisse. Quo nomine etiam nonnulli inter Romanos laudatissimi, quod nullum non armorum exercitium in promptu haberent. Pompejus certe Magni titulo decoratus est, quod pro consueto habuerit, saltu cum alacribus, cursu cum velocibus, vecte cum robustis certare. Et de Aureliano Imperatore refertur, eum nullum diem prætermisisse, in quo non se pilo, sagittis, aliisq; militaribus armis exerceret. Quo etiam potissimùm nomine, dum de Scipionis indole loquitur, Silius Italicus, eundem commendat,

quòd

quòd assiduis laboribus, ac ingenuis exercitiis occuparetur.

Ipse inter medios venturæ ingentia laudis
Signa dabat, vibrare sudem, transmittere saltu
Murales fossas, undosum frangere nando
Indutus thoraca vadum, spectacula tantum
Ante aciem virtutis erant, sæpe alite plantâ
Ilia perfossum, & campi per aperta volantem
Ipse pedes prævertit equum, sæpe arduus idem
Castrorum spatium saxo transmisit & hastâ. Silius Italic. l. 8.

Quamobrem apud antiquos inter Græcos laudatus Lycurgus, quod durius haberet juventutem domi, quàm foris, quod majora suis civibus intra muros, quam intra vallum imperaret. Et certè cum exercitus Varroni dicatur, quoniam exer-

exercitatione evadit melior, summo jure ac ratione exercitia militibus commendanda. Ea enim si probè calleant, facile eorum imperator ab hostibus victoriam est reportaturus. Sic enim referunt Attilam Gothorum Roderici filium Sueciæ regnum contra adversarios tutatum fuisse, quod militari disciplinæ, ita totum se traderet, ut suo tempore nulli secundus in eâ putaretur. Præsertim de exercendâ juventute Gothicâ, in omni exercitio militari continuè & prudenter cogitabat. Neque ullam pestem in quâcunque republicâ perniciosiorem reperiri posse credebat, quam si juventutem otiari, vel corruptis imbui moribus, permittatur. Quo prudenti consilio tandem Danos, aliosque devicit, nec solũ in propinquâ, sed & longinquâ militiâ conspicuus evasit.

Joh. Magnus Gothor. Histor. l. 2. cap. 28.

Pru-

Prudentis itaque ducis erit adoleſcentes quos laboribus bellicis ſuſtinendis olim pares eſſe velit, quàm primùm rudimentis reddere aſſuetos bellicis. Niſi enim iſtis à teneris ſint innutriti, ad duriora poſtmodum reperientur inepti. Quæ initio ſunt difficilia, ſi accedat conſuetudo; reddentur facilia; etiam tandem delectabunt. Exemplo erit Milo Crotoniates, qui niſi vitulam primitus geſtaſſet, nec taurum geſtare potuiſſet. Et inter Romanos imperatores hoc nomine celebratus Caligula quod in caſtris natus eſſet & in patriis armis nutritus. Ut enim conſuetudo ſenſim ac paulatim inducenda, ne ſubita gravem in corpore efficiat mutationem: Ita etiam ab ineunte ætate, & per vices exercitia habenda, ne ſi repente adhibeantur, magnis periculis membra ſubjaceant.

Mili-

Militibus autem noſtris, ut & nobilibus juvenibus ea apprime commendanda exercitia, quibus ad pedeſtre & equeſtre prælium reddantur idonei. Inter quæ præcipua ſunt, quibus ad haſtam vibrandum inſtruuntur, curſu certant, ſclopi ejaculatione ad metam, contendunt. Quibus addatur curſus equitum ad anulum, quem Galli appellant *la bague*. Potiſſimùm inſtrui poterunt ſinguli ad ficti hominis pugnam; quod exercitii genus ſuis commendavit Vegetius vetus campi doctor. Quando ſinguli tyrones deſignant palum, adverſus quem veluti adverſarium ſcuto, & clavâ, tanquam gladio, ſe quiſque exerceret; nunc quaſi caput aut faciem peteret, nunc à lateribus minaretur, interdum contenderet poplites ac crura ferire, recederet, inſultaret, inſiliret, & quaſi

Veget.l. 1. de re Milit.c. 11.

& quasi præsentem adversarium, sic palum omni impetu, omnique bellandi arte tentaret. Quod exercitium tantò gratius erat, quantò magis extra discriminis aut periculi ullius aleam certator in hoc constitueretur. Quo cum fermè convenit hodiernus exercendi equites modus. Quando singuli utrinque è turmâ in se mutuò iruunt, experimentum daturi uter altero tractandis armis magis idoneus, in exonerandis sclopis minoribus, quibus invicem petunt, celerior, iisque explosis, ad gladium stringendum sit expeditior. Idem quod in peditibus observatur, qui vel soli, vel singuli in singulos missi, exercentur, quo tractandis sclopis reddantur aptiores.

Verùm prætereunda non videtur ars lanistica, quam Itali *Scrimiam* appellant.

Quæ

Quæ nihil aliud est, quam ratio scienter ac rite tractandi gladium. Quam artem à Publio Rutilio Consule Cn. Manlii collegâ militibus traditam asserit Valerius Maximus. *Anno*, inquit; *ab urbe conditâ* IↃCLVIII, *nullius ante se Imperatoris exemplum secutus ex ludo* C. *Aurelii Scauri doctoribus gladiatorum accersitis, vitandi atque inserendi ictus subtilitatem, legibus ingeneravit*. Quamquam hic dissentiat Athenæus Deipnosophista, qui hanc rudibus armis semet exercendi monomachiam, Hermippum Mantinatum invenisse, & Cyrenæos æmulos fuisse, scribit. Quicquid sit de primis hujus artis inventoribus, id tamen certum est eam satis fuisse nobilitatam, idque vel eo potissimum nomine, quod nobilissimi equites & Senatores Romani viri illustres ei operam dederint,

Athen. Deipnos. libr. 4.

Sueton. in Cæsar. cap. 26. Herod. in Commodo libr. 1.

rint, quinimo in eâ tirones exercuerint. Quod amplius est, quandoque ipsi Imperatores spretâ purpurâ Imperatoriâ gladiatorum partes adimpleverint. Maximopere itaque ea militibus commendanda, ut quæ non contemnendum subinde prȩstat usum. Et quamvis nonnullis videatur hic umbratilis depugnandi modus, vero officere certamini, quod metus ac periculi hominem faciat securum; quasi magis periti hujus artis, depugnandi confidant industriæ, quàm animo: dicendum tamen est, artem virtuti non incommodè adjici, hanc illi mixtam augeri, alteramque alterius ope atque auxilio juvari. Ut ita ipsa ars virtutis impetu fortior, & ipsa virtus artis additamento evadat cautior. Hoc ipsum singularis certaminis exemplo comprobavit scriptor Patavinus: in quo ma-

Sueton. in Nerone cap. 12.

Livius l. 26.

jor ætate Corbis, usu armorum & astu, facilè rudes ac stolidas Orsuæ vires, qui minor erat, superavit. Et ita sæpe artis hujus peritissimi constanti quadam audaciâ, & periculorum contemptu, præclaræ virtutis ac fortitudinis experimenta, quoties fuit opus, exhibuerunt.

CAP. VI.

Utrum duella judicialia admittenda?

DUo quidem ordinaria juris civilis remedia fuerunt probandi veritatem, testes vel instrumenta: quibus nonnunquam accessere indicia, evidentissima, & luce meridianâ clariora. Varia tamen etiam extraordinaria, iis deficientibus, consuetudine posteriori, fuere introducta, jus jurandum, & divi-

In fin. §. 11. Instit. de inutil. Stipulat. l. ult. Cod. de Probat. ibidemque Gothefred. § Si vero vasallus. 2. Feudor. tit.

divinum judicium. Quod posterius vel per ferrum candens, vel aquam calidam, vel per duellum, ad innocentiæ manifestationem adhibebatur. Ea verò, quæ per duellum fit probatio inter vulgaris probationis species jure feudorum collocatur. Fuitque ea Langobardorum consuetudo, ut quotiescunque deficerent probationes, partes judici per duellum fidem veri facerent. Idque secundum leges Langobardorum variis in casibus obtinebat. Nam de criminibus objectis licebat se purgare per pugilem, quem *campionem* appellabant. Mulieri accusatæ de sublato per venenum marito; licebat se purgare vel per juramentum, vel per campionem. Qui alium cuculum vocasset, si propter hoc convicium accusaretur, tenebatur aut negotium componere, aut per duel-

2. §. Si rusticus militem, 2. Feud. tit. 2. in fi. 2. Feudor. tit. 27.

l. 1. leg. Langob. tit. de Malef. & l. fi. in libr. 1. Langobard. l. fin. de Confid. Mort. 2. Feudor. tit. 27. in init. & §. 3.

duellum probare, verum id esse, quod dixisset.

Busius Disp. Polit. 9. th. 21. Saxo Gramm. 5. Hist. Dan.

Hinc usus ille duellorum, à Langobardis ad alios populos translatus, ab iisque approbatus fuit. In Daniâ Rex Frotho ejus nominis tertius, eam tulit legem, ut omnes lites singulari certamine decernerentur ac deciderentur; speciosius viribus quam verbis confligendum esse ratus. Eandem in Moscoviâ probandi rationem in usu fuisse tradit Camerarius. Apud Ruttenos & Hungaros, si de causâ aliter non liqueret, idem observari notat Bodinus.

Camerar 2. Hor. subcesf. c. 19. Bodin. de Rep. l. 4. p. 743.

Boequelius disq. de Publ. judic. 6.

Apud Umbricos etiam receptum, ut controversiæ exortæ ab armatis per singulare certamen decidantur ac componantur; Eumque qui superavit, justam causam tutatum fuisse, censent.

In leg. Aleman. tit. 7. tit. 85.

Apud Alemannos duellum com-

committitur, & pro rerum controversiâ, & pro dote allatâ repetendâ.

Olim etiam inter Anglos rationem hanc litium finiendarum per oblata duella receptam fuisse, tradidit Bracton vetustissimus legum Anglicanarum scriptor; eorumque indicendorum formam atque modum unà operâ describit. Nec etiam in totum sublatum fuisse eorum usum, suo tempore, designavit Thomas Smithius. *In desuetudinem*, inquit, *penitus abivisse, nondum pôtui intelligere, & propterea emortuum non sentiet esse, ubi quis flagitaverit.*

Bracton. de Leg. Anglic. l. 3. fol. 142.

Thom. Smith. de Rep. Anglic. l. 2. cap 8.

In Islandiâ lites forenses de prædiis, de hæreditatibus, de dotibus, nonnunquam duello decisas fuisse, refert Arngrimus Jonæ. Sic ut bona controversa victori cederent, sine majore jacturâ bonorum victi. Et idem etiam juris erat, sive quis ad

Arngrimus Jonæ in Rep. Island.

duellum poſtulatus, id recuſaſſet, ſive certando ſuccubuiſſet.

Apud Gallos olim duella permiſſa fuiſſe, colligitur ex conſtitutione Philippi Gallorum regis, de anno 1306. Quæ etiam Guido Papa in ſuis explicuit deciſionibus. Nonniſi tamen quatuor hiſce concurrentibus tolerata fuere. Primò, ſi crimen eſſe commiſſum, liqueret, licet à quo commiſſum eſſet, non conſtaret. Secundò, ſi crimen objectum alicui, ultimi ſupplicii pœnam mereretur. Tertiò, ſi ita commiſſum foret, ut alio nullo modo probari, nullâve aliâ ratione de veritate conſtare poſſet. Quartò, ſi is, qui provocaretur, & de commiſſo crimine accuſaretur, per indicia, & præſumptiones aliquot probabiles ſuſpectus haberetur, adeò ut duellum à parte accuſati, in vicem torturæ, aut quæſtionum admittere-

teretur. Formam & modum instruendi & indicendi talia Duella, qui scire volet, adeat Tholosanum, qui omnia requisita satis accuratè delineavit.

Tholos. Syntag. jur. univers. libr. 48. cap. 16.

Et quamvis in casubus jam enumeratis, non quidem adeò temerariè monomachia permissa videatur: modus tamen ille veritatem explorandi iniquus erat, ac consuetudo talis peccati nutritiva. Ut quæ non tantùm, civili canonico, sed & divino & naturali juri adversaretur.

Et ut à posteriori jure ordiar, quid magis est contra naturalem rationem, quam facinorosum extra pœnam criminis constitui, innocentem puniri: quod tamen in duellis judicialibus evenire, plus quàm notum est? Quid magis contra omnem charitatem, quàm furiarum instar ad vulnera & cæ-

des.

des civem in concivem ruere, idque forte, quia contentio de aliquâ, etiam minimâ bonorũ parte, quod apud nonnullos obtinuisse, notavi? Cum tamen natura nullam inter hominis vitam atque bona proportionem servari voluerit. Præterquam quod in tali certamine id desideretur à judice, ut succumbat qui fortior est, contra quam suadet natura, quæ nobis cum brutis est communis, & is superior evadat, qui imbecillior est, modo caussam justiorem habere judicetur.

Argum. l.unic. Cod. de gladiator libr. 11. Boekel. disq judic. 6 Bocer. de duell. c. 2.

Suffragantur & leges civiles, quibus iste veritatem eliciendi modus omnino reprobatur. 1. Quia prohibentur omnia cruenta spectacula in otio civili: qualia non tantum, quæ gladiatorum, sed etiam eorum, qui litis determinandæ gratiâ duella suscipiunt.

2. Quia

2. Quia quæ duella instituuntur litis decisoria, aut in caussis levioribus admittuntur, & solum pecuniariis, aut gravioribus, quales sunt causæ capitales. Si in illis, cum nulla sit proportio inter vitam & bona, pœna non erit delicto proportionata. Quia si vel convictus fuisset reus, & professus veritatem in sui præjudicium, non tamen periculum vitæ subiisset; quod tamen, si cum alio committatur, effugere non poterit. Si in hisce, puta capitalibus, multo minus per duella probationes sunt admittendæ; quod illo jure in criminalibus requirantur, vel instrumenta, vel testes, vel saltem indicia luce meridianâ clariora. Verùm singulare certamen est modus probandi dubius, temerarius, & admodum obscurus, eo quod eventus sæpissime fallat. Nec tamen probandi modus, l.ult.Cod. de Probat.

quà quidem pœna, vel tormentum. Quod probatio, seu modus veritatem probandi à pœnâ non differat. Nam vulnere crimen probatur, & fortè corporis aut membrorum mutilatione tantùm punietur. Cùm tamen & probatio & pœna debeant esse discreta. Quòd illa exigatur ab eo, qui incusat, hæc à judice qui eam irrogat, & quidem incusato irrogetur. 3. Quia disceptatione forensi, controversiæ terminandæ, non armis; juris viâ, non martis judicio. Neque æquum est, idem periculum justum accusatorem subire, quod subit, qui nocens est, licet fortè talis esse non deprehẽdatur. Quinimo quod à Romanis aliisque gentibus observatum fuit in publicis inimicitiis, ut priùs ad colloquium, quàm ad arma venirent, id multò magis in privatis simultatibus servandum erit.

Argum. l. exstat. 13. D. quod met. caus.

erit. Secundum illud Thrasonis apud Comicum: *Consilio omnia prius experiri, quam armis, sapientem oportet.* Cumque judicis sit officium, providere ne manus conserant, quos suâ potest compescere jurisdictione. Id verò secundum leges possit, quòd actore non probante reus sit absolvendus, licet ipse nihil præstet; quæ isthæc erit insania ut præter id quod leges desiderant, tam probationes petat è domo rei, quàm accusatoris, id est, duello incerto utrumque committat. 4. Quia privati non est lites dirimere, aut determinare, sed prætoris, sed judicis. Ut iniquum sit adversarios contendentes, judices, & quidem per cruentum medium, in propriâ causâ constituere. 5. Quia quæcunque non spontè sed coactè, sed metu fiunt, rata non habet prætor. Verùm qui incusatum eò com-

l. si cujus 13 §. Sed si. D. de Usufr.

l. qui accusare. 4. Cod. de Edendo.

Argum. l. quidam 21. D. de Rebus credit. tot. tit. Cod. Ne quis in suâ causâ judic.

pellit, ut duello ſuſcepto ſe purget, aut aliter causâ cadat, metu illum eo adigit; & quidem tali, qui etiam in virum conſtantem poſſit cadere. Ergo nec ea rata ſunt habenda, quæ ſic elicita, quæ ſic probata.

Id enim certum eſt, perplurimos reperiri, qui malint potius cauſam ſuam amiſſam, quam ut cum adversâ parte deſcenderent in certamen. Quid ſi enim qui incuſavit robuſtus ſit, & exercitatus; qui incuſatur, infirmis ſit viribus, & armis tractandis minus aptus. An non huic vel ipſa mors metuenda, etiam cum ignominiâ.

Neque diſſentiunt hic canones, in quibus duella referuntur ad vulgares purgationes, quales dicuntur eſſe explorationes per ferrum candens per aquam calidam, & quæ ſunt hujus generis plures inventiones.

nes. Quales omnes erronei probandi modi, probationibus Canonicis opponuntur. Adeoque non sine ratione reprobantur, tanquam media, quibus Deus tentari videtur.

C Mennam. 2. quæst. 5. & tot. tit. de Purgat. Vulgar. C. quæritur. 22. quæst. 2.

Nec desunt huic sententiæ probationes è sacro codice petitæ. 1. De jure quippe divino non aliæ probationes ordinariæ traditæ nobis, quam quæ fiunt, aut per testes, adeoque per instrumenta, quæ in testium veracitate consistunt; aut per confessionem partis accusatæ; vel illis deficientibus, per jusjurandum purgationis. Cūque alii modi non reperiantur expressi, & ex aliis textubus per rationem Scripturariam colligatur exclusa esse duella; ea ut illicita, & juri divino difformia censebuntur. 2. Quia de jure divino omnes illi modi probatorii censentur reprobati quibus Deum, ejusque pro-

Argum. C. non est innocentiæ, 23. quæst. 5. Deuter. 19. v. 15. Josuæ 7. v 19. Exod. 22. v. 7.

providentiam specialem, & quidem citra specialem aliquam promissionem, tentamus, atque provocamus. Verùm talis probandi modus est duellum judiciale. Ergo. Quæ enim nullis vestigiis deprehendi à nobis possunt, & quorum cognitionem, ac manifestationem sibi soli Deus reservavit, ea per miraculum investigare velle, id ipsum quid aliud est, quàm Deum tentare?

Matth. c. 4.

3. Quia & illa probatio de jure divino censetur iniqua, quâ innocens æque declaratur nocens, & punitur, atque nocens liberatur. Verùm id accidit frequenter in duello, ut innocens, quique justam causam tutatus est, pereat, adeóque coram judice pro nocenti habeatur, & nocens, qui causam iniquam propugnabat, superior evadat, adeóque innocens declaretur. Hoc ipsum fatetur impe-

imperator Lotharius, licet tollere hunc probandi modum non potuerit inter Langobardos, adeò enim invaluerat. *Quia incerti sumus de judicio Dei, & multos audivimus per pugnam sine justâ causâ, suam causam perdere: sed propter consuetudinem gentis nostræ Langobardorum, legem impiam vetare non possumus.* Neque obstat, quod dicitur: Deum esse justum judicem, veritatis amantem, malorum vindicem, bonorum remuneratorem, adeoque non esse permissurum, ut qui bonam tuetur causam, in tali succumbat duello. Resp. enim, Deum quidem veritatem amare, causæ bonæ adjumento esse, non tamen per illicita, & illegitima media, quibus ipse tentatur. Præterquam quòd sinat quandoque innocentem succumbere, quòd alibi fuerit nocens deprehensus. *Aliquando,* inquit canon, *permit-*

libr. 1. leg. Langobard. tit. de Monomach.

tit

Can. 1. de Purgat. Vulgar. *tit Deus, in istis duellis, innocentes in eo quo accusantur crimine succumbere & necari, propter alia eorum peccata.* Quinimo non desunt exempla eorum, qui cum utrinque essent nocentes, quòd per calumniam invicem incusassent, neuter tamen succubuerit, sic ut uterque periculum evaserit. Ejus rei exemplum memorabile suppeditat D. Petrus Messie, quod accidit

Pierre Messie an les diverses leçons &c.

tempore Alphonsi Castellę Regis. Quidam nobilis domi militiæq; clarus, cui nomen *Rupas de Vidima*, Regi significaverat nobilem quem *Rodiges de Avila*, proditorie agere, quod in clypeo insignia gereret Portugalliæ, cum tamen esset vasallus Regis Castiliæ: Seque hoc ipsum vel testibus, vel singulari certamine vel alio quo probandi medio, ad quod Regis mandato obstringeretur, demonstraturum pollicetur. Hæc

ut

ut rescivit *Rodiges* de *Avila* qui tum temporis aberat, ad Regem litteras dedit, quibus expressit, opus non esse ut se aliquo responso purgaret, eò quòd *Rupas* in Regem conspirasset, idque se duello probaturum confidebat, si modo cũ veniâ suæ majestatis congrediendi concederetur facultas. Hæc ut Regi innotuerunt, dubius fuit, atque animi pendulus, quid in negotio tam arduo foret agendum. Tandem deliberatione habitâ, consultùm visum, utrumque ad singulare certamen admittere. Locus, tempus, more solito designatur, atque indicitur.

Concurritur utrinque magno cum ardore, atque animis imperterritis. Ac toto illo die, æquis certatur viribus, ancipiti marte, ut judicium ferri non posset, in quam partem fortuna sese esset inclinatura. Adeoque

que noctis concubium illos ſeparavit, quos fortitudo, cum armorum peritiâ juncta, dividere non potuit. Altero die, in loco ſolito, non impar priori congreſſus conſpiciebatur. Par enim utrinque animus, par audacia, dubius cauſæ eventus. Ut ſecundâ vice noctis adventus eoſdem ab invicem divulſerit. Tertio denique die, adinſtar leonum ferocientium dimicatum eſt, & quidem majoribus, ut videbatur, quam antea viribus. Tantâque cùm pertinaciâ, ne fortè & iſtius Dei anceps eſſet congreſſus, certatum, ut uterque regem in admirationem, ſpectatorum animos in ſtuporem ac commiſerationem raperet, metuentium triſtem interitum talium virorum. Tandem illis nondum defatigatis, deſideratum regi, & populo circumſtanti, veſpertinum tempus adven-

ventat; quo ſejuncti, quamvis inviti, ad regem ducuntur, qui utrumque abſolvit, Deo quaſi monſtrante, uti ajebat, innocentiam utriuſque; quòd triduanâ illâ pugnâ neuter ab altero armis eſſet ſuperatus.

4. Quia omnes illæ actiones jure divino illicitæ, quæ aut odio, aut vindictæ cupidine incitante, aut deſperatione, aut alio quo affectu inordinato peraguntur. Verùm tales ſunt duellatorum actiones: ut etiam illicitæ cenſeri debeant. Cum enim alterum eſſe nocentem, alterum innocentem, aut utrumque nocentem, aut innocentem, neceſſum ſit, quid aliud conſequetur, quàm ut qui innocens eſt, ſuper injuriâ ab adverſario ſibi illatâ, ſemet ulciſci velit; cùm tamen ultio ſoli Deo relinquenda: & qui nocens eſt, affectu pravo, imò diabolico abreptus, innocentem

tem occidere conetur. 5. Quia tale institutum illicitum censeri oportet, quod per se occasionem mali subministrat. Verùm tale institutum est singulare certamen explorandæ veritatis gratiâ. Pessimus enim, qui alteri malè velit, qui temerarius, qui fortè famæ ac vitæ pertæsus, viro innocenti, per calumniam crimen objiciet. Qui si semet per duellum purgare velit, ut deberet, nisi pro nocente haberi velit jam nanciscetur homo pessimus occasionem congrediendi cum viro probo. Et ita qui alio modo coerceri debuisset, in illâ suâ injustitiâ quæsitum ibit gloriam. Et forte gloriabitur, si quod nonnunquam accidit, Deus permiserit. Virum probū propter alia quæ ipsius peccata, in duello succumbere. 6. Quia Deus nullibi tales exigit probationes, quæ fiunt inter-

ven-

ventu ſanguinis humani, & quarum exitus, etiam ipſi victori ſunt luctuoſi. Tales autem ſunt exitus ſingulari certamine contendentium. Si enim innocens nocentem interemerit, tantum ſe innocentem probavit, & tamen per cædem humanam, in causâ, in quâ ſi ipſe convictus, fortè in mulctam quam condemnatus fuiſſet.

Quod ſi nocens innocentem necaverit, quàm non luctuoſum erit, hominem non tantum ab homine per calumniam accuſari, ſed inſuper & vita, & fama ſimul, ſaltem hominum opinione privari.

Caput VII.

An quis licitè acceptet conditionem certaminis ſingularis, ſi ſit innocens & adverſarius calumniator?

Etiamſi qui non jure incuſatur, certò perſuaſus ſit in-

diff. Ban. Rodrig. Navarr. citati apud Fragos. Reg. Reipubl. Christ. part. 1. lib. 1. disp. 2. l. 176. ibid. DD. D. de Regul. jur.

injustè se condemnatum iri, quòd ejus adversarius superior in judicio sit futurus, idque testibus falsis in medium prolatis: attamen existumarem non licere parti innocenti duello adversarium iniquum provocare, multò minùs per insidias, vel occultè è medio tollere. Ratio civilis est, quia non est concedendum singulis, quod per magistratum publicè fieri potest, ne occasio sit majoris tumultus faciendi. Ratio Theologica est, quia ita videtur provocans semetipsum vindicare velle, atque aliquâ ratione locum iræ relinquere, contra monitum Apostoli. Quin imò, cùm Deus voluerit in ore duorum aut trium, quem condemnari posse, nisi hic semet innocens submitteret, licet per falsos testes convictus in legitimo judicio, divinæ legi, ejusque ordinationi resisteret. Si enim

Rom. 12. v. 17. & seq.

Roman. 13. vers. 1.

enim duris ſubeſſe cogitur, multò magis illis, qui officium ſuum uti par eſt exequuntur; quod agunt dum etiam innocentem, ſi modò ignorent eum talem, ſecundùm allegata & probata condemnant. Ut hic cogitandum ſit, etiam per falſos teſtes, nigrum calculum, id eſt, ſententiam mortis ſalvatorem noſtrum tuliſſe; nec tamen ſemet ſubduxiſſe. Idem quod de Stephano martyre Novi Teſtamenti, & Nabotho in Veteri Teſtamento, dicendum eſt.

Quinimò, is qui putat, & certò novit adverſarium eſſe calumniatorem, ne quidem debebit eundem provocantem ſequi. Sic enim publicum orietur ſcandalum, ſic multa incommoda ſubſequerentur. Prę-terquam quod in partes Dei, in partes Magiſtratuum invocaret: inſuper ſe mortis periculo

culo ſubjiceret; idque citra neceſſitatem: Deum tentet, remedium quoddam extraordinarium probandæ veritatis adhibendo, in quo etiam ipſe, niſi miraculoſum Dei auxilium ſperet, licet innocens, tam quàm adverſarius perire poſſet. Denique de Dei providentiâ, & auxilio deſperet, quaſi non ille huic malo remedium adferre valeat, adeoque efficere, ut tandem innocentia probi hominis fiat conſpicua, ad inſtar lucis meridianæ.

Multò minùs parti innocenti permiſſum erit, acceptare duellum, ſi aliter fortè jacturam aliquam honoris, aut bonorum in notabili quantitate evadere nequeat. Ratio 1. eſt. Quia non æquum eſt, vitam, ne dicam quandoque animam periculo exponi, propter periculum jacturæ bonorum, aut etiam honoris, ſaltem in opinione

nione hominum. 2. Quia si forte adversarium intere-emerit, peccabit, qui vitam & bona inter se æquaverit, cum nulla sit proportio inter bona & vitam hominis, ut postmodum prolixe demonstrabitur. 3. Quia præstat quem habere mentem recti consciam, ut parum curanda opinio famæ apud homines, quam turbatam & commotam conscientiam, propter necem alicui illatam.

Negari tamen non poterit, quin recte qui innocens est, duellum suscipiat, ab adversario calumniatore oblatum, modo ad id à judice cogatur, aliter morte ignominiosâ afficiendus. Hâc tamen adhibitâ cautelâ, ne tam ad vindictam cum iniquo congrediatur adversario, quàm ad defensionem, cujus modus illi à judice præscriptus erat. Cum enim

nullum parti innocenti ſuperſit remedium, tale duellum, vera erit defenſio, & conſequenter contra provocantem ut iniquum invaſorem licita. Ubi enim iniqua eſt offenſio, ibi regulariter defenſio eſt permiſſa, & licita. Ut ſemetipſum tueatur per calumniam accuſatus, adverſus vim ab iniquo illatam accuſatore. Præſertim cum innocens non reſiſtat ordinationi divinæ, de obediendo magiſtratui, ſed pareat, nec hâc ratione involet in officium magiſtratus, ut qui ei conceſſit licentiam ſemet defendendi. Quaſi eum eligat in juſtitiæ miniſtrum, ut accuſatorem, quem per calumniam accuſaſſe dicit, occidat, ſaltem adverſus eum ſe tueatur, niſi nocens haberi velit. Quicquid ſit, licet magiſtratus ille peccet, qui incuſatum ad duellum compulit, ac coëgit, quod eum con-

condemnare debuisset, si nocentem deprehendisset, aut absolvere, si innocentem: non tamen peccat ille qui cum innocens esset, ad eam innocentiam probandam, id agere cogitur, quod omnes leges, omnia jura permittunt; ut utatur moderamine inculpatę tutelæ, vim & injuriam propulsando.

Cap. VIII.

Inquiritur in duella ex quibus belli aut prælii futuri desumitur præjudicium.

FUturi temporis exitum, ut quondam poeta cecinit caliginosa nocte premit Deus. Id est, quę quondam eventura, ea Rector universi homines latere voluit, eorumque effugere cognitionem. Nam quæ post annorum seriem post

ſecula evenient, veluti ex magno loci intervallo, ab eo ſolo prævidentur, cujus pupuli inconniventes non ſolum longe diſſita circumquaque conſpiciunt, verùm etiam maximè occulta cordis cogitata intuentur. Ea tamen eſt mortalium curioſitas, ut avidè & anxiè in illa inquirant, quorum contemplationem ſibi reſervatam voluit, providentiæ Parens. Et quia ea ſcrutari hominibus eſt denegatum, ideo per obliquum id quærunt, quod rectâ viâ non valent aſſequi. Unde ſoliti in multis caſubus, ad caſualia & fortuita recurrere, ex iiſque de futuris contingentibus facere indicium ac judicium. Vel avium commiſſiones in bonam aut malam partem trahentur, modo ſingulis partes ſint aſſignatæ. Alii tauros adverſus leones incitabunt ut de futuri belli eventu, certi

quid prædicant. Et ne ad antiqua recurrã, patrum nostrorum memoriâ ab Episcopo Coloniensi tale editum spectaculum; cum primitus Fœderatæ Provinciæ Belgarum excusso Hispaniæ jugo, auspiciis Wilhelmi Arausionensiũ Principis, sese in pristinam vindicarent libertatem. Volebat enim seculo superiori experiri Episcopus, qui Hispano favebat, uter victor esset futurus, Hispanus, an Provinciæ Belgarum. Leoni itaque partes Hispaniæ assignatæ, Tauro Provinciarum Belgii. Quid accidit; in principio cum Taurus superior existeret ac metueretur Leoni, mutatis vicibus, ut ita in Belgas malum omen transferretur, Leoni Belgium assignatum, Tauro Hispania. Ast Leo ferociens, resumptis viribus Taurum invasit, ac subegit. Atque ita

Reid. Annal. I. p. mihi 7.

quod in omen tractum, eventu fuit comprobatum. Licet autem nonnunquam tali omini respondeat effectus; numine divino, negotium ita dirigente: censerem tamen, nihil certi ex animantium brutorum commissionibus prędici posse, aut debere, nisi quis spiritum Propheticum se habere, certò comprobet.

Non itidem, uti alii volunt, ex eventu duellatorum, in conspectu exercitus utrinque dimicantium, quicquam de belli aleâ ominari licebit, nisi & hic nos certos reddat, vel divina quæ promissio, vel infallibilis prædictio. Olim tamen hoc à Germanis observari solitum fuisse, refert Annalium Scriptor; qui adeo ad talia omina attenti fuerunt, ut sæpissime ante prælium aut pugnam, cum quopiam ex hostium numero congrederentur,

tur, ut ita ex eo congressu, futuros eventus certò prædicerent. *Ejus gentis cum quâ bellum est, captivum quoquo modo interceptū cum electo popularium suorum, patriis quemque armis committunt. Victoria hujus vel illius pro præjudicio accipitur.* Id est, secundum Rævardum, *pro præjudicato*. Fuit & olim hoc genus certaminis Græcis familiare, Imprimis quando res arduas aggredi volebant. Quod etiam suo comprobavit exemplo Magnus ille Alexander, qui dimicaturus cum Persarum Rege Dario, duos produxit milites, quorum alter suam personam sustineret, alter Darii; quâ personâ devictâ, quæ pro partibus stabat Darii, actutum decrevit bellum, ratus se quoque Darii fore victorem.

Tacitus de Moribus Germanor. Rævard. Præjud. libr. 1. c. 1.

Plutarchus in vitâ Alexandri.

Si tamen res ipsa penitius examinanda veniat, dicendum videtur, hoc genus certaminis

præliminaris esse improbandum. Partim propter rationes, contra duella suscepta, judicii gratia, allegatas; partim quia fallax ex eo sumitur præjudicium, quod casualem sortitur eventum. Nonnunquā enim belli victoria stetit à partibus ejus, qui in priori certamine succubuerat. Et vice versâ, recessit nonnunquā superatus, qui in duello tentaminis gratiâ adhibito, victoriæ palmam reportaverat. Ut inepti atque iniqui sint arbitratores, qui dubium Martis eventum, super duelli aleâ constitutum esse volunt.

Cap. IX.

Quid statuendum de certamine duorum ultimo supplicio justè addictorum?

Non quicquid publicâ suadente Auctoritate committ-

mittitur, semper justum esse censebitur. Nec quod fit lege permittente, tutum quem reddit in conscientia, etiamsi sit extra legis pœnam. Vnde quęsitum, utrum judici liceat reos condemnatos cogere, ut singulari certamine contendentes invicem conficiant? Respondeo quod non, neque enim in judicis arbitrio situm est nocentem quomodocunque libuerit, punire. Et quia reus condemnatus, tantum tenetur pœnam quam meretur ejus delictum perferre ac pati, ut justitiæ vindicativæ fiat satis; non verò alium quem affligere. Et quia afflicto non est superaddenda afflictio; quæ tum superadditur, cum vel invitus ad aliquid agendum cogitur, ut tamen non ipse, sed alius lædatur; vel fortè duriori mortis genere, quàm fuisset periturus, si per carnificis funestam ma-

l.48 §. in contrarium. D. Acquir. domin. Anton. Quett. Consil. 61. n. 5. & 6.

Grot. de jur. belli & Pac. l. 2. c 1. num. 14.

manum ei vita fuisset ademmpta, afficitur. Et quia hoc supplicii genere pœna delicto nullâ ratione potest dici proportionata. Finge enim, quod crucem reus sit meritus, unam mortem, non plures, sic jam loquar. Et tamen si cum adversario nocente armis contendat, quotiens ictus metuit adversarii, fortè eo robustioris, aut exercitatioris, toties necem sibi inferri credet. Insuper non semper vulnere inflicto succumbet, neque enim omnia lethalia, addendum igitur & alterum, & tertium, & quartum, adeoque ictus repetendi. Quæ verò non inferebant mortem vulnera, superant delictum, ut immerenti hæc infligantur. Solum igitur illud unicum meritò patitur, quod mortem accelerat, quæ nisi paulò post subsequatur, quod intermediū tempus,

in quo vulneris dolorem ac cruciatum ſuſtinet, ejus pœnã aggravat, ut graviorem, quàm meritus, luat. Et quia judex cruentum nimium, & ab omni humanitate alienum exhibet ſpectaculum. Nec tam pœnam irrogat, in exemplum, ut alii ſimilia auſuri deterreantur, quàm quidem ad pompam, & oſtentationem, quaſi ſpectacula quæ veterum gladiatorum ad uſum revocare voluerit.

Multò magis illicitum erit tale certamen, in quo qui victor erit, impunitus evadet. Et quia fieri poteſt, (dubium enim hoc certamẽ eſt), ut qui minùs nocens, ſaltem mitiorem meritus erat pœnam, interficiatur, ac magis nocens ab ultimo ſupplicio liberetur; quod nonnunquã accidiſſe, exemplis demonſtrari poſſet. Et quia ſi uterque æquè nocens, judex iniquus cenſetur, qui jubet ex æquo

nocentes, non æqualem pœnam subire; quia inæqualibus conditionibus decertare coguntur. Alter enim altero aut robustior erit, aut animosior, aut exercitatior, eaque ratione prævalebit. Et quia hæc est injustitia judicis, si nocentem impunitum dimittat, præsertim eum, cujus crimen indubitanter ultimum supplicium merebatur. Ast dixeris, jam ultimo supplicio erat addictus verum evasit. Ast regeram, si fuisset mortis pœnâ afficiendus, jam non evasisset. Præterquam quod in causâ in quâ nocens mortis reus est, judici non liceat illum mortis tantum periculo, sed morti adjudicare, & quidem non casuali, aut fortuitæ, verùm certæ; ut non ante censeatur esse criminis vindicta, aut læsæ reipublicæ reparatio, quam si mors ipsa subsequatur. Quod optimâ

Argum. l. servus. 10. & l. si operum. 14. Cod. de Pœn. & l. acta. 45. §. 1. D. Re judicat. Jul. Clar. § fin. num. 98. Cagnol. in l. favorabiliores. 148. num. 11. D. Reg. jur.

mâ ratione Doctores juris servarunt, in casu, quo fur rupto laqueo decidit. Quia enim morte, quam merebatur non est affectus, iterum suspendendum eum judicant, donec laqueo vitam finiverit. Gomes. 3. variar. cap. 13. num. 27.

Ut verò tale duellum illicitum censetur ex parte judicis, id injungentis, ita etiam censebitur illicitum ex parte pugnantium. Et quia qui reus est mortis quam meritus est, pati tenetur, ut ultimo supplicio afficiatur, non ut semet adversus alium fortè innocentem tueatur. Multo minus, si alter tanquam justitiæ minister sit constitutus, uti volunt casuistæ. Qui enim resistit justitiæ ministro, pœnam exposcenti, resistit divinæ ordinationi, publicam violat potestatem, eique vim infert. Quod omni jure prohibitum. Et quia iniquum est reum sibi procurare Bocer. class. 3. disp. 1. th 94. Rom. 13. v. 1

remedium evadendi, per alterius mortem immediate, forte necando commentarienſem, carcerum cuſtodem. Ut & iniquum cenſeri debeat, ſi per alterius mortem, ſibi quærat immunitatem. Aliud quid eſt, ſi carcerem forte effringat, aut è carcere fugiat, quem apertum invenit, quod nemini per ſe faciat injuriam, nec publica poteſtas lædatur, ut quæ non conſiſtit in muris aut vinculis. Et quia partes hâc ratione ſibi invicem ſuggerunt peccandi anſam atque occaſionem, quæ conjuncta cum animæ periculo. Ira etenim & odio in ſe mutuo concitantur, affectubus abripiuntur, adeo ut ſe committi cenſeant non miniſtris juſtitiæ, verum hoſtium infenſiſſimo; quem ſi pravo impetu occiderint, quid aliud metuendum, niſi pœnituerint, quàm animæ periculum.

Zoeſ. D. de Cuſtod. & Exhibit. Reor. n. 21. 22. 23. & ſeq.

Ne-

Neque obſtat illud Azorii. Reus mortis juſtè damnari poteſt, ut fame pereat, igitur etiam non injuſtè damnatur ut cum altero depugnet. Reſp. diverſam eſſe rationem. Qui fame necatur, patitur, eique vitę ſubſidia denegantur. Qui cum altero congreditur agit, ictum infert, ſalutem quærit per necem alterius, quem ut juſtitiæ miniſtrum intuetur. Quod eſt proxime & immediate publicum miniſterium violare. Azor. Inſtit. Moral. part. c. lib. 2. cap. 5.

CAP. X.

Quid ſtatuendum de Duello utilitatis publicæ gratiâ ſuſcepto?

NOn aliter atque fortitudo citra juſtitiam eſt culpabilis, ita ſi cum judicio rectæ rationis ſit conjuncta, laude digna cenſebitur. Et quidem ea quam maxime, quæ patriæ amo-

amore, exercetur, illius defendendi gratia, majorisque mali & quidem imminentis avertendi. In tantum etiam, ut dulce ac decorum habeatur pro Patriæ salute & incolumitate mortis periculum intrepidè subire; cui dulcissimę vitam & omnia jure debemus. Ut singulare certamen in Patriæ commodum atque emolumentum susceptum, sub limitatione postmodum explicandâ, non tantum licitum sit, verùm insuper gloriosum. Tale fuit certamen Manlii Torquati, ita appellati, à devicto hoste Gallo, cui torquem detraxerat.

Argum. l. 2. & 3. D de just. & jur.

Horatiorum ac Curiatiorum fratrum inter Romanos & Albanos, super jure superioritatis ac dominii.

Livius. histor. l. 23. Livius l. 1. Valer. Maxim. libr. 6. c. 3. Virgil. Æneid. 12.

Et suadeț hoc genus certaminis instinctus ac ratio naturæ, secundum quam unum-

quod-

quodque reipublicæ membrum pro aris & focis stare tenetur, & bona, parentes, liberos, conjugem, patriam tueri, ejusque securitatem redemptam cupere, etiam cum sui ipsius internecione. Hoc ipsum passim collaudat jus civile. Qui enim pro patriâ moritur, in perpetuum per gloriam vivere creditur. Qui supervivit, honoribus ac premiis, quæ meritus est afficiendus. Quinimo non tantum licitum, aut liberè relictum, pro patriâ sic decertare, sed etiam si occasio suadeat, omnino necessarium censebitur.

Init. Instit. Excus. Futor.

l. 35. D. de Relig. & sumpt. Gloss. in l. velut. 2. D. de justit. & jur. & in l. fallaciter. Cod. de Abolit.

Quo nomine historiis proditum exemplum mulieris Lacenæ, quæ cum accepisset filium ignavo erga patriam fuisse animo, domum reversum occidit, ejusque sepulchro hosce versus inscribi curavit: *Hunc timidum mater Damatrion ipsa peremit.* Nec

Valer. Max. libr. 2. cap. 7.

Nec dignum matre, nec Lacedæmonio.

c. qui potest c ab Imperatoribus. c. fortitudo. 23. quæst. 3. & c. si nullam. c. omnium. 23. quæst. 5.

Consentiunt hîc etiam canones, qui multis in locis, defensionem patriæ, ut & aliorum, in genere commendant. Neque sacra pagina contrariatur, quæ exemplo Goliathi ac Davidis pro incolumitate Israëlitici exercitus dimicantis, demonstrare voluit, additâ formâ & modo indicendi duelli, talem monomachiam, bono publico susceptam, illicitam non esse. Neque enim in tali genere certaminis ullum est delictum aut peccatum. Suscipitur auctoritate publicâ sic disponente, aut permittente. Aggreditur qui decertat, communem reipublicæ hostem ex condicto. Quem ut licitè interimit, ita non aggreditur privatæ causâ vindictæ, sed publicæ gratiâ utilitatis.

1. Sam. 17.

Hoc tamen adhibito tempera-

pera-

peramento tale duellum approbandum videtur, si respublica legitimum bellum gerat, si satis virium non habeat, ut hosti potenti resistat, resque sit desperata, nisi tale duellum suscipiatur, in quo ea respublica superior censebitur, cujus propugnator victoriam reportaverit. Exemplum hujus illustre occurrit in historiis Gothorum Suenonumque. Cum enim Gramus Danorum Rex Scariæ Gothorum Regis potentiam formidaret, adeo ut eum superari non posse, crederet, à singulari certamine præsidium opportunum mutuari constituit; in quo Gothorum rege interfecto rem Sueciæ nutantem fecit, ac ferè desperatam.

Azor. Instit. Moral. part. 3. libr. 2. cap. 5.

Johan. Magnus Goth. Histor. libr. 11.

Neque obstat, quod non videatur tantum negotium collocandum esse in capite unius. Quia non aliter hoc duellum ad-

admittendum censeo, nisi quando res est desperata, quando nullum aliud victoriæ potiundæ superest remedium. Ut præstet eam facere ancipitem in vitâ & morte unius, quàm desperatam in congressu, & exitio totius exercitus. Verùm, inquit Martyr alibi, desperandum non est, adhibenda media, & directio Deo committenda. Verùm regero, media licita adhibentur, per quæ judicamus nos commodius & melius adepturos finem desideratum. Et quia in aliis remediis nullum est præsidium, in hoc verò adhuc aliqua spes, ideo potius aliis neglectis, hoc, ut tutissimum adhibebimus. Præterquam quod si nulla spes superesset victoriæ, aut vix ulla, si cum exercitu dimicandum foret, quæ tamen superest, si duorum congressus instituatur, & tamen quis velit adver-

ſis mediis certare, Deum tentare diceretur, adeoque miraculoſum quem exitum, & eventum ſperare. Etſi enim æque Deo poſſibile, & facile, per paucos, quàm per plures quem liberare, quod accidit cum Jonathan comite armigero Philiſteos invaſit: quia tamen ad miracula confugiendum non eſt, ſed ad ordinaria media, facilius erit æqualè ab æquali ſuperari, quàm robuſtum ab imbecilliori, aut plurimos, à pauciſſimis. Adeo ut ſi ratione prudenti omnes circumſtantiæ examinentur, tutius ſit cauſam belli ſingulari certamini committere.

Et certè ſi multis licet adverſus multos pugnare, quid ni & uni adverſus unum; ubique enim eadem juſtitiæ cauſa, ſi modò ducis adſit auctoritas & juſſus, quem omnino hic deſidero.

Præ-

Præſertim cum præſtet unum perire, quàm exercitum univerſum funditus deleri: aut unum periculo ſubjici, ut à ruinâ exercitus liberetur. Et certe Chriſtianum eſt, quam minimâ ſanguinis effuſione, redemptam velle victoriam, libertatem; quod eveniet, ſi ſingulari congreſſui detur locus.

Quinimo id incumbit officio Principis qui viribus ac copiis impar eſt, ut ſuis conſulat, ac minori malo majus avertat. Id vero facit, quando hujuſmodi conflictum inſtituit, qui pars eſt juſti belli, ex parte Principis laudanda, quo caſus dubius in ſpem transferatur victoriæ.

Exempla inſignia dabunt hiſtoriæ Gothorum Suenonumque. Attilus Suecorum rex in Daniâ occurrit Frontino Danici exercitus præfecto, innumeris copiis ſtipato, Fit diu-

turna

turna & atrox pugna, nec certamen remissius, quam si pro summo honore ac gloriâ gentis utriusque ageretur. Incrudescente vero prælio, forte agminum duces invicem occurrunt, ferroque ita inter se concurrunt, ut libenter publicum bellum, in singulare certamen commutarent, quo victoria paucorum sanguine, imo vel alterutrius ducis, toti exercitui parta foret. Signo itaque regressus dato, uterque exercitus à pugnâ cessavit. Describitur circus, descendunt in certamen exercituum præfecti, paribus armis & animis. Lex singulari congressui adjicitur, ut si Frontinus vincat, libera sit à Suenonibus Dania; si victoriam reportaverit Attilus, Dania Suecis tributum pendat, & se victam fateatur. Quo evenit, ut crebrescentibus utrinque vulneribus, Attilus armis

Johan. Magn. l. 4. Histor. Gothic. armis superior, prostrato Frontino privatæ victoriæ, publicam adjungeret, passimque divulsa Danorum agmina profligaret.

Sic itidem Ericus exercitus Norwegiani dux exercitatissimus cum Alarico Suenonum Rege duellum suscipit. Et qui certâ clade affectus fuisset, si exercitus certamine pugna confecta fuisset, ille victoriam retulit, dum fortè privato congressui dabatur locus. Prodeunt enim in circum Alaricus & Ericus, acerrimè & infensissimè utrinque depugnantes. Et quamvis corporum robore ac militari disciplinâ visi sint æquè pares, adeo ut uterque gravissimis plagis affectus in circo corruerit moribundus: certaminis tamen singularis fortuna, quæ Alaricum è vivis confestim abstulit, Ericum ægrè curatum vitæ restituit,

Go-

Gothisque victoriam reddidit desperatam.

C A P. XI.

Duella privata, ab hostibus oblata, num accipienda?

QUæ ratio est belli, seu plurium in plures, ea itidem ratio est singulorum in singulos. Et quemadmodum bellum illegitimum censetur, quod vel ob nullam, vel ob levissimam causam suscipitur: ita etiam singularis congressus illicitus, si ejus ineundi non justa subsit ratio.

Unde si utriusque exercitus electus miles, aut milites descendant in certamen idque vel voluptatis vel virium explorandarum gratia, congressus tales illiciti censeri debebunt. Quales omnes, de quibus Diodorus Siculus, qui refert

Diodor. Sicul. Hist. l. 5.

fert Gallos solitos institutâ acie procurrere, & optimum quemque ex adversariis ad singulare certamen provocare. Cujus etiam certaminis exemplum occurrit in sacrâ paginâ, inter Joabi & Abneri milites, missis utrinque duodecim. Ratio est, quia hic finis adhibetur non bonus, oblectatio, & vana quæ gloria; cujus gratia non oportet humanum sanguinem effundere. Præterquam quod hic etiã desit finis universalis, quem desideramus: scilicet ut congressus ille tendat ad publicum bonum, ut hostium copiæ damno quo afficiantur. Verum nemo dixerit congressubus paucorum utrinque bonum reipublicæ aut exercitus promoveri, aut hostium vires frangi vel debilitari. Ut in totum illi concursus damnandi sint.

2. Sam. 2. v. 14. 15. & seq.

Can. 1. de Torneam.

Poteruntnihilominus non-

nun-

nunquam hujusmodi conflictus particulares institui, ut bonam famam in exercitu hostili conservent nostri milites. Ratio est, quia fama plus sæpe timoris incutit hosti, quam res aut ratio ipsa. Prævia enim de Regis fortitudine, ejusque militibus opinio, multum potest in exercitu hostili. Cum nisi quandoque acceptentur oblata illa duella, hostes fiant audaciores, dum existumant, nostros milites aut præ timore, hujusmodi conflictus metuere, aut quod numero destituantur detrectare. Ita in obsidione Daventriensi, eques nobilis Albanus à partibus Hispanorum quemque ex nostris militibus ad singulare certamen provocavit, vetante Principe Mauritio, ne quispiam cum eo congrederetur. Licentiam nihilominus multis precibus impetravit, nobilis Ludovicus

Herod. libr. 1. in Orat. Commodi.

Meteran. libr. 16. histor. p. mihi. 317.

à Cathulle, filiùs domini de Ryhoven à Gent. Lancearia primum instituitur decursio, verum cum nihil eâ proficeretur, gladiis certatur; ac tandem eques Albanus manu truncatus, & superatus, suæ temeritatis dedit pœnas. Cui exemplo haud dissimile alterum duellum initum inter Thomam Albanum centurionem, & optionem turmæ equitum D.Norwits, qui in locum sui præfecti, certis legibus se stitit. Certatum igitur in conspectu utriusque exercitus, lanceis ac gladiis, obsidibus utrinque datis. Quinimo satis diu pugnatum fuit æquo marte, illæso utroque, donec tandem secundum leges certamini præscriptas dirempti, poculo invicem propinato, discesserint.

Idem Histor. libr. 10. fol. mihi. 191.

Ad quod certaminis genus an merito referatur conflictus

prope

prope Sylvamducis initus, inter Generosissimum Dominum de Breautè, & Leckerbeetjen, vix ausim affirmare. Poterunt quibus vacat, hâc de re consulere judicium Meterani in suâ historiâ. Meteran. libr. 22. p. mihi 444.

Tendunt itaque nonnunquam duella ad exercitus utilitatem quia victoria facilius obtinetur, alacritas crescit & augetur, dum paucorum fortitudo, spem facit victoriæ. Quod enim in singulis obtinuit, idem in universis speratur, servatâ quâ proportione. Ita soliti milites Christiani, in limitaneis Hungariæ locis, cum Turcarum militibus concurrere, facta duelli indictione, & genere armorum.

Quinimo nonnunquam dux exercitus ab hoste ad certamen provocatus, se sistere poterit, & ut publico honori consulat, & ut parcat sanguini suorum. Xenoph. libr. Exped. Cyri, p. mihi. 100.

Ita Carolus rex Neapolis Petrum Aragoniæ Regem singulari pugnâ provocavit; Thomas Epirotarum dux Johannem Noritium Angelorum ducem; quemadmodum olim Turnum Æneas, quem etiam postmodum vicit atque interemit. Et magnus Alexander ad Granicam pugnam Spitrobatem Joniæ præfectum, singulari certamine occidit.

Adhibita tamen cautela, Dux aut imperator exercitus sese sistet, id est non facile, aut temere. Verum nonnisi urgente publicâ honestate aut gloriâ. Ne si forte occubuerit, exercitus animum despondeat. Proinde prudenter egit Carolus 5. (licet alii hic aliter scribant, & judicent) quod Franciscum Galliarum regem provocantem non fuerit secutus. Imitatus in eo Cæsarem Augustum, qui ab Antonio provocatus,

catus, classe quam singulari certamine congredi maluit. Ut & Selymum Imperatorem Turcarum, qui propter exercitus dissensionem, congredi cum frate Amurathe, renuebat.

CAPUT XII.

Utrum patrem patriæ proditorem liceat occidere?

PRivata Persona publicam devotionem vindicat, & quisque in perduellem miles est. Unde à veteribus & modernis quęstio movetur, utrum filius patrem & quidem perduellem licite occidat? Resp. quamvis negativam sententiam plurimi amplectantur & jurisconsulti & casuistæ; eaque forte si secundum affectum loquamur, sit approbanda; si tamen rem rectâ putemus viâ, dicen-

diff. Clarus in §. Homicidium. num. 59. Menoch. de Arbitr. judic. quæst. libr 1. quæst. 90 num. 43. Georgius Acacius Enck de Privil. Parent. & liberorum privil. 2. q. 2.

dicendum, aliquem casum dari posse, quo tuto filio liceat patrem occidere. Quid si enim Parens causæ Dei sit proditor hostis infensissimus, in Principē insurgat, eumque sit occisurus, contracto agmine hostili veniat oppugnandum patriam? Sic ut de causâ Dei, de bono publico, de Personâ Principis actum esset, nisi filius tempestive hoc remedii, quod tantum superest, parer, ut patrem è medio tollat? An non tuto & licitè, & in conscientiâ patrem occiderit filius. Ita dicendum videbitur, idque de jure civili, & feudali, ut & divino.

Quod spectat jus civile, certum est, Deo ac patriæ magis esse parendum, quam patri. Prima enim causa Dei est, & quidem maxima, quæ pro religione militat. Altera est patriæ, in quâ vitam accepimus, cujus servandæ gratiâ, non so-
lum

cas. 14. Gilhaus. Arbor. crimin. cap. 2. tit. 12. art. 43. & alii citati à Berlichio conclus. 12. part. 4. artic. 16. 17.

Bartol. in l. si adulterium. 38. §. liberta. D. Ad l. Jul. Adult.

Wissenb. disp. 23. P. th. 24.

l. 2. D. de Just. & jur. l. 43. in fin. D. de Relig. & sumpt. l. postliminium. §. filius quoq; D. captiv. & Postlim. vid. Menoch. 1. Arbitr. q. 90. n. 43.

lum dulce est mori, sed etiam gloriosum. Dein cum Principi, cum patriæ major debeatur obedientia quam patri, magis illius, quam hujus curanda defensio. Ut si illa obtineri non possit, sine patris offensione, potius ratio suadeat, hunc offendi, quam Principem aut patriam non defendi. Quinimo cum juri publico, cedat jus privatum, & resistere pater jure patriæ potestatis non possit, quo minus filius patriæ obsequatur; ea certe patris commodis erit anteponenda.

Unde etiam major intercedit obligatio, major nexus inter subditum & patriam, cui nascimur, quam inter filium & patrem. Longe enim strictiori vinculo & altiori debito, pars obstringitur toti, quam effectus suæ causæ. Est autem civis pars republicæ, in quantum ipsa est universitas, cujus subditus

Alber. de Rosat. in l. 3. D. de Just. & jur. Chass. Catal. Glor. Müd. parte 5. cons. 24. n. 117. l. Honor. 14. §. Plebeis. 4. D. de Mun. & Honor. Acacius Enenck. Baro de Privil. Parent. & liber. Privil 2. n. 21. Jacob Middend quæst. Theol. Pol. p. mihi 167. l 1. §. 15. D: de ventr. in possess. mitt. Less de Just. & jur. lib. 2. c. 1. dubit. 3.

libr. 2. cap. 1. dubit. 3.

ditus est membrum, & filius est effectus parentis, à quo tanquam à causâ ortum ducit. Ut quisque merito reipublicæ commodum, parenti, & vitæ, prætulerit.

Cumque parens licite filium occidat patriæ proditorem, quid ni ex naturâ correlativorum saltem in casu proposito idem filio liceret in patrem. Ita foribus templi occlusis Pausaniam proditorem Mater fame necare voluit, ut idem videatur filio licitum fuisse. Præsertim cum tanta videatur crudelitas, patrem in filium sævire, quam vice versa; ut qui in propria viscera sævire dicatur.

Sed hæc sententia secundum Marcellum dubium non habet, qui ita de majorum institutis. *Minime majores lugendum putaverunt, eum, qui ad patriam delendam, & parentes & liberos interficiendos venerit. Quem si filius*

l. minime 35. D. de Religios. & sumpt. & Bartol. ibid.

patrem,

patrem, aut pater filium occidiſſet, ſine ſcelere, etiam præmio adficiendum conſtituerunt.

Varia autem ex jure civili à Doctoribus pro contrariâ ſententiâ adducuntur. Et quidem 1. objicitur jus novellarum. *Et ſi pater legum contemptor, & impius ſit, eſt tamen pater.* Reſp. 1. loquitur Imperator de alimentis, non denegandis patri, quam diu ſuperſtes eſt, idque ex bonis filio adjudicatis, propter crimen patris. Quæ tamen bona, ſi liberi non fuiſſent, fiſcus deportato patre ſibi vindicaſſet. 2. Alimenta quidem patri dicuntur præſtanda, ſi legum ſit contemtor, ſi impius, ſi nefarias & inceſtuoſas nuptias contraxiſſet, de quibus ſceleribus Imperator agit, quando parentem impium & legum contemptorem appellat: nam dicitur in d. novellâ pater *amare contra leges, agere*

Novell. 12. cap. 2.

d. Novell. cap. 1.

quæ impia & scelesta sunt: Non verò ea trahenda ad maximum & gravissimum crimen, quale est majestatis, & perduellionis.

l. final. in init. Cod. de Curator. furios.

2. Objicitur. Amor paternus & affectus tantus est, ut à nullo superetur: ergo nunquam ille exuendus erit. Resp. 1. Imperator Justinianus, illâ constitutione tantum indicare voluit, parentes intime suos liberos amare, neque ullum extraneum reperiri, qui liberos majore affectu prosequi aut velit, aut possit. Verùm hinc non sequitur, parenti, dum omnē affectum in Rempublicam exuit, obediendum esse. 2. Quinimo vel hinc contrarium colligere cuivis erit facile. Si enim nullus affectus superat paternum, id est, quem habet pater in filium. Et tamen filium patriæ proditorem jure occidit, adeoque exuit meritò affectum. Quid ni idem in filio dicendum,

dum, ut si parens sit perduellis, non quo antea eodem illum affectu prosequi teneatur.

3. Objicitur. Liberto & filio semper honesta & sancta, persona patris & patroni videri debet. Resp. 1. Quamdiu pater paterno fungitur officio, & patroni officio patronus; id est, honestè, & inculpatè vivunt, tamdiu filius & libertus, amorem, affectum, reverentiam secundum præscriptum juris civilis pręstare tenentur. Insuper infirmitates parentum filii patienter ferre debent, & si forte sint duriores, quàm par est, non obloqui. Hinc tamen non infertur, filios debere parentibus in omnibus obsequi, & morem gerere. Id enim foret iniquum. 2. Si parens conetur filium necare, idque sine causâ, non poterit filio honesta videri persona patris, ut nec illa obedientia,

l. 9. D. de obseq. Parent. & Patron.

Argum. l.2.§.fin. D.de Donat. Novell. 12.c.2.

tia, quæ aliter esset præstanda, patri sit debita. Cessante enim legis causâ cessat ipsa lex. Quinimo, si patria solvitur potestas, modo parens ad inhonesta tendat, incestuosas nuptias contrahat; cur non eodem jure, si non majori, patri aliquid erit detrahendum, si quando hostili in patriam est animo. 3. Patri quidem parendum est, cujus sancta persona filio, sed tamen patriæ magis est parendum, quæ nobis dulcissima, sanctissima. Neque enim unquam obediendum patri turpia imperanti, aut contra patriam.

Gell. noct. Attic. libr. 2. cap. 7.

4. Objicitur. Filius qui patris necem ultus non est, ut indignus hæreditate paternâ privabitur. Ergo multo minus vitæ patris præjudicabit. Resp. Nulla est illatio, nulla consequentia. Ex officio tenetur filius, patris non jure occisi necem

l. 1. Cod. de Indign.

cem ulcisci. Et tamen ex officio tenetur patri nocenti, & perduelli, occurrere.

5. Objicitur. Pater genuit, vitam communicavit, adeoque fides, natura, dilectio, jubent, patri esse parcendum. Resp. Verùm quidem parens genuit, sed etiam patria genuisse dicitur, quæ ideo dulcissima appellata. Ut in concursu, major hujus, quam illius habenda sit ratio. *Quid si enim Tyrannidem occupare, si patriam perdere, conabitur pater, silebit & filius? Immo obsecrabit patrem, ne id faciat: si nihil proficiet, accusabit, minabitur, & ad postremum, si ad perniciem patriæ res spectabit, patriæ salutem anteponet saluti patris.*

Petrus de Anchor. cons. 75. num. 5. l. 101. D. de leg. 3.

Cicero 3. de Offic.

6. Objicitur, responsum Papiniani, non licere liberto patronum in adulterio uxoris deprehensum occidere. Quoniam ejus famæ & multo magis

l. 38. §. 9. D. Ad l. Jul. Adult.

gis vitæ parcendum erat. Idque multo fortius in patre militabit. Resp. 1. à separatis mala fit illatio. Apud Papinianum quæritur, an adulterum patronum liceat occidere, quod aliis erat permissum. Dico in conscientia id nulli licet, si tamen hoc fecerit maritus, id impune feret, id est, censebitur hoc factum esse extra pœnam, quia aliquid dandum justo dolori. Verùm noster casus est, de filio patrem occidente, in crimine maximo deprehensum, & quidem hoc faciente, lege non tantum permittente, sed jubente, ac factum laudante. 2. Etsi communiter libertus teneatur parcere vitæ patroni, nullibi tamen jure expressum, libertum ad hoc teneri, si patronus perduellionis reus sit. Tum enim à jure communi receditur, propter publicum bonum. Et communis salutis gra-

C. hæc quippe. 5, quæst, 6, c. ubi non de Despons. Impub.

gratia, jura merito relaxantur, ut à thesi ad hypothesin mala fiat illatio.

7. Objicitur ab Acacio Enenckelo Barone, filius conscius insidiarum in patrem, si non successerint, relegatur; quod si successerint, eâdem pœna, qua auctor criminis punitur. Resp. Nulla hæc consequentia. Si injuste parens occidatur etiam cædis conscius filius punitur. Ergo si jure occidatur, itidem punietur filius? Absurda hæc illatio, & nullius momenti.

Georgius Acacius. Enenck. d. l. per l. 2. D. Ad l. Pompei de Parricid.

8. & ult. Objicitur. Decuriones, qui contra patriam suas causas agere vetantur, pro parentibus tamen contra patriam agere possunt. Ut patriæ videantur parentes præponendi.

l. 4. l. ult. D. de Postulando.

Resp. In causis civilibus & privatis non eadem ratio, quæ in publicis & criminalibus. Præ-

Præterquam quod ibi fiscus, non jure fiscins consideretur, verum jure privati, cum altero privato secundum justitiæ leges contendentis.

Quæ hactenus ex jure civili sunt confirmata, eadem & jure feudali probari poterunt. Si enim vasallus domino auxilium præstare tenetur, etiam adversus patrem: quid ni secundum illa jura patrem necare poterit. In quem enim arma diriguntur, is etiam jure occiditur. Neque videtur illa sententia juris feudalis destitui ratione. Si enim parens injuste dominum vasalli offendens, agat contra jus naturale, contra fidem datam, frustra beneficium ullum juris naturalis sperabit, ut qui eo jure sese reddiderit indignum.

Nec obstat quod vasallus, si bellum patriæ & quidem jure inferatur, & patriam defendat,

§. fin. tit. 28. *Hic finitur lex*. l. 2. Bronchorst. Miscell. contr. cent. 2. assert. 93. Argum. l. 37. in fin. D. de Minor. §. sententiæ, de Pace Constant. d. §. dict. tit. Arg. l. 14. *D.* de leg.

deserto feudi domino, feudo non privetur. Id quippe clementer ita receptum, imperatorum liberalitate; adeoque non est trahendum ad exemplum. Præterquam quod major sit favor patriæ, quam parentis, per rationes antea allegatas; ut frustra quis à concessis causâ patriæ, censeat eadem concessa gratiâ parentis.

Neque à sententiâ hactenus stabilitâ abhorret jus sacrum, saltem ratio inde desumpta. Ut enim in negotio Dei, quivis tenetur parentes abnegare, eosque postponere; ita etiam licebit aliquo in casu, si aliter bonæ causæ consuli nequeat parentem necare. Quid si enim parens publicus veræ religionis hostis acerrimus, non ei parcet oculus filii, verum abjiciendo inordinatum omnem affectum filialem, dicet patri, *non novi* te. Quinimo si licitum,

ex præcepto Christi, parentes aliquibus positis circumstantiis deserere, odio persequi, Christi gratiâ, & propter ejus nomen; idque si considerentur non ut parentes sed osores Dei, & quidem publici ecclesiæ hostes. Quidni eos, ut tales occidere licebit. Præsertim, si illis parcere nequeamus, nisi cum ecclesiæ, vel religionis eversione. Exemplo hic præivere Levitę & Sacerdotes, qui licet habuerint expressum ad hoc mandatum: ratio tamen jam allegata efficit, ut si similis incidat casus, etiam idem liceat. Sumat, inquit Deus, sibi quisque gladium, ac interficiat sibi propinquum & amicum suum. Scilicet factum hoc cum Israëliticus populus tardante
Exod c. 32. v. 27. Mose in monte vitulum adorasset. Quo tempore filius parentem, & parens filium occidit. Et quamquam inibi non

exprimatur, parens aut filius, verum tantum frater, amicus, proximus; attamen ex alio loco Scripturæ satis colligitur, Mosem etiam nominasse parentes & liberos; aut saltem Levitas mandatum Dei de occidendis vituli cultoribus rectè ex pio zelo ita fuisse interpretatos, ut etiam parentes & liberos complecteretur. Ut jure divino filium à patre, & patrem à filio occidi posse, aliquo in casu haud illicitum judicari debeat.

Cap. XIII.

De Duellis seriis extra judicia gloriæ causâ susceptis.

FUit olim, & etiamnum est, populorum circa mores & instituta dissensus; quorum alii sese aliis in bello exercitatiores autumabunt, alii morum

rum gravitate ac prudentiâ, sese alios superaturos confident. Vnde in exercitu, qui diversas complectitur nationes, indies de jure præeminentiæ, ac præcedentiæ oritur controversia. Æmulatione enim gloriæ ductæ, singulæ sibi primum in hostem impetum largiri desiderant, primam in urbe obsessâ eruptionem. Neque aliâ ratione hæc primatus dissidia componuntur, quàm aleæ jactu, & sortis judicio. Et hæc quidem publicè in exercitu evenire solent. Verum nec hic cessant privatæ simultates, inter diversarum nationum milites, Anglos, Gallos, Belgas, aliosque; quorum alii suos populares collaudant, spernunt exteros, seu homines non suæ gentis. Vt sæpe hæc contentio congressui dederit occasionem, non unius, aut duorum vel trium, sed etiam legionum con-

cur-

currentium catervatim ad conflictum perpaucorum. Testis est locuples nostrum Belgium fæderatum, ut etiam eo nomine articulis militaribus cautũ sit, ne quispiam si cum quoquam litiget, nationis suæ milites in auxilium vocet; idque sub pœnâ ultimi supplicii: quod hæc sit occasio tumultus, ac seditionis. Hinc inter cæteras, & illa Imperatoris exercitus cura est, ne in castrametatione illæ jungantur nationes, neve vicina habeant tentoria, quarum odia internecina, quęque quam maximè, armis, fortitudine, gloriâ de primatu contendunt. Non tamen id efficere poterit, vel prudentis ducis exercitus sollicitudo, ut omnem antevertat aut avertat depugnandi occasionem; quin etiamnum reperiantur in castris, qui pro suæ gentis gloriâ decertent. De tali autem duelli

Instrumentum Militar. artic 39.

duelli genere inquiritur, num ullo casu sit admittendum? Ita quidem illi velint, qui aliquid gloriæ tribuendum existumant. Ita etiam Decius consuluit pro Ludovico Belgioioso comite, contra Aloysium comitem Gunzagam in controversiâ ortâ occasione obsessæ civitatis Laudæ, quod dixisset Belgioiosius Venetis serviẽtes esse poltronos. Concessum enim fuit singulare certamen inter utrumque.

Decius consil. 487. n. 8.

Mihi tamen, salvo meliore judicio, dicendum videtur talia certamina omnino esse improbanda. Etsi enim aliquid dandum sit gloriæ, uti gloriosum ducitur pro patriâ mori; inglorium tamen est aliquem sese mortis subjicere periculo, citra ullam patriæ defensionem, aut utilitatem. Tales enim meo judicio, quam maxime patriæ & suorum officiunt

ficiunt commodis, ut qui ſemet ad meliora tempora, & occaſiones licitas ſervare potuiſſent, quo ſuâ virtute patriæ eſſent emolumento, ſuis fortiter pugnando decori. Præterquam, quod nec ejus gentis gloria minor ſit, cujus in tali duello ſuccûbuit propugnator, ut nec ejus gentis major gloria, cujus promachus victor exſtitit. Vt in vanum & temerarie talis paucorum decertatio pro nationis fortitudine ſuſcipiatur. Ne dicam, malè inferri de totius gentis fortitudine, ex unius virtute aut vitio: cum hic non liceat ex uno probaſſe, aut improbaſſe, cæteros totius gentis milites.

Quid quod ea vera fortitudo non ſit, animo & arte militari contendere velle, niſi id fiat in hoſtem, in quem nos armatos voluit reſpublica; idque tempore opportuno, ſi quando

in conflictu cum hoste nostro opus habet auxilio. Ibi pedem pedi jungamus, & exemplo comprobemus, quam armis prævaleamus alterius nationis militibus, quibus nos superiores antea jactaveramus. Aliter, si desint in hostem depugnandi occasiones, in quibus res atque eventus rerum gestarum experimento esse possent, cessandum est, neque gladii in socios ac confœderatos, etiamsi alterius gentis, exacuendi. Suffecerit omnibus, & etiam singulis per omnia ad perfectam fortitudinem lex & imperii favor.

CAP. XIV.

Duellum serium ostentationis gratiâ initum, num licitum.

EA est nonnunquã humani generis imperfectio, ut vulnera

nera & cædes pro ludo ac joco habeant & sanguinis effusione oculos pascant & oblectent. Exemplo sunt, congressus illi singulares, in Islandiâ etiamnum usitati, in quibus victus censetur, qui cruore primum humum tinxerit. Et illi in Angliâ, sub regibus (an lege probati, an potius per conniventiam, quod mihi sit probabile) non ita pridem, cum ibidem degerem instituti, in quibus gladiatores cæsim depugnabāt in Theatro, & pugnam continuabant, donec alteruter sanguinem emisisset, vel læsus fuisset. Exemplo etiam fuere tot veterum commissiones, bestiarum cum mancipiis, & mancipiorum inter sese. Et quod spectaculum Barbaris ac feris potius, quam rectæ rationis hominibus dignum erat, digladiationes institutæ gladiatorum in foro, qui strictis mu-

Arngr. Jonæ in descript. Island.

cronibus audaciæ atq; virium ostentandarum gratiâ, populi explebant animum. Quarum adeo avidi fuere nonnulli Imperatores Romani, ut potius gladiatorum consortio interesse, atque ex eorum catogogio prodire mallent, quam cum senatoribus in senatu versari, ibique rempublicâ administrare.

Herod. Histor. l. 1. in vitâ Comm.

Verum quidem est, videri talia spectacula quasi jure naturæ introducta, ut illud jus naturæ accipitur, pro aliquo instinctu naturæ, quo nascitur aliqua inclinatio, quæ virium corporalium inducit experientiam. Attamen ut illa inclinatio tendit ulterius, ac sese diffundit ad mutuam læsionem & vulnera, in tantum non ea potest dici juris naturæ, ut ab eâ abhorreat ipsa natura. Talia igitur duellorum vel certaminum genera, de omni jure illicita judicamus.

Cer-

Certum id est de jure civili, quod per Imperatores Christianos correctum (antea enim consuetudine obtinebant) ad humanitatem & æquitatem redactum fuit. Et quia duella talia, nihil aliud sunt, quam gladiatorum, vel lanistarum commissiones, quæ penitus sunt sublatæ. Ita enim Constantinus Imperator. *Cruenta spectacula in otio civili & domesticâ quiete non placent: quapropter omnino gladiatores esse prohibemus.* l. unic. Cod. de Gladiat. tollend. Novell. 69. §. 1. Et quia exploratio virium atque fortitudinis esse debet citra injustitiam. Ea quippe solum fortitudo, quæ virtuti juncta est, eaque solummodo laudabilis. Et quia de jure sublata ea genera spectaculorum, in quibus ursi, pantheri, leones cum hominibus committebantur; multo magis, in quibus homines cum hominibus ad vulnera & cędem crudelem

committuntur. Ut ratio constitutionis in feris concurrentibus cum hominibus, inter solos homines, multo magis militet; *quæ lacrimosa omnia spectacula cessare voluit*. Et denique quia de jure civili tales congressus ludis non amplius annumerantur, qui ultra ludos progrediuntur. Neque sunt exercitia legitima unde oriuntur crimina.

l. 11. Cod. de Feriis.

§ 9. Proœm. Dig.

Verùm objiciunt. 1. Athletis civilium munerum vacationes conceduntur, qui merito in sacris certaminibus ter fuissent coronati. Igitur illi congressus legibus fuere probati, ac præmiis decorati.

l. unic. Cod. de Athletis.

Respondeo, loquitur objecta constitutio de luctatoribus, qui citra culpam committuntur. Neque illi damnandi, quod eorum exercitia ad promovendam valetudinem, ad exercendas vires, tendant. Ut alia

alia sit ratio congressus, in quo non tam vires exercentur, quam debilitantur membra artusque mutilantur, quod ad vulnera, & ad cædes progrediantur gladiatores.

Objiciunt. 2. Pancratiastem extra culpam esse de jure civili etiamsi quis in Pancratia occidisset suum adversarium. Ut idem de gladiatoribus dicendum videatur, licet ad vulnera & cædes tendant. Respondeo, Pancratio complectebatur exercitium pugilum ac luctatorum; in quo ideo culpæ locus non erat, quia si quis forte vulneratus aut occisus fuisset, id non naturæ aut conditioni istius ludi, non voluntati ludentis, imputandum erat, sed casui, qui extra noxam est. Verùm in congressu gladiatorum, gratiâ ostentationis adhibito, voluntas & animus adest, adversarium, si non occidendi,

l. 7. §. 4. D. Ad l. Aquil.

§ 3. & 4. Instit. Ad l. Aquil.

ſaltem vulnerandi. Cumque lucentibus concurrant mucronibus, damnum datum, non caſui, ſed conditioni talis congreſſus imputabitur..

Neque hic diſſentiunt Canones, qui omnia duella oſtentationis gratia adhibita omnino damnant. Ita torneamenta prohibentur, *in quibus milites ex condicto convenire ſolent, & ad oſtentationem virium ſuarum, & audaciæ temere congredi: unde mortis hominum & animarum pericula ſæpe proveniunt.* Quo etiam facit conſtitutio Pii 5. Quæ incipit. de *ſalute gregis*. Quam ob eam rationem edidit, ne ſpectacula ferarum cum hominibus permitterentur.

Can. 1. de Torneam.

Conſt. de an. 1567. Cal. Novembr.

Nec deſunt rationes Theologicæ, quæ talia diſſuadent ſpectacula. Homicidium enim committit, qui non caſu, aut infortunio, verùm auſu temerario, idque citra ullam proba-

babilem necessitatem, proximum vulnerat, & interficit. Id vero agit, qui tantum gratiâ ostentationis citra cujusquam commodum, vel publicum, vel privatum, citra necessitatem, armis nocivis adversarium adoritur. Præterquam quod non liceat, crudele & periculosum medium eligere, quod cum proximi detrimento conjunctum est, etiam cum ejusdem cæde, idque in finem vanum. Quod fit, quando ut spectaculum populo gratum exhibeatur, strictis concurritur mucronibus. Ne jam dicam, quod tentare Deum soleant, qui sese in periculum vitæ conjiciunt, citra necessitatem. Quod agunt, qui decertant, citra defensionem vitæ, bonorum, honoris, aut reipublicæ. Denique quid magis repugnat charitatis præcepto, quam talia lacrymosa e-

quod occasione datâ, intrepide (neque enim effusionem detestantur, ei jam assuefacti) sanguinem humanum sint effusuri, eoque sese satiaturi, quo nunquam spectando satiari poterant.

CAP. XV.

Utrum duella ad defensionem sui adhibita, licita sint?

IN tantum natura est sui provida, ac conservatrix, ut etiam inter homines si necessitas ferat, ea defendi possit, etiam debeat, cum alterius, licet proximi, cęde. Dictat hoc ipsũ communis ille instinctus, qui hominibus cum brutis communis, dictat hoc jus civile, canonicum, scripturarium.

Quidquid enim vitam habet ac spirat, diligens est sui, omneque animal, hoc indi- Cicer. 1. de offic.

tum habet, ut corpus vitam tueatur; eaque declinet, quæ sunt nocitura. Ut nullum eorum in amorem sui sit incitandum aut cohortandum, quem simulac nascitur, trahit secum. *Non hæc scripta, sed nata lex est, quam non didicimus, accepimus, legimus; verum ex ipsâ naturâ arripuimus, hausimus, expressimus, ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus, ut si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis.* Vnde etiam provida rerum natura parens, bruta animalia armis munivit, quibus vim & injuriam repellant. Ita enim poëta Anacreon,

Cicero Orat. pro Milon.

Tauro ferire cornu,
Equo, ferire calce,
Lepori, valere cursu
Natura dat: Leoni
Dentes hiante rictu.

Anacr. carm. de muliere, Interpr. Henr. Steph.

Naturæ suffragantur leges, qui-

quibus quisque id jure fecisse dicitur, quod ob corporis sui fecerit tutelam.

Neque dissentiunt consuetudines & mores, qui vim vi repelli posse non tantum permittunt, verum etiam probant.

Neque obstant, quæ in adversū ex jure civili impinguntur. Neque primo illud Pauli Jurisconsulti, qui statuit, eum teneri lege Aquiliâ, qui cum in adversarium lapidem defendendi sui causâ mittere voluisset, prætereuntem percussserat. Ut hinc consequi videatur, eum qui in defensionem sui lapide usus est, in re illicitâ versatum fuisse. Cum si rei licitæ operam dedisset, casûs nulla fuisset pœna: Quod nullum fuisset delictum, culpa nulla. Respondeo, etsi qui prætereuntem occidit dum ferientem occidere volebat, non tenea-

l. 3. D. just. & jur. l. 3. §. 27. D. de vi & vi armat. l. 4. l. 45. §. 4 D. Ad l. Aquil. l. 3. 4. Cod. leg. Cornel. de Sicar. Ordin. crimin. Carol. 5. art 139. Constit. Ordin. Holl. de an. 1591. 16. Dec. & de ann. 1614. 19. Marr. l. 45. §. 4. D. Ad l. Aquil. l. 4. D. de Injur. l. 22. Cod. de Pœn.

neatur lege Corneliâ de Sicariis, in quam tantum venit dolus; non etiam actione injuriarum, quod animus injuriandi nullus sit; & maleficia distinguat, voluntas ac propositum delinquentis. Quia tamen is potest esse in culpâ levissimâ, adeoque ejus impudentiæ venit imputandum, quod non cautius fuerit jaculatus; & ea venit in l. Aquiliam, ideo etiam adversus talem actioni ex l. Aquiliâ competenti locus erit. Ne dicam, eum forte & ideo Aquiliæ nomine teneri, qui in adversarium remotum jecit lapidem, quod id non tam fecerit urgente necessitate, quã irâ incitante, adeoque non tam sui defendendi gratiâ, quam quidem animo ulciscendi. Cum illi tantum censeantur innoxii, qui cum aliter se tueri non possent, damnum alicui intulerunt. Neque 2. obstat secun-

l.53.in inic.D.de Furt.

l.44.D. Ad l. Aquil.

d.l.45. §.4.

cundum juris Præceptum, *alterum non lædes*. Quod enim in thesi ita obtinet, id in hypothesi aliter sese habet; & aliquid indefinite illicitum judicatur quod tamen in circumstantiis censebitur esse licitum. Non itaque alterum lędes nisi cum te aliter tueri non potes, neque occides, nisi licite, id est, adhibito moderamine inculpatæ tutelæ. Neque 3. obstat dictum Valentiniani, Imperatoris, *Homicida, quod fecit exspectet*. Respondeo enim dictum illud accipi oportere, de homicidâ doloso, quique extra causam justæ defensionis humanum sanguinem effundit. Vt secus dicendum sit, si quisquam urgente necessitate adversario necem intentaverit.

l. 10. D. de Just. & jur. §. 2. Instit. eodem.

l. 3. D. de Just. & jur. l. 3. in medio. Cod. de Episc. Aud.

Concordant etiam juri civili canones, qui licitam statuunt sui defensionem, modo ea cum moderamine sit conjun-

c. interfecisti. de Homic. Volunt. c. non æstumem. 13 q. 2.

mana cognitio, aut recta ratio juris naturalis non ignara, unquam patietur, quicquam fieri, quod apud Deum sit prohibitum. Neque Deus per scripturam naturæ legem evertit, sed eam confirmat magis. 2. Quia congruentur juri divino, quisque tenetur vitæ consulere, in quantum potest, & debet. Et lex divina, quæ dicit, *non occides*, non solum vetat, ne alium occidas, sed etiam ne temet ipsum; adeoque mandat, ut temet defendas, ac tuearis. Ut arceas & evites omne incommodum, quodque naturæ est adversum aut deleterium. Verum, qui se potius occidi patitur, quam ut avertat plagas sibi illatas, etiam cum damno, cum internecione adversarii, non sibi consulit, quantum potest, nec conservationi sui intentus est, verum efficit, ut illa lex, *non occides*, in propriâ personâ vio-

Covarr. Relect. c. quamvis. pactum. 3 part. §. unic. Perkins Cas. Consc. libr. 3. cap. 3. cas. 3.

Ephes. cap. 5. v. 29. violetur. Vt eâ in re, non minus delinquat, quam si ipsi sibi violentas manus intulisset. Nam qui vitam negligit, eamque suâ culpâ amittit, idem est, ac si seipsum occidisset. Probatur. 3. Quia quisque regulariter plus tenetur, sibi, suæque vitæ providere, quam vitę alterius; saltem æquè sibi prospicere tenetur, quam proximo; idque ex mandato Christi; Matth. c. 22. v. 39. proximum diliges, sicut teipsum. Verum si patiatur se potius occidi, quã ut iniquum interficiat invasorem, non ita sibi consulit; atque quidem proximo consulere debuisset. Licebit enim in gratiã proximi ab abversario oppressi, actum moderatæ tutelæ exercere, ne occidatur, ut id æque liceat, si non magis, ad evitandam sui occisionem. Vnde ferunt, Lutherum, interrogatum aliquando, num à præ-

doni-

donibus sibi vim illatam, si posset, etiam repellere vellet; respondisse. *Quid ni, securè sumerem gladium, instar alicujus judicis, ac me putarem bonum opus perfecisse.* Probatur 4. ex lege Mosis, in quâ cautum, *si fur domum effregerit, & in ipso facto deprehensus, accepto vulnere mortuus fuerit, percussorem non fore sanguinis reum.* Vt ipse Deus tutelæ inculpatæ moderamen observari voluerit. Nam in ipso facto deprehensum, & armatum furem occidere fas esse judicat, quod discerni nequeat, an venerit animo occidendi, an vero furandi animo.

Bullus. disp. 1. de tribus gener. Jur. Præcept.

Exod. c. 22. v. 2. 3.

Displicet tamen sententia illa jurisconsultorum: *latronem insidiantem licere occidere*, nonnullis ecclesiasticis scriptoribus. Ita enim Antistes Hipponensis. *Legem*, inquit, *quidem non reprehendo, quæ tales permittit interfici, sed quomodo istos,* qui

August. libr. 1. de liber. Arbitr. c. 5.

qui interficiunt, defendam, non invenio. Quæ etiam videtur fuisse sententia Poëtæ cujusdam Græci, qui in Poemate è Græco in Latinum verso, ita cecinit:

Phocyl. in Poem. Admonit.

Ensem accingere non ad cædem, sed profectionem.
Vtinam vero non egeas ense, neque justè, neque injustè.
Si namque interfeceris etiam hostem, tuam manum polluis.

Covarr. in c. si furiosus de Homic. d.

Cum quo facit Accursius Jurisconsultus, qui defensionem cum offensione jure fori, non cœli, licitam esse existumat, in eâ tamen sententiâ à Paulo Castrensi, Covarruviâ, aliisque reprehensus. Et consentiunt Anabaptistæ, qui legem illam naturæ, de vi illatâ repellendâ, præcepto Christi adversari tradunt. Et quidem objiciunt. 1. Illud Salvatoris: *ego vero dico vobis, ne resistatis malo: sed quisquis te cædet in dexteram*

Berlich. Conclus. 12. part. 4.

Matth. c. 5. v. 38. & seq.

ram tuam maxillam, obverte ei & alteram. &c. Respondeo, hunc esse sensum ejus loci, potius, quam injustè quis velit vindicare injuriam sibi illatam, malit eam omnino non vindicari. Idque quo magis in nobis illa vindictæ cupido, quæ exorbitat, reprimatur, ac coerceatur, non ut legitimus defensionis modus auferatur. Vnde eleganter ad hunc locum respiciens Augustinus, sic scripsit. *Ea quæ in novo testamento à sanctis facta sunt, valent ad exempla intelligendarum scripturarum, quæ in præceptis digesta sunt. Velut cum legimus in Evangelio: Accepisti alapam, para alteram maxillam. Exemplum autem patientiæ nullum, quam ipsius Domini excellentius invenimus, & ipse cum alapâ percussus esset, non ait: Ecce alteram maxillam, sed ait: si malè dixi, exprobra de malo: si autem bene, quid me cædis? Vbi ostendit illam præ-*

August. libr. 1. de Mendac.

Et de Sermon. domini in mont. lib. 1. c. 37.

præparationem alterius maxillæ, in corde faciendam. Vt Dominus potius misericorditer perferendam alterius infirmitatem indicet, quam alieno supplicio suam mitigandam: Neque tamen hic ea vindicta prohibetur, quæ ad correctionem valet. Ipsa enim pertinet ad misericordiam, nec impedit illud propositum, quo quisque paratus est ab eo, quem correctum esse vult, plura perferre.

Idem l. 1. cap. 35. *Et alibi: quæri autem potest, quid sit dextera maxilla. Sed cum facies sit, quâ quisque cognoscitur, in faciem cædi, secundum Apostolum est, contemni, despici.*

Cap. XVII.

An si provocans interfecerit provocatum justæ defensionis beneficio usus esse censeatur, aut vice versâ?

TUrbator pacis publicæ aliquem in viâ est aggressus,

ſus, qui ut ſe vidit in extremo conſtitutum periculo, necem intentat invaſori. Cumque in progreſſu pejor aggreſſoris exiſtat conditio, ſic ut ex offenſore fiat defenſor ſuæ vitæ, & ex voluntario & temerario aggreſſore, neceſſarius. Quæſitum, an illi tuto liceat adverſarium, quem primum fuerat aggreſſus, necare, quo mortis periculum evadat? Reſpondeo, nullo jure poterit, qui ſine causâ adverſarium aggreſſus eſt primitus, eundem occidere. Ratio 1. eſt, quia non præſumitur juſtam occidendi cauſam habuiſſe, qui inſpecto initio, non facit aliquid ad defenſionem, ſed ad offenſionem. Verùm qui primùm aggreſſus eſt adverſarium principii ratione, juſtam litigandi cauſam non habuit, quia iniquus offenſor. Ergo & culpæ reus habebitur.

Argum. l. 52. §. 1. D. Ad l. Aquil l. §. 11. D. si quadr. Paup. l. 6. Cod. Ad l. Jul. *de vi Public.* l. quod

Quò etiam facit, quod quando

do agitur, de excuſandis delictis, non tam finem, quam initium ſpectari ſoleat.

Ratio 2. eſt. Quia non is in culpâ cenſebitur, qui forte merito ad iram provocatur, ſed qui provocat. Et ille culpæ auctor, à quo incipit malitia. Ut ſibi imputare debeat, ſi ſemet illi periculo ſponte intricaverit quod jam evitare non poteſt. Et ipſe de ſe conqueratur, quod adverſarium ſua offenſione ſibi quæſierit.

Ratio 3. eſt. Quia regulariter provocato jura favent, ut propter cædem aggreſſoris, modo periculum evadere non potuerit, non veniat puniendus; & contra aggreſſorem judicant, eumque non tam ex neceſſitate, quam malitia egiſſe, quicquid egit, præſumunt.

Verùm, an ſi provocatus provocantem fuerit ſequutus, eumque interfecerit, moderamine

mine inculpatæ tutelæ usus esse judicabitur? Non equidem. Et si enim jura faveant Provocato, non tamen si sponte sequatur provocantem, non si periculum effugere potuisset, non sequendo. Non si domi manendo, & sibi & adversario provocanti parcere potuisset. Qui moderamine utitur, in insidias adversarii invitus incidit; qui sequitur provocantem, in insidias irruit. Ille vim & injuriam arcet, hic etiam infert; Illum periculum deliberare non permittit, hunc è contra, quod etiam judicem conveniri possit, adeoque remedio juris convenienti, sibi consulere. Ut nisi id agat, culpæ sit subjectus, adeoque pœnæ. Cum qui adversario parcere potuit, etiam parcere debuerit. Si tamen in continenti ortâ rixâ, alter calore iracundiæ provocaverit, alter eodem fervore in

Menoch. de Arbr. casubus. 362. Anton. Matth. tract. de Crimin. ad tit. 5. libr. 48. D cap. 3. num. 8.

pugnam descenderit, ab ordinariâ legis Corneliae poenâ excusari ille poterit, qui crebris adversarii injuriis ita exacerbatus fuit, ut diutius collectam irae vim sustinere nequiverit.

CAP. XVIII.

Utrum aequalitas armorum sit necessaria?

Perkins Cas.consc. libr.3. c. 3.cas.4. Balduin. libr. 4. c. 1. de cas. consc. circa corpus hominis. & Jurisconti apud Bocerum cap 10. allegati.

INter conditiones ad moderamen inculpatae tutelae requisitas, nonnulli inter jurisconsultos exigunt, ut defensionis ad offensionem sit proportio, adeoque eo modo, quo vis infertur, eadem repellatur. Vnde etiam armorum aequalitatem maximopere spectari volunt, ut defensio legitima dicatur. Probabiliorem tamen eam sententiam existimavero, quae non semper aequalia arma desiderari, aut spectari, statuit. Id-

Idque probatur de jure canonico, quicquid in contrarium ſtatuant multi canoniſtæ. Neque enim eo jure, ullam incurrit irregularitatem, qui mortem aliter evitare non valens, ſuum mutilat, vel occidit invaſorem. Cumque canon non diſtinguat, inter mutilantem vel occidentem armis æqualibus aut inæqualibus, modo ſubſit periculum. Et illud ſubeſſe poſſit, licet inæqualibus armis, quis petatur; fruſtra jure non limitante, limitationem talem adhibemus.

Clementinæ de Homicidio.

Novell. 18 c. 5. in Init.

Neque hic leges diſſentiunt, quæ indiſtinctè, propulſionem periculi imminentis admittunt. Cum quiſque id jure feciſſe dicatur, quali quali id fecerit inſtrumento, quod ad corporis ſui fecerit tutelam.

l. 3. D. de Juſt. & jur. l. 3. Cod. Ad l. Cornel. de Sicar. l. 52. §. 1. D. Ad l. Aquil.

Accedit, quod cuique liceat telo aggredientem interimere. Verùm *teli* nomine etiam in-

l. 4. D. Ad l. Aquil. §. 5. Inſt. de Publ. Jud. l. 2.

Cod. l. Cornel. de Sicar. æqualia veniunt arma, ſi modo iis vel mutilari vel occidi quis poſſit. Ut licite etiam quibuſcunque armis aggreſſor interimatur. Ita, exempli g a ia, qui fuſte quem aggreditur, gladio munitum, eum in vitæ diſcrimen adducere poterit, ut aggreſſus gladio vim atque injuriam merito propulſet. Ita Hercules alter, vel pugno, baculo munitum necaret, ut jure inæqualibus armis homini robuſto quis reſiſtat. Sic enim ferunt quendam fuiſſe Peruſinum, qui pugno in capite non tantum homines ſed & boves necabat, ut tutum non ſatis eſſet ipſius ictus aut alapas experiri: Etiam Jotzardum Friſonem equum ſuum pugno occidiſſe hiſtoriis Friſiæ proditum eſt.

Martin. Hamcon. de Rebus Geſt. Friſ. libr. 2.

Neque obſtat 1. Quod ęqualis utrinque debeat eſſe defenſio, lege ita poſtulante. Neque enim

l. Providendum. Cod. de Poſtulando.

enim inibi agitur de necessariâ corporis defensione, verùm tantum de actore & reo in judicio contendentibus. In quo cum alter alteri paris defensionis copiam subtraxisset, utrique se defendendi ex æquo conceditur potestas. Neque obstat. 2. Quod quis videatur aliter se defendere posse, qui pugno aggredientem forte gladio repellit. Respondeo enim, si aliquâ ratione possit vim ab adversario sibi pugno aut fuste illatam repellere, idque citra mutilationem corporis, aut vitæ ademptionem, ulterius progredi non debebit. Parcendum enim adversario, si id citra periculum possit. Verùm quia vulnera, non infliguntur ad mensuram aut modum, si animo & intentione tantum vulnerandi interfecerit aggressorem imparibus armis aggredientem, omni pœnæ de jure

l. 45. §. 4. D. Ad l. Aquil.

Damh. Prax. crim. c. 76. n. 7. Berlich. conclus. Pract. part. 4. concl. 13. artic. 56.

civili exemptus erit.

l. 3. §. 9. D. de vi & vi armat. Neque obstat 3. Quod jure expressum sit, eum qui armis venit, nos posse armis repellere; adeoque à contrario sensu procedat, eum qui sine armis venit, etiam sine armis esse repellendum. Respondeo enim 1. Argumentum à contrario sensu in jure non semper procedere, præsertim si textus alii juris obstent, qui aliquid asserunt contra sensum contrarium. 2. Is etiam qui pugno nos adoritur, si robustus sit, sic ut vel pugno hominem necaverit, merito dicitur armis nos aggredi, saltem iis instrumentis quæ sunt vice armorum, cum ipse iis æquè atque alii armis nocere possit.

Wesembec. consil. 19. num. 17.

Neque aliud suadent Theologicæ rationes, quibus eo quo dictum est modo, quisque se tueri poterit. Licet enim malum nobis illatum avertere, etiam

etiam inferendo alteri malum, qui id infert, modo id aliter evitari non possit. Neque enim tum inferimus alteri malum, cum nihil minus intendamus, sed quod nobis illatum est, aut infertur, propulsamus. Verùm qui invadentem manu robustâ, firmis artubus ac lacertis, baculo, gladio repellit, quid aliud agit, quam ut malum, quo potest modo avertat, ac removeat. Ut si quod imminet, in auctorem mali redundare faciat, non peccet in conscientiâ. Accedit, quod nemo teneatur dolorem aut plagas sibi illatas perferre, modo eas possit præpedire. Ex officio quippe caritatis, quam sibi ipsi debet, carnem propriam fovere tenetur. Ut enim æger non sibi satis consulit, qui remedia negligit, quibus vita prorogatur. Ita qui non avertit ictus adversarii, quoquo potest mo-

do, vitæ non ſatis conſulit, ut vel ſui homicida, vel oſor propriæ carnis ſit appellandus.

Neque reclamat dictum Salvatoris, percuſſori unius maxillę, alteram eſſe obvertendam. Neque enim aliud iſto in loco Salvator noſter deſignare voluit, quam injurias nobis illatas, ſi leves ſint, neque adeo damnoſæ, æquo animo perferendas eſſe, nec ſuper leviculis cum adverſario contendendum. Ut præſtet cedere minoribus, quam pertinacius reſiſtendo, majoribus ſemet periculis ſubjicere.

Cap. XIX.

Utrum inſultatus ab inſultante primum ictum excipere teneatur, utrum vero eundem antevertere poſſit?

Inter interpretes non minus agitata quæſtio, num ad legi-

legitimam defensionem requiratur, ut ab insultante insultatus primum ictum excipere teneatur, num vero ipsum insultantem primùm ferire possit? Et licet nonnulli censeant vim illatam esse repellendam, non autem censeri illatam, si nondum percusserit aggressor; mihi tamen contraria sententia pro vera amplectenda videtur. Idque confirmatur abunde de jure civili. 1. Quia sufficit ad justam & legitimam defensionem pręsens armorum metus, vel saltem timor majoris malitatis, qui etiam in virum fortem ac constantem cadere posset. Vt quis licitè ferro petentem mutilet & metu mortis furem, aliumve latronem venientem gladio: modo metus sit, quod veniat animo occidendi. 2. Quia non solum jure impeditur, qui occidit, sed & jure repellitur, qui

l. 5. in Init. D. Ad l. Aquil. l. 2. 3. 4. Cod. Ad l. Cornel. de Sicar.

Bald. ad l. in leges D, locat.

se præparat ad occidendum; adeoque occidendi hominis gratiâ, cum telo obambulat. Verùm qui ense aut ferro aliquem petit, licet nondum percusserit, se ad occidendum pręparasse dicetur. Igitur & ille jure repellitur. Neque enim tantùm tenemur obviare malo, quod est in actu, verùm etiam quod est in potentiâ, & quidem proximâ, quæ facile in actum deduci posset. Ut probato insultu, & provocatione, à parte ejus qui resistit, vel etiam occidit, justa defensio, probata dicatur. 3. Quia jubent leges indistinctè, ut quicquid quis ad salutem corporis fecerit, jure fecisse dicatur. Id autem facimus ad salutem corporis, quo vim & injuriam propulsamus; non tam illatam, siquidem ea repelli non potest, (neque enim quod in corpore læsum est, sic re-

Wesemb. Consil. 19. n. 14. ibid. alii. l. 3. D. de Just. & jur. l. 1. §. vim vi D. de vi & vi armat. l. 1. Cod. Vnde vi.

re-

restituitur) quam quidem inferendam, & impendentem. 4. Quia qui primùm ictum exspectat, & excipit, se objicit maximo discrimini, si non vitæ, saltem mutilationis corporis & membrorum. In tantùm, ut etiam in posterum brachio forte trajecto, vel aliâ corporis parte læsâ, minus reddatur idoneus, semet adversus truculentum adversarium defendendi. Tumque nihil ipsi relliquum foret, nisi ut ab adversario indignis modis tractaretur, etiam ad ejusdem lubitum tandem occideretur. Proinde jura permittunt, ut malo nascenti tempestivè occurratur, ne post causam desperatam, remedia frustra quęrantur. Idque ex illo trito: *Principiis obsta; sero medicina paratur.*

l. 1. Cod. Quando cuique lic. sine jud.

Neque hisce obstat. 1. Quod Alfenus jurisconsultus alibi

l. 52. §. 1. D. Ad leg. Aquil.

respondeat, culpam penes eum residere, qui prior flagello percusserat; ut primus ictus videatur exspectandus. Respondeo enim in delictis non tam finem & exitum, quam quidem principium, & præparamenta inspici solere. Unde si qui auctor erat rixæ, primùm percussisset, penes eum culpa erat, quod ab eodem pugna habuerit initium; quę facti species est in responso objecto. Verùm aliter sese res habet in casu nostro, ubi qui ferit adversarium invadentem, & iniquum aggressorem, causám percussionis aut delicti nullam præbuit; ut extra culpam sit constitutus. Neque obstat 2. Quod non teneatur pœnâ l. Corneliæ de Sicariis, qui gladium strinxerit, nisi etiam percusserit. Respondeo enim, ut judex ordinariam l. Corneliæ pœnam irrogare valeat, non suffi-

l. 1. §. 3. D. Ad l. Cornel. de Sicar.

sufficere, gladium à quopiam stringi, nisi etiam accesserit percussio, saltem adfuerit conatus percutiendi manifestatus aliquo indicio. Ut ita de intentione & animo aggressoris judici magis constare possit, adeoque de absolutione vel condemnatione faciendâ, liquere. Ut vero alicui permissum sit se tueri, sufficit eum in dubio vitæ discrimine constitutum esse. Quod tunc imminere judicatur, cum aliquis eundem, armatum manu, licet nondum percusserit, aggreditur. Terror quippe armorum inducit vitæ discrimen.

Vid. Const. Car. crim art. 139. Jul. Clar. in §. Homicid. num. 33. Mynf. Resp. 27. n. 2 Gail. observ. libr. 2. obs. 110. n. 13. Harpr. tract. crim ad §. 5. Inst. de Publ. judic. n. 83 & seq. Gilhaus. arbor. crim. c. 2. tit. 12. n. 24.

Neque obstat 3. Quod de jure dicatur illatam vim esse propulsandam. Neque censeatur illata, quæ est inferenda. Respondeo enim satis superque vim alicui illatam censeri, si adversarius stricto mucrone aliquem aggrediatur, licet non-

l. 1. Cod. Unde Vi. Damh. Enchir. Par. & simil in v. *in actu esse.* & v. *Proxima.*

nondum percusserit, aut vulnus inflixerit. Neque enim semper requiritur, ut adsit effectus, aut finis obtentus, verum sufficit hic finis intentus, & quidem impetus. Cumque paria in jure sint actus, & actui potentia proxima. Etiam vis censebitur illata, quæ est in proximâ potentiâ, mox in actum, ni præpediatur, deducenda.

Wesemb. Consil. 19. n. 48. Barbos. Princ. & Axiom. in v. Potentia. n. 33.

Atque huic sententiæ ex jure civili stabilitæ etiam suffragatur jus divinum, quod salutis corporis gratia, talem permittit defensionem. Idque confirmatur 1. Exemplo furis nocturni, qui licitè interficitur, licet nihil certi de ejusdem intentione statui potuerit, licet nec petierit, aut vulneraverit patrem familias. Attamen quia metus erat, ne animo occidendi in ædes irruerit, adeoque nos inopinatos opprimere

Exod. c. 22.

August. quæst. 84. in Exod.

re potuerit, noluit Deus, ut primùm ictum ab illo nocturno grassatore exspectaremus, verùm si eum præveniendo occidamus, impune nos hoc facturos, ac laturos, edixit. Et solent Theologi ad illum scripturæ locum eandem rationem exprimere, quam jurisconsulti tradiderunt. Scilicet quod merito ignoret paterfamilias, num veniat fur nocturnus occidendi animo, num vero furandi. Quasi dicant, justum armorum metum, ac tenorem non vanum vulneris vel cædis, etiam justam caussam esse, cur adversarium interficiamus.

Confirmatur hoc 2. Effato illo Paulino. Nemo unquam odio habuit propriam carnem, verum eam fovet, atque nutrit. Ast qui primùm ictum exspectat & periculo se subjicit mutilationis membrorum ac Ephes. c. 5. v. 29.

vitæ,

vitæ, vulnerari se patitur in hoc effatum impingit. Cùm tamen servare, & curare potuisset imo debuisset propriam carnem, non exspectando ictũ primum, verùm primum inferendo, adeoque plagas inferendas avertendo. Potior enim hoc in casu nostri ipsius, quam proximi injuriantis debebit esse conditio.

Confirmatur hoc 3. Quia quando aliquid jure divino permittitur ut licitum, etiam illud censetur esse permissum, nisi fortior obstet ratio, per quod pervenitur ad illud. Cùm qui vult consequens, etiam censeatur velle antecedens, sine quo consequens obtineri non potest. Verùm cum in sacrâ paginâ nobis injungatur amor & conservatio nostri; etjam unâ operâ injunctum censebitur, quo amorem manifestemus, & nostri conservationem

nem procuremus. Id vero agimus, si in anteceſſum ictum ab adverſario inferendum avertamus, etiam adverſarium præveniendo, qui eum inferre conatur.

Ubi tamen ſummopere attendendum, ne in periculis conſtituti, à charitate chriſtianâ, omnibus commendatâ, deviemus, neve injuriam propulſando, aliquid demus affectubus, adeoque modum, ſaltem inſpectâ causâ, excedamus. Etiam, ſi cogamur primum ictum inferre, leve vulnus infligamus, quantum fieri poterit, & ita deſiſtamus, contenti adverſarium vulnere non lethali impeditum, quo minus in nos inſurgat, noſque eâ ratione ab imminenti periculo liberatos. Si enim quiſpiam poſtquam primum ictum adverſario intulit, forte ejuſdem manum mutilando, aut pedem,

dem, ne insequatur, ab imminenti periculo liberatus, nihilominus illi necem intentaverit, non solum non tutus erit in conscientiâ, verùm etiam in foro soli in culpâ constituetur, arbitrariâ pœnâ puniendus, ut qui legitimæ defensionis modum excesserit.

CAP. XX.

Defensio necessaria utrum licita adversus Magistratum?

Clar. §. Homicidium. n. 29. Berlich. part. 4. Concl. 12. n. 29. 30. Less. de just. & jur. l. 2. cap. 9. dub. 8. Obrecht. tract. de

DEfensio sui ipsius, quæ cum moderamine fit tutelæ inculpatæ, adeo est favorabilis, ut concessa sit cuivis adversus quemvis, servo adversus dominum, Vasallo adversus seniorem, liberto adversus patronum, filio adversus parentem; quinimo subditis adversus superiores. Neque quispiam in conscientiâ deliquisse

quisse dicetur, si magistrum ut privatum, vim inferentem repellat; etiam cum aliter periculum evitare non posset, occidat.

Idque probatur de jure civili. 1. Quia vim vi repellere, lex indistincte permittit. Et cum lex loquatur generaliter, neque distinguat inter personam publicam, & privatam, nostrum non erit distinctionem non allegatam in lege, allegare. Erubescimus enim sine lege loqui. 2. Quia vim atque injuriam propulsare juris est naturæ. Ut cuivis id liceat adversus quemvis. Ratio rationis est, quia quæ juris sunt naturalis, immutari non possunt, neque quod attinet jus naturale, ratione conditionis aut dignitatis hominis ulla est distinctio. Vt quicunque in jus naturæ impingit, effectum juris naturæ experiri de-

Necess. defens. c. 6. n 33. Tulden. tit. Cod. Quand. liceat cuique sine jud. Mynsing. cent. 5. Obs. 18. l. 3. D de Just. & jur. l. 5. Cod. de jur. fisc. libr. 10. l. 1. §. cum arietes. D. si quadr. l. 31. D. de Regul. jur.

debeat, id eſt, adverſus illicitam offenſionem juſtam adhiberi defenſionem.

Neque hic diſtinguo, uti nonnulli volunt, inter Principem & inferiorem magiſtratum, quaſi illi nemo rectè reſtiterit, huic vero reſiſti poſſit. Quod forte ex illius interitu ſequeretur magnum reipublicæ detrimentum, quodque etiam Principi gravia Imperanti parendum ſit. Neque enim qui Principi reſiſtit detrimentum intendit reipublicæ, neque per ſe reipublicæ obeſt commodis, etſi forte ex accidenti tale quid evenire poſſit. Præterquam quod non ſit probabile, Principem, qui Patriæ velit eſſe columen, ſine causâ in ſubditum ſęvire velle, eumque ſine ſtrepitu judicii, ſine formâ proceſſus, è medio tollere. Ne dicam, aliud quid eſſe Principi dura Imperanti obedien-

diendum esse, & aliud Principi si violentas manus inferat, neglecto procedendi modo, resistendum non esse. Ibi enim si patimur, nihil agimus adversus jus naturale. Hic, si nos occidi patimur in naturæ legem, & inclinationem impingimus. Neque enim vox Principis lex est, supra naturæ leges; ut nec alicui Princeps mandare possit, quod est contra jus naturale, puta ut quis sibi mortem consciscat, ne se adversus latronem tueatur, & quæ sunt hujus generis alia.

Neque obstat 1. Quod ei non licite quis resistat, qui forte in officii executione modum excedit. Resp. enim. Aut quis excedit in officio, aut excedit suum officium. Si in officio, ei resistendum non est. Si vero officii limites transgrediatur, eos actus exserat, qui officii non sunt, quia pro privato habetur,

betur, ei impune resisti potest.

l.5. Cod. Quorum appell. non rec. Neque obstat 2. Quod quis potius adhibitâ juris formâ experiri debeat, quam ut resistat personę publicæ. Quia si periculum in morâ non sit, actione, aut alio quo juris remedio experiri debebit. Ita ab executore, qui habet exequendi mandatum, appellare debebit conventus, si modum in exequendo excesserit; quem tamen si sine mandato alicujus bona capiat, licitè repellimus.

Neque 3. obstat exemplum Davidis, qui socero Saulo manus inferre noluit, addita hac ratione, quod esset unctus domini. Neque enim Saul, ut privata, sed ut publica persona Davidem insequebatur, cui, licet in officio excederet, resistendum non erat. Verùm cogitandum erat illud Senecæ, si

Senec. 2. de Ira. 30. innocentem insequitur, cede fortunæ. Ne dicam Davidem

non-

nondum constitutum fuisse in extremo vitæ periculo, cum fugere potuerit, alioque medio consulere saluti propriæ, & incolumitati. Et forte dici pòterit, Davidem tum temporis aliquid de suo jure remisisse cũ filii Seruja stricto jure Saulo necem intentassent. Neque denique obstat sententia Paulina. Qui resistit magistratui, divinę resistit ordinationi. Roman. cap. 13. v. 1. 2. Nam Apostolus ibi loquitur de privatis personis sese opponentibus superioribus, & quidem in iis rebus, quæ ipsorum spectant officium. Verùm nos loquimur in casu, quo non tam resistimus ordinationi superioris, quam repellimus malum iniquè nobis illatum. Neque tam resistimus personis publicis, quam privatis, qui id agunt, quod ad ipsorum officium non spectabat. Ut hâc in parte, jure merito privatis sint annumerandi. CAP.

Cap. XXI.

Utrum eum liceat occidere, qui aliquem aggreditur, animo tantum mutilandi?

Quemadmodum in moderamine inculpatæ tutelæ non neceſſario requiritur ut præſens ſit mortis periculum; ita non ſemper opus eſt, ut proxime immineat periculum mortis; quod ſufficiat adeſſe vulneris periculum, aut mutilationis membrorum. Idque verum de jure canonum, quo irregularitatem non incurrit, qui ſeipſum defendens, adverſus mutilare volentem, aggreſſorem occidit. Mors enim & membri mutilatio in caſu ſubjecto habentur pro æquipollentibus. Idque etiam procedit de jure civili, quod non ſemper exigit defendentem eſſe in mortis periculo, ſed ſufficere

Covarr. 3. part. Relect. c. quamvis pact.

ſufficere

ficere adesse aliquod periculum, adversus quod se licitè tuetur. Defensor enim propriæ salutis in nullo peccasse videri potest. Verùm non ille tantum salutis est defensor, qui mortem avertit, sed etiam qui vulnera, qui membri amputationem. Ampliùs quicunque se vulnerari patitur, nullo modo se tuetur. Quod tamen omni jure potest. Vt si mutilantem occidat, tantum beneficio legis usus fuisse dicatur. Quid quod impune quis furem occidat, cui sine periculo suo parcere non potuit. Ut qui mutilantem occidit, ideo excusetur, quod aliter periculum evitare non potuerit. Denique id indistinctè permissum cuivis, quod ad tutelam sui corporis fecerit. Verùm non ille tantum qui necare volentem occidit, aliquid fecit ad corporis tutelam, sed & vo-

l. 3. Cod. Ad l. Cornel. de Sicar.

l. 45. §. 4. D. Ad l. Aquil.

l. 9. Cod. Ad l. Cornel. de Sicar.

volentem mutilare. Neque enim defenſio corporis tantum in mortis conſiſtit propulſatione, ſed etiam vulnerum averſione. Cùm etiam ad vulnera, quæ ad menſuram non infliguntur, ad membri amputationem mors nonnunquam ſubſequatur.

Idem ſuadent, omnes illæ rationes Scripturariæ, quibus neceſſariam defenſionem etiam in conſcientiæ foro licitam eſſe demonſtrabatur. Neque in contrarium ſuadet, quod leges loquantur de periculo mortis avertendo; ut ſi tale periculum non ſit, nec videatur aggreſſor licitè necari. Reſpondeo enim, quia intentioni lædentis, non ſemper reſpondet eventus, neque vulnera ad modum infliguntur, ideo adverſus eum, qui vulnerare voluit, tanquam adverſus aggreſſorem iniquum & latronem

noſ-

nosmet jure tuemur. Vbi enim vulnus infligitur, ibi mortis imminet periculum si non proxime, saltem remote, & in potentiâ. Præterquam, quod ex aliis juris textubus manifestè appareat, etiam ubi proximè mortis periculum non est, aggressorem impune occidi posse.

CAP. XXII.

Utrum fugere teneatur, qui fugere potuit?

ET si insultatus, periculum quantum in se est evitare teneatur, in tantum etiam, ut si insultantem interimat, modo aliter sibi consulere potuisset, in l. Corneliam de Sicariis incidat. Tamen quia nonnunquam, si non plerumque, qui fugæ se mandat, in periculum incidit, dicendum eum non

semper fugere teneri. Ratio 1. est, quia ille extra culpam constituitur, qui aliter adversus vim & injuriam se tueri non potuit, quam id faciendo quod fecit. Verùm qui loco consistit, non aliter se potuit tueri. Igitur & extra culpam eo casu constituetur. Ratio 2. est. Quia nemo tenetur tale evadendi medium eligere, quod sibi maxime periculosum est, & quo electo, in majus sæpissime periculum incideret. Verùm qui fugit, medium evadendi maxime periculosum eligit. Ergo. Unde etiam in jure nullibi dicitur, quod quis fugere teneatur, verum tantum quod periculum effugere debeat. Idque non tam fugiendo, quam avertendo malum illatum, adversarium vulnerando, aut necando. Quid, quod ideo dixero, neminem præcise fugere teneri, quod ipsa fuga quando-

que

quę ſit injuria, quam quis ſubire non tenetur.

Si tamen fugiendo periculum effugere potuerit, fugere certe tenebitur. Unde qui maluit reſiſtere loripedi, vel cui pes amputatus eſt, quam fugere, ſeſe in periculum conjeciſſe dicetur, ut ſi adverſarium necaverit, non ſit extra culpam conſtitutus.

Nec diſſentiunt canones, qui non aliter fugam ſuadent, quam ſi periculum per eam evitare valeamus. Neque hic quicquam obeſt præceptum Chriſti, quaſi indiſtinctè fugiendum ſit, quando fugiendum ſtatuit de unâ civitate in aliam. Ibi enim perſecutio propter fidem præſupponitur, ut fugâ opus ſit, non reſiſtentiâ. Præterquam quod authoritate publicâ illa perſecutio ſit inſtituta, cui parendum eſt, licet dura imponantur. Verùm in ca-

ſu noſtro propoſito loquimur de privatis vim nobis inferentibus, quibus impunè noſmet opponimus, ut, ſi fuga tuta non ſit aut ſalutaris, recte noſtrum locum tueamur, injuriam propulſaturi.

Neque tamen hic audiendi Doctores, qui diſtinguunt inter plebejos & nobiles. Inter ruſticos & milites, quaſi hiſce fuga ſit ignominioſa, adeoque fugere non debeant, illis non item. Et quia circa neceſſariam defenſionem, quæ juris eſt naturæ, idem propulſationis modus in omnibus adhibendus eſt: quod illud jus non diſtinguat inter ruſticos & milites, plebejos & nobiles. Ut fruſtra nos aliquam diſtinctionem adhiberi velimus. Et quia nulla ignominia eum manere poteſt, qui maluit ad tempus cedere furenti. Militi quidem ex acie fugere, ſtationem ſibi

Tiraq. de Nobil. c. 20. n. 63. aliique ibidem. Gilhauſ. Arbor. Crim. c. 2. tit. 12. n. 26. Conſtit. crim. Carol. art. 140. l. 3. D. juſt. & jur. § jus autem gentium. Inſtit. jur. nat. gent. civil. Init. Inſtit. in fin. de libertin.

ab

ab imperatore exercitus assignatam deserere, turpe est & ignominiosum. Verùm aggressorem, quem te inferiorem & viribus & armis novisti, ad tempus vitasse, non in probro, sed in laude positum erit. Ne dicã, iniquam fore commutationem, si quis ob tutelam honoris, qui ad mores probos non spectat, nec reipublicæ utilis est, vitam adimat proximo. Cùm ille quidem resarciri possit, hæc vero nunquam repeti, aut revocari. Anton. Matth. loc. alleg.

Cap. XXIII.

Utrum mortem minantem liceat occidere?

NOn semper ad justam defensionem requiritur, ut quis percutiat, aut inferat vulnus, verum quandoque sufficit armorum metus, atque terror.

Quandoque sufficit antecessisse minas atrociores, id est tales, quæ si effectum sortirentur, grandi periculo subjicerent defensorem. Probatur hæc assertio de jure civili. *Mortem* inquit Imperator, *quam minabatur excipiat, & id quod intendebat, incurrat.* Loquitur de milite nocturno agrorum populatore, qui hominis occidendi gratiâ cum telo obambulabat. Nec desunt juridicæ rationes. 1. Quia terror armorum præsens ad justam sufficit defensionem, modo vanus non sit, eo quod provocatum in summum vitę discrimen adducere possit. 2. Quia consultius est, in tempore malo occurre, quam post exitum semet frustra vindicare. Et melius est, jura in facta servare, quam post vulneratam causam remedia investigare. 3. Quia de jure pro facto accipitur, quod quis executioni man-

l. 1. Cod. quand. lic. cuique sine jud. Gilhaus. Arbor. crim. c. 2. tit. 12. Gail. de Pac. publ. libr. 1. cap. 16. d. l. 1. Cod. l. ult. in fin. Cod. In quibus caus. in Integr. Rest. necess. non est.

mandare voluit, quantum in se fuit, etsi per alium mora erat, quo minus id fieret, aut quod intentum non sortiretur effectum. 4. Quia nonnunquam ex minis majus imminere, vel resultare poterit damnum, quam ex vulnere, ab illo illato, qui tantum mutilare volebat. Ut si hoc casu occidere liceat aggressorem, & illo liceat. l. 39. D. de Reg. jur.

Ita si aggressor, aliquem minitetur sclopo, eumque habeat in parato, ut vel ad nutũ cujusvis eũ exoneret, nihil amplius exspectandũ erit; cum non aliter aggressus se tueri valeat, quam si minantem occiderit aggressorem. Hic enim ridiculum foret exspectare, donec minas exequutus fuisset adversarius, quod executio certam mortem esset allatura. Neque adversatur, quod minæ referri nequeant, ad vim illatam, sed Tolet. Instrũct. Sacerd. l. 5, c. 6.

potius inferendam : cum tamen legibus tantum permissum sit illatam injuriam propulsare. Respondeo enim, satis videri vim illatam ; quando terrorem alicui incutimus, quando ea adsunt, ad quæ quam proximè, tanquam ad causam mors aggressi subsequeretur.

l. 1. Cod. Vnde vi.

Cap. XXIV.

Utrum ad defensionem pudicitiæ stuprare volentem liceat necare?

CVM honor præcipuus sit hominis Thesaurus, in tantum ut ejus amittendi periculum vitæ periculo æquiparetur ; puellisque ac pueris metus stupri major esse soleat, metu mortis. Controversum est apud Doctores, num liceat stuprum inferre volentem, nisi aliter illud evitari nequeat, ad mor-

mortem usq; vulnerare? Resp. licet Romanis id olim fuerit permissum, & adolescens, qui tribunum occiderat, volentem vim inferre ejus pudicitiæ, à Mario exercitus Imperatore fuerit absolutus. Idque congruenter constitutum legibus civilibus, qui statuunt eum, qui stuprum sibi vel suis per vim inferentem occidit, dimittendum esse. Quod etiam Interpretes probant, & casuistæ communi consensu. Existumarem tamen eum eamve non satis tutum fore in conscientiâ, qui quævis stupratorem violentum occidit. Et quia nihil decedit, aut detrahitur honori ejus, qui stuprum passus est. Cùm semet habeat merè passivè, neque in actum libidinis ullum adhibuerit consensum. Licet enim corpus stupretur, non tamen vita adimitur, & pudica mens

Cicero Orat. pro Milon. Grot. lib. 2. c. 1. de jure bell. & Pac. l. 8. §. pen. D. Quod met. caus. l. 1. §. 4. D. Ad l. Cornel. de Sicar. Berlich. conclus. 12. part. 4 n. 40. Tolet. Instruct. Sacerd. lib. 5. c. 6. Navarr.

Less.l.2. c 9. dub. 12. de just. & jur. Constit. Car. crim. art. 150. in Princ. Placent. de Accus. tit. 4. circa finem.

erat, quæ lædi aut ſtuprari non potuit. Cumque ne quidem honoris defendendi gratiâ adverſarium necare liceat, multo minus ſtupri avertendi gratia; cum qui ſtuprum paſſus eſt, honorem nullum amiſerit. Vnde etiam ſecundum Carolinam conſtitutionem, is demum extra pœnam legis eſt in foro externo, qui ſtuprum inferentem in ſuâ domo occidit, non ſi alibi. Quaſi tum videatur ſtupri averſio aliquam periculi averſionem comitem habere. Quod cuique ſua domus tutiſſimum ſit refugium. Accedit quod determinari præciſe nequeat, quo temporis momento impunè liceat violentum necare ſtupratorem, an dum attentat pudicitiam, an dum actui ſtuprationis ejus violentia proxima eſt, & quando cenſeatur actui eſſe proxima? Vt potius aſtu, blanditiis,

ſcal-

ſcalpris, morſu, aliiſque remediis avertere quis debeat ſtupratorem, quam ut defenſio illa pudicitiæ ſeſe uſque ad mortem ſtupratoris extendat. Ne dicam, quod nullibi in ſacrâ paginâ, tale remedium protegendi pudicitiam præſcribatur. Nam quando ſermo de virgine, cui vis inferebatur, non ei hic defenſionis modus præfigitur, ut violatorem interficiat, verum ne conſentiat, ut renitatur, ut reſiſtat, ut exclamet. Igitur ſi reſiſterit, ſi exclamaverit, neque quiſpiam in auxilium accurrerit, & vim illatam pertulerit, erit extra noxam conſtituta. Neque illos audio, qui objiciunt, quod injuria ſit morte major. Illud enim ita verum eſt, quod quandoque quis malit mortem ſubire, quam injuriam pati; non quod injuria æque ac vita defendi poſſit. Et exem-

pla

pla illustrium virginum hoc ipsum etiam probarunt, quævis potius esse ferenda, quam ut sanguine stuprare volentis manus polluantur. Exemplũ illustre virginis Christianæ suggerunt Schutzii Chronica. Ladislaus Poloniæ rex irruptionem fecerat in Marchiam Brandeburgensem. In quâ eruptione monasterium quoddam capitur, ac simul virgo nobilissima à Bojaro belli duce intercipitur. Is formâ virginis ac pulchritudine corporis, quod pulchertimum habebat accensus, eam blanditiis attentat, utque sui corporis faceret copiam, rogat. Quod ut facilitate impetrare non potuit, minis atque violentia eam aggreditur. Virgo, cum se imparem homini ferocienti animadvertit, verbis ac lacrymis eũ obtestatur, ut sibi parcat, additâ promissione, se

Keckerm in suis dispos. Orator. ex Chron. Schutzii.

tale

tale munus oblaturam, quo si potiatur, fore, ut à nullo unquam mortalium vulnerari posset. Bojarus, etsi animo libidinem explere decreverat, virgini tamen pollicetur, donec, quam artem esse magicam autumabat, addidicisset, fore ut cum vitâ pudicitiam salvam retineret. Age, igitur, inquit, virgo, verba adhibebo paucissima, quorum efficaciam in meo ipsius corpore hoc momento licebit experiri. In genua procumbit, ac parata mori, clarâ voce verba recitat Latina. *In manus tuas commendo spiritum meum domine.* Quorum cum Bojarus ignarus esset, putans magica, quibus virgo contra ferrum omne munita foret, acinacem evaginavit, ac virginis exporrectam cervicem, hortantis ut confidenter cæderet, tanquam certissimum artis experimentum sumpturus,

uno

uno amputavit ictu. Quo facto vidit Bojarus se mulieris astu delusum, cui pudicitia omni vitâ carior erat. Est etiam exemplum virginum Antiochenarum duarum, quæ ne ab impuris militibus violarentur, suasu matris sese in aquam præcipites dederunt. Quæ exempla hactenùs allata, licet per omnia, nec in omnibus sint probanda, satis tamen demonstrant, vel quidvis esse ferendum, quam ut violento stupratori vita adimatur.

Euseb. l. 8. c. 18.

CAP. XXV.

Utrum, qui moderamine adhibito aggressorem occidit, in mulctam pecuniariam aut in impensas sit condemnandus?

ETsi de consuetudine Saxoniæ, receptum sit, ut qui ad sui defensionem hominem vul-

vulneravit, aut occidit, judici mulctam, interfecti agnatis integrum *werigeldum* solvere cogatur; æquissimum tamen putaverim, idque de jure communi verissimum est, eum qui moderamen inculpatæ tutelæ non excessit, nec fisco teneri, nec aggressoris interfecti amicis. Ratio 1. est. Quia qui utitur suo jure nemini facit injuriam. Verùm qui id facit quod omnia jura permittunt, utitur jure suo. Ergo injuriam facere dicendus non est. Ratio 2. est. Quia qui hominem casu quo occidit, si casum antecederet aliquâ culpâ, ex l. Aquiliâ in pœnam pecuniariam condemnatur. Igitur qui nullâ antecedente culpâ hominem necavit, & quidem cogente necessitate, omnino non tenebitur. Ratio 3. est. Quia ubi nihil est, quod pœnam, quod animadversionem meretur, ibi lo-

Boekel. disq. Pub. 6.
Berlich. conclus. 12. part. 4. art. 1. 2. 3.

l. 3. D. just. & jur. l. 45. §. qui cum aliter. D. Ad l. Aquil.

§. 2. 3. Instit. Ad l. Aquil. l. 2. D. eod.

locum habere non potest mulcta, quæ pœna est pecuniaria, officio judicis imponenda. Cessante enim causâ, cessat effectus. Verùm ubi quis secundum modum à legibus præscriptum tuetur vitam, ibi nihil agitur, quod pœnam aut animadversionem meretur. Ergo. Quid quod nulla adversus provocatum competat actio, si provocantem occiderit, ut nihil debeatur, quo nomine conveniri possit. Cùm actio sit jus persequendi & exigendi quod sibi debetur. Ratio 4. est. Quia lex non debebit esse lata in ejus favorem, qui in legem commisit. Ut non debeat vulnerari, aut occisi amicis, qui injuriâ aliquem fuerat adortus applicari summa quæ pecuniaria, aut impensarum reparatio in vulnus factarum. Indignus enim censetur beneficio legis, qui legem transgredi-

l. 52. §. 1. D. eod. l. 22. Cod. de pœn. l. 1. § 10. D. Si quadrup. paup.

ditur. Et auctori damni accepti, ratione damni illati nulla facienda reparatio. Arg.l. 37.in fin. D.de Minor.

Cap. XXVI.

Utrum defensio cognatorum aliorumque sit permissa?

UNum injustitiæ genus, eorum qui inferunt injurias; & alterum est, eorum, qui ab iis, quibus infertur, si possint, eas non propulsant. Ut qui non defendit alium, secundum Ciceronem, tam sit in vitio, quam qui patriam aut parentes deserit. Vnde inter interpteres anxiè disputatum, utrum quis ad alterius, in periculo constituti defensionem suscipiendam, de jure sit obstrictus? Et licet Bartoli sententia sit, quam catervatim doctores sequuntur, neminem præcise teneri; censerem ta-

Cicero 1. de Offic.

Berlich. concl.12. part.4. num.45. Gilhausf. Arbor. crim.c.2. tit.12. num.27.

Bullæus de tribus Gener. jur. Præcept. Bacchov. volum. 2. ad Treutl. disp. 32. p. 1282. Hieron. Cagnolus ad l. 51. D. de Reg. jur. Covarr. in c. peccatum, de Reg. jur. in 6. part. 2. releƈt. §. 3. n. 4. Gomes. Var. res. tom. 3. c. 2. n. 9. Franciscus Viv. Comm. Opinion. in v. defendere offensum num. 3. Bronch. ad l. 51.

tamen quemcunque absolute ad defensionem alterius hominis in periculo constituti, obligari. In tantum ut id jure possit, etiam occidendo iniquum aggressorem.

Atque hæc nostra sententia etiam præstantissimis placuit jurisconsultis, & in tantum displicuit opinio Bartoli, ut Baldus dixerit, eum propter hanc in inferno cruciari. Estque Baldi sententia in tantum vera, ut etiam is, qui proximi defensionem neglectui habuit, arbitrio judicis sit puniendus. Leges certe civiles, multis in locis hanc comprobant opinionem. Non tantum enim inter parentes & liberos, aliosque sanguinis vinculo nobis junctos, natura constituit aliquod vinculum, verum etiam aliquam cognationem, & sociationem inter omnes homines. Vt quemadmodum ne-

fas

fas est hominem homini insidiari, ita hominem homini opem ferre & auxilium, fas sit & æquum.

Quinimo uti nefas est nocere patriæ, ita & civi, quoniam pars patriæ est. Quod si nocere nefas, etiam opitulari fas erit. Neque enim membra inter se consentiunt, neque patriæ succurrunt, ad quod omni jure tenentur, nisi ad singulorum civium concurrant defensionem: quod singulos servari intersit universi. Ne dicam, quod de jure civili nihil referat, an quis ipsi sibi succurrat, an proximo, cui vis infertur. Ut si ad defensionem sui ipsius recte occidat aggressorem, id liceat ad defensionem proximi, in dubio vitæ discrimine constituti.

D de Reg.jur. Anton. Matth. tract. de Crim.tit. 5.l 48.c. 2.n.12. Senec. 2. de Irâ.31. l.2.3. D. de just & jur.l.7.in fin.D de Serv.Export and.

Arg. l.8. §. fin. D. quod met.caus.

Quid quod ille, qui damnum non prohibet, quod prohibere potuisset, quodque fieri passus

l.45.in princ. D. Ad l. Aquil.

est, de jure teneatur. Id quod Ulpianus pronunciat de domino, qui passus est aliquem à servo occidi, cum eum prohibere potuisset.

l. 2. & 3. D. de Noxal. Action.

Manifestum id erat in servis qui erant de familiâ, qui nisi armis, etiam corporis objectu, cum possent, domino periclitanti auxilium tulissent, ultimo supplicio subjiciebantur.

l. 1. §. 28. l. 19. D. Ad Senatusc. Silanian.

Idem obtinuit in Vasallis, qui si Seniorem periclitantem in prælio deseruissent, feudo merito privabantur.

c. unic. §. si quis miles, tit. de feud. sin. culp. nõ amitt.

Neque obstat. 1. Quod Ulpianus ex Pomponio refert licere cuipiam ab alio pecuniam stipulari, & accipere hunc in finem, ut ipsum adversus hostium incursus tueatur. Unde inferri posse videtur, gratuito & ex officio neminem ad alterius defensionem esse obstrictum. Quod turpiter agere videretur, pecuniam accipiendo,

l. 9. §. 1. D. quod met. caus.

quo

quo magis suum ageret officium. Respondeo enim, hoc tum demum procedere, quando quis alteri operam defensionis locat ad vitæ dies, vel ad certum tempus; quod citra turpitudinis notam permissum est, atque licitum. Neque enim quispiam tenetur, nisi qui forte est de famulitio, aliquem perpetuo comitari, aut ejusdem curam gerere, nisi ad hoc datâ mercede, aut promisso honorario, vel conductus sit, vel gratis suam operam addixerit. Verùm hic non est casus propositus, quando fortuito & casualiter quispiam in manus latronum incidit, qui illius vitæ insidiantur. Tunc enim qui non juvat & tuetur periclitantem, etiam si de mercede, aut salario conventum non sit, æquè tenetur, ac si vim innocenti intulisset.

Neque obstat. 2. Quod non sit

l. 2. D. de Reg. jur. & regula jur. in 6. *non est sine culpâ.*

sit extra culpam, qui sese negotio alieno immiscet. Respondeo enim, eum alienum negotium non gerere, neque sese immiscere rei ad se non pertinenti, qui id facit, ad quod naturæ lege, & officii necessitate est obstrictus.

Neque obstat 3. Quod passim in legibus agatur de proprii corporis defensione. Neque enim hoc ipsum statuitur ad exclusionem corporis alterius; quod satis sit id aliis legibus esse expressum.

Nec juri civili praxis adversatur, uti notat Berlichius antea allegatus. Et tradit Igneus, in tantum hoc observari, ut si in conspectu multorum, qui rixantes prohibere potuissent, ne se mutuo offenderent, homicidium fuerit commissum, omnes à Principe litteras, quas innocentiæ vocant, obtinere teneantur, quibus

bus ſeſe extra culpam conſtitutos fuiſſe, docere poſſint.

Hanc itidem ſententiam canones multis in locis comprobarunt. Ita enim ex ſententiâ Ambroſii dicitur. *Fortitudo, quæ vel in bello tuetur à barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel à latronibus ſocios, plena juſtitia eſt.* Et alibi. *Qui non repellit à ſocio injuriam, ſi poteſt, tam eſt in vitio, quam qui facit.* &, *qui deſinit obviare cum poteſt, conſentit.* &, *qui poteſt obviare, & perturbare perverſos, & non facit, nihil aliud eſt, quam favere eorum impietati.*

Et licet plerique canoniſtæ, hoſce canones tantum ad conſcientiæ forum reſtringant: dicendum tamen videtur, illos etiam ad forum contentioſum referendos eſſe, quod rationes eorum ſint prorſus generales, adeoque omnibus dictæ ac dictatæ. Id enim uſitatum eſt in

jure canonico, ut si aliquid aliter obtinere velit in conscientiæ foro, quam in foro judiciali, id in specie exprimat. Neque diffidet jus divinum, quod exemplis & rationibus confirmari potest. Ratio 1. est. Quia qui fratrem odio habet, eundem occidisse censebitur. Quod qui odio eum habeat, pro homicidâ habeatur. Verum, qui eundem non tuetur, qui non confert ea vitæ adminicula, quæ conferre poterat, qui fratri periclitanti non succurrit, eum odio habet. Ut occidisse sit dicendus. Idque secundum illud Lactantii, qui succurrere perituro potest, si non succurrit, occidit. Ratio 2. est. Quia sicuti quisque tenetur semet adversus vim atque injuriam tueri, ita etiam obligatur, ut proximi vitam, quantum in se est, tueatur: ut qui illi charitatis nexu conjunctus est.

Lactant. divin. Instit. l. 6. c. 11.

eſt. Quiſque enim ex placito divino, proximum diligere tenetur, ſicut ſemetipſum. Ratio 3. eſt. Quia charitatis & juſtitiæ præceptum ſuadet, ne innocens opprimatur, ab iniquo aggreſſore: verum, ut ſi alterum perire neceſſum ſit potius violentus pereat oppreſſor, quam is, cui innocentia patrocinatur. Ratio 4. eſt. Quia expreſſum eſt divinum mandatum, ut pro fratribus ponamus animas. Et ea lex dicitur eſſe charitatis, ut vitam pro amicis exponamus. Ratio 5. eſt. Quia quod tibi in caſu ſimili fieri velis, idem fac aliis. Verum quivis in mortis periculo conſtitutus ſibi ſuccurri deſideraret, ut idem etiam in gratiam eorum, qui opprimuntur facere teneatur.

Matth. 22. v. 39. Luc. 10. v. 27. Actor. 7. v. 14. Prov. 24. v. 11. 1. Joh c. 3. v. 16. Johan c. 15. v. 13. & Epheſ. 5. v. 2.

Matth. c. 7.

Neque deſunt exempla virorum ſanctorum, qui glorioſum hoc duxerunt periclitan-

Exod.c. 2. Actor. c. 7. v. 27. tibus opitulari. Ita Moses virum Ægyptium, indignis modis tractantem ac percutientem, quendam ex Hebræis, fratribus seu cognatis impigre occidit. Quod etiam factum S. Spiritus per Stephanum protomartyrem comprobavit. Gen. 14. v. 14. & seq. Abraham itidem ad defensionem sui nepotis Lothi contra vim regum qui Sodomitas subjugaverant, familiam suam armavit; factoque illi accessit Dict. c. 14. v. 19. 20. approbatio divina. Melchisedeck enim ei à cæde regum redeunti factus obviam benedixit, Deoque gratias egit, pro ejusdem liberatione.

CAP. XXVII.

Vtrum ad solam rerum defensionem furem occidere liceat?

TAnta est inter homines auri sacra fames, tanta bonorum

rum hujus vitæ, æstimatio, ut quæ tanquam caduca ac fragilia contemnenda forent, subinde hominum vitæ, rei inæstimabili præferantur, atque defensionis eorum gratiâ, humanâ cæde manus polluantur. Adeo autem hæc rerum cupiditas hominum animos invasit, ut non desint, qui ei patrocinium pręstare velint; existumantes etiam propter res leviculas nobis ereptas; inque earum defensionem auferentem eas occidi jure posse. Inter casuistas præcipui hoc affirmantes sunt illi, qui sectatores Jesu appellari volunt. Quorum tamen sententia à Theologis Parisiensibus, utpote humano generi perniciosa, condemnatur, eorumque propugnatores acerbis modis perstringuntur.

Me quod spectat, non possum non sequi eorum opinionem, (quicquid in contrarium ad-

ducant jurisconsulti plurimi) qui statuunt, propter solam rerum defensionem nefas esse furem occidere. Eam confirmaturus, & civili, & canonico, & divino jure.

Probatur hoc de jure civili 1. Quia majus ponitur momentum vitę hominum, quam bonorum. Ut bonis nostris vita postponenda non sit, & ut loquitur Imperator, absurdum foret non præferri animas hominum quibuscunque vasis, vel vestimentis. Cui etiam hoc conveniens est, pœnam non fore delicto proportionatam, si propter res viles ablatas, id quod est inæstimabile vicissim auferatur. 2. Quia æquum non est, ut quisque tanto cum damno proximi sibi jus dicat, quod minore forte cum damno per judicem reposcere potest.

l. Sancimus. in fin Cod. de Sacr. Eccles.

l. Sancimus. Cod de Pœn.

Arg. l. libertas. D. de Reg. jur.

Aut si non possit, nimis crudele adhibet remedium, immi-

mitius quam ipse judex adhibuisset, si furem deprehensum meritis pœnis subjecisset. Ut non debeat plus licere privato, cujus bona erepta, quam judici, qui secundum legum præcepta, nonnisi pœnâ pecuniariâ, vel corporis afflictivâ in furem animadvertisset, non item ultimo supplicio. 3. Quia nullibi in jure civili cautum est, ut in solam rerum defensionem adversarium occidere liceat. Quinimo, jurisconsultus Alfenus proponit casum, quo aliquis Tabernario lucernam, supra lapidem positam, abstulerat. Cumque super eâ re, ortâ rixâ, tabernarius alteri oculum effodisset, respondit Alfenus, si tabernarius à fure non prior vapulasset, sed cum ei lucernam eripere vellet, rixatus esset, tabernarii culpam esse. Vt in casu proposito sequatur, tabernarium in defensionem

Arg. l. 13. D. Quod Met. caus junctâ l. Non est singulis. D. de Reg. jur. Diff. A-mai. in Cod. l. 10. tit. 1. l. 5. n. 11. per variis ibidem alleg.

l. 52. §. 1. D. Ad l. Aquil.

lucernæ furi non jure oculum effodisse. Ut multo minùs licuerit eundem propter ereptam lucernam occidere. 4. Cùm passim in legibus mentio tutelæ corporis & defensionis, si ei accedat aggressoris occisio, frustra quispiam ad solam bonorum id traxerit defensionem. Quinimo anxiè & accurate civiles leges distinguunt circa furem, utrum eundem occidere liceat, necne? Cum tamen certissimum sit, quemcunque furem venire animo furandi, id est bona nostra auferendi. Ast si propter solam bonorum defensionem aut ablationem occidere fas esset, omnem indistinctè furem occidere liceret. Verùm tantum nocturnum furem necare fas erat, quod nesciatur, an venerit animo furandi, an etiam occidendi. Ut lex 12. Tabularum, sese fundet in corporis defensione. Et

l. 4. l. 45. §. 4. D. Ad l. Aquil. l. 3. D de just. & jur. l. 3. & seq. Cod. Ad l. Cornel. de Sicar.

l. 4. D. Ad l. Aquil.

Et tamen non indiſtinctè omnem furem nocturnũ occidere jure poteras, verum tum demum, ſi idipſum cum clamore teſtificeris. Quod ex legibus poſterioribus patitur exceptionem, ſi fur nocturnus ſit in agris, qui etiam impune ſine clamore occiditur. Quod ibidem fruſtra auxilium imploretur. Ex poſterioribus vero legibus, id cenſebatur illicitum, niſi corporis ſimul periculum adeſſet; ſic ut quiſpiam ei ſine ſuo periculo parcere non potuerit. Ad quam legem in margine allegatam cenſurâ notandus Gotefredus in notis, qui eam applicat etiam ad ſolam bonorum defenſionem: cum in d. l. agatur de periculo ſuo; & aliud ſit periculum ſuum, aliud periculum ſuorum bonorum. Quinimo poſtquam lex 12. Tabularum deſiit eſſe in uſu teſte Vlpiano, ut ille non ali-

l. 1. Cod. Quand. lic. unicuique. ſine jud. Cujac. 14. obſ. 15. Conſt. Ordin. Holl. 16. dec. 1591 & 19. May. 1614. l. 9. D. Ad l. Corn. de Sicar. Gotefr. in not. ibid. Berlich concluſ. 12. 4. n. 37. Boekel. diſq. 6. Tulden. ad tit. Cod. Quando liceat unicuique. Vlpian. l.

8. Ad edictum. tit. Si quadrup. l. 5. D. Ad l. Aquil. aliter nocturnum furem occidi velit, quam si metus sit mortis, quid ambigimus amplius, quin statuamus solam bonorum defensionem justam cædis causam non esse.

l. 54. §. 2. D. de furt. l. 4. D. Ad l. Aquil. l. 4. Cod. Ad l. Cornel. de Sicar. 6. Harm. 5. Anton. Matth. tract. de crim. tit. 5. l. 48. c. 2. num. 8. Corvin. Cypr. Regn. ab Oosterga. disp. 18. D. thes. Erotem. p. mihi 433. l. 1. Cod. Vnde Vi.

Insuper si furem diurnum non aliter occidere sit permissum, quam si telo se defendat, quod aliter non videatur adesse corporis periculum: certo colligitur, si telum absit, adeoque periculum corporis cesset, diurnum occidere nefas esse. Vbi enim lex sub certo modo permittit occisionem, scil. tum demum, cum se telo fur defendit. Ibi remoto telo, remotâ conditione, sub quâ permissa occisio, remoto omni metu & suspicione mortis, censebitur homicidium esse prohibitum.

Verùm objiciunt 1. Quod quis licite propulset illatam vim, idque ad defensionem suę possessionis, quam sine vitio

tene-

tenebat. Respondeo, id quidem verum esse, quod licite defendat possessionem, verum hinc non colligitur, quod invasorem licite occidat, nisi ex fure fiat latro, ex invasore bonorum corporis aggressor, & aliquem licitis mediis bona protegentem, invadat armis. Objiciunt. 2. De generali consuetudine, etiam secundum usus feudorum, fures laqueo puniuntur: ut si ultimum subeant supplicium, etiam impune necari possint. Respondeo enim, 1. Non tam puniuntur, de moribus quod de solâ bonorum agatur ablatione, quam quidem de furto qualificato, id est cum effracturâ conjuncto; quam de contumaciâ, perseverantiâ in proposito, quod nulla spes emendationis supersit, de frequentiâ delictorum, quorum nomine pœnæ exasperantur. 2. Quod spectat jus feuda-

l. 2. tit. 26 in fin. de Usibus feud.

l. in init. D. de Abigeis.

le, certum eſt vel propter ſimplex furtum, quem capitis damnari, modo rem valentem quinque ſolidis, fuerit furatus, idque quia fur civium turbat tranquillitatem, adeoque fractæ pacis publicæ reus eſt. Objiciunt. 3. Qui eripit bona, mihi eripit vitam, quia vivendi media; adeoque tam eum fas erit occidere, quam ſi vitæ inſidietur. Reſpondeo, verum quidem per conſequentiam, & remotè mihi vitam adimit, non tamen ſemper. Vt diſpar ſit ratio. Præterquam quod qui vitæ inſidiatur, ea niſi in continenti defendatur, amiſſa repeti nequeat. Res vero ablatæ aliunde reſarciri poterunt, per actiones per judicem repoſci, ut tantum in morâ periculum conſtitutum non ſit. Quod ſi quiſpiam mihi talem finxerit caſum, quo ereptis bonis, mihi
fame

fame pereundum foret, dicam etiam licitè bona defendi posse, cum internecione invasoris. Jam enim pari passu ambulabunt, vita & bona, quod hisce ademptis certa mors immineat.

Consentiunt legibus hactenus allegatis etiam canones. Quibus cautum, ne fures qui ad furandum veniunt occidantur, neve tam acriter exardescamus, ut ad rerum transitoriarum conservationem proximum interficiamus. Neque obstat 1. Quod objicit Lessius ex jure canonico. Vbi dicitur. *Si sine odii meditatione, te tuaque liberando, hujusmodi diaboli membra interfecisti: si aliquid jejunare volueris, bonum est tibi, & eleemosynas fac largiter.* Respondeo enim 1. in objecto canone duo requiruntur copulative, *te tuaque* defendendo, id est ut vis sit illata bonis, etiam corpori. Vt non

C. suscepimus, c. si perfodiens. de Homicid.

c. Interfecisti. de Homicid.

non ſit extra culpam, qui bonorum invaſorem occidit, niſi etiam vitæ adſit periculum. Reſpondeo. 2. Etiam in hoc canone non eximitur homicida ab omni culpâ, cum illi ratione delicti commiſsi canonica pœna imponatur, puta ut jejunet, eleemoſynas faciat. Neque obſtat 2. Illud Innocentii 4. Qui ita: *Præterea cum omnes leges, omniaque jura vim vi repellere, cunctiſque ſeſe defenſare permittant: licuit utique ipſi Decano, (ſi prædictus Ballivus eum bonis ſuis mundanis injurioſe ſpoliare, vel ea violenter occupare præſumpſerit ut ſuperius eſt expreſſum) contra illius violentiam, injuriamque ſe tueri.* Reſpondeo enim 1. Non per allegatum canonem probatur, quod erat in quæſtione, licere propter ſolam bonorum defenſionem quem occidere, verum tantum innuitur, licitè quem ſuam poſſeſ-

c. dilecto. de ſent. Excomm in 6.

ſeſ-

ſeſsionem, ſuaque bona adverſus violentum invaſorem tueri; id quod nemo eſt inficiatus. Præterquam quod hic nullum homicidium erat commiſſum, ut fruſtra textus eo trahatur. Reſp. 2. Non ibi agitur de ſolâ bonorum defenſione, verum eâ, quæ cum tutela proprii corporis eſt conjuncta. Id quod ſatis colligitur ex initialibus canonis verbis; *cunctis licitum ſeſe defenſare*, & poſt, *contra violentiam ſe tueri*. Quæ omnia ad eam referuntur injuriam, quæ corpori noſtro infertur; quam propulſare, etiam cum internecione aggreſſoris, ſuperius eſt explicatum.

Neque diſsident à ſententia noſtra rationes ac motivæ Theologicæ. 1. eſt. Quia iniquus ille cenſendus, qui divitias interituras, & iniquum mammona, prætulerit vitæ, ſaluti, & amori hominis Chri- Matth. c. 5. v. 38. & ſeq. Luc. c. 6. v. 27. & ſeq.

ſtia-

ſtiani, licet in aliquo actu imperfectionis, à Chriſtianâ perfectione deviantis. Præſertim cum aliud ſuadeat Salvator noſter, qui jubet, ut homini petenti & auferenti pallium, etiam tunica concedatur. Quaſi non ſatis tutum videatur, pro conſervando pallio, vitam adverſario adimere. Ut potius res quævis neceſſariæ videantur deſerendæ, quam ut noſmet vel adverſarium vitæ periculo exponamus. Ideoque etiam adducitur exemplum veſtimentorum, quæ ad corporis nuditatem contegendam apprime neceſſaria. Et tamen ea relinquenda ſtatuit Salvator, ne ad bonorum defenſionem, multa mala, multæ calamitates ſequerentur. Quivis enim, vel eorum gratia, quę vix alicujus forent precii, auferentis vitæ inſidiaretur; quod tamen impium ac crude-
le

le foret. 3. Quia licet divina lex, quandam inter omnes homines constituerit cognationem ut omnes nobis sint proximi; nullam tamen sociationem aut parilitatem constituit inter animas bonorum & animas hominum, qui omnium creaturarum sunt nobilissimi. Unde sacer vates: *Fratrem redimendo non redimet quisquam, nec dabit Deo Precium redemptionis ejus. Nam preciosa est redemptio animæ ipsorum, & desinet in seculum.* Quod etiam satis innuit Salvator, dum comparat vitam nostram, ac vitam animæ nostræ, cum divitiis totius mundi, ut ostendat ea inter sese comparari non posse. Et certe, si rem recta putemus via, cujus conscientia, si in se reflectat, id non dictabit? Annon quod amittere metuimus, minimi valoris est, & quod perdere cupimus, nullo pre-

Luc. cap. 10. v. 30. & seq.

Ps. 49. v. 7. & 8.

precio æstimabile? Vnum resarciri potest etiam facile, alterum resarciri nequit. Amissam rem, quantivis precii ut plurimum interdictis, actionibus recuperamus. Vitæ semel amissæ redintegrandi remedium nullum est. Vt cogitandum sit vitam hominis temporalibus rebus subjectam non esse; sed è contrario, omnia hominum gratia comparata, adeoque Dominii jure iisdem esse supposita. Insuper cogitandum divinam legem aliis potestatem non concessisse de bonis nostris dispensandi, multo minus nobis, dispensandi de vita alterius. Cumque gravius puniri Deus voluerit homicidium, quam furtum, cogitandum potius bonorum amissionem esse æquo ferendam esse animo, quam ut eorum gratia conservandorum homicidium committamus. Vnde etiam tan-

Genes. 1, v. 28. & seq.

Exod. c. 22. v. 2. & 3.

tantum Deus permisit furem occidi, si nocturnus sit, aut telo se defendat, nec aliter illum occidere jure divino fas est. Ad quem locum ita Augustinus. *Hoc*, inquit, *& in legibus antiquis secularibus invenitur, impune occidi nocturnum furem, quoquo modo, diurnum autem, si se cum telo defenderit: jam enim plus quam fur est.* Ut si tantum veniat animo furandi, non occidendi, quævis potius sint dimittenda, quam ut proximo vita adimatur. Hoc si quis fecerit amore proximi, ne dubitet, quin Deus ea largiter in sinum, sit immissurus, quæ ne proximum in vitæ discrimen adduceret juri suo cedendo, amisit.

August. libr. 2. quæst. super Exod

CAP.

Cap. XXVIII.

Utrum duella licentiâ superiorum inter socios aut subditos suscepta, sint licita?

Tacit. Histor. l. 4. PRoclivius est, teste Annalium scriptore, injuria, quam beneficio vicem exolvere: quia gratia oneri, ultio in quæstu habetur. Quæ causa est, ut ex minimis jurgiis, injuria quavis verbali, duella, & hinc homicidia oriantur. Nec tantum potuere leges, aut edicta, ut non prævaluerint vitia, ac depravati hominum mores, quibus ad injuriarum illatarum vindicationem per congressum singularem incitantur. Qua ratione factum, ut necessarium quondam fuerit duella inter subditos permittere, si quando justæ eorum probarentur causæ. Unde limites ponebantur illi malo inve-

veterato, ne nimium grassaretur, maximo reipublicæ damno. Et erat cum cautelâ, permittendum, quod propter humani generis duritiem auferri non poterat, nisi ab eo, qui summâ in Imperio gauderet potestate. Hinc ita restringebantur congressus singulares, ne cuiquam privato idque propriâ auctoritate, eos indicere, aut suscipere liceret. Secus si factum esset, partes incurrebant homicidii crimen, & quod longè maximum est, Majestatis. Solus itaque Princeps in Galliâ hodie permittit illa duella, licet raro. Olim etiam causa cognita, Senatus Parisiensis. Curia itidem gubernatoris, cum ipso rectore Delphinatus in Delphinatu: Magister militum Galliæ, seu connestabulus. Reguli Italiæ passim sine delectu non tantum permittebant, sed insuper quoque

Tholos. Synt. jur. Vniverf. l. 48. cap. 16. n 9.

Alciat. de Singul. certam.

que

que loca tuta assignabant. In Angliâ vero solius est singulare certamen indicere, & permittere : quod superius ex Thomâ Smith scriptore Anglicano ostensum satis. Tabulæ legum Brabantiæ Ducis Johannis, sub certis modis jure seculari quædam duella tantum permittebant. Olim tamen apud Romanos, neque rectoribus Provinciarum, neque exercituum ducibus jus erat inter socios milites Duellum permittendi. Quod armorum usus sine Principis concessione capitalis esset.

Zyp. Jur. Pontif. nov. Analyt. Enarrat. l. 5 p. 473.

Etsi enim milites jus gladii à Principe accepissent, ita tamen illud erat limitatum, ut in hostes tantum eo jure uti fuerit permissum. Non aliter atque militibus nostris jus quidem necandi concessum est, non tamen quosvis, aut quavis occasione; verum eos tantum qui ho-

l. unic. Cod. Vt Armor. Vsus Inscio Princ. sit. Interd. libr. 11.

hostium loco habentur, idque ex ordine. Unde etiam Titus Manlius, post Torquatus, cum à Gallo provocaretur, Dictatorem ita allocutus est: *Injussu tuo Imperator extra ordinem non pugnaverim, non si certam victoriam agnoverim: si tu permittis, ero provocatus.*

Etsi vero permultis in locis talia duella superiorum auctoritate fuerint permissa, etiam inter socios, & subditos; probanda tamen mihi videntur Hispanorum statuta, quibus nulla censetur justa duelli causa. Eaque consentanea omni juri tam humano, quam divino. Jura equidem civilia, quæ Principem secundum leges, agere debere judicant, ejusque auctoritatem à juris pendere auctoritate; nolint ea omnia justa & legitima esse, quæ Princeps quoquo modo probaverit, aut permiserit. Neque

Boekel. disquis. Public. judic. 6.

l. 4. Cod. de leg.

l.3.l.7. Cod de Precibus Imper. Offer. l.6. Cod. Si contr. jus, vel util. Publ.

enim ea ipsa Princeps vult esse rata, quæ legibus repugnant; quasi non à se ex certâ scientiâ sint profecta. Verùm quid aliud statuunt leges, quam ut arma geramus in hostes quique eorum loco reputantur, quales sunt transfugæ, patriæ proditores, sacra & devota capita, quibus casubus quis publicam vindicat devotionem; non autem in socios, nisi violenti sint invasores.

l.1.2. Cod Quando liceat unic. sine judic. se vindic.

Atque hæc sententia de jure canonico certissima est, quicquid in contrarium nitatur Fragosa. Si enim generalis illa consuetudo jure canonum improbatur, quæ ejusmodi permittit provocationes, etiam improbabitur illo jure rescriptum Principis, aut edictum, quod tales partibus permittit. Ratio consequentiæ est: Quia quod illicitum in consuetudine, etiam illicitum censeri de-

be-

bebit in reſcripto. Antecedens vero de jure canonum manifeſtum, quo omnis conſuetudo peccati nutritiva improbatur; quia irrationabilis, adeoque nulla. Atque talem conſuetudinem, tale edictum expreſſe improbat Concilium Tridentinum. *Imperator, reges, duces, Principes, Marchiones, comites, & quocunque alio nomine domini temporales, qui locum ad monomachiam in terris ſuis conceſſerint: eo ipſo ſint excommunicati; ac juriſdictione, & dominio civitatis, caſtri, aut loci, in quo, vel apud quem duellum fieri permiſerint, quod ab eccleſiâ obtinent, privati intelligantur: & ſi feudalia ſint, directis dominis ſtatim acquirantur.*

c. cum tanto. de conſuet.

Concil. Trident. ſeſſ. 25. de Reform. c. 19. Barboſ. in coll. ad Concil. Trident. d. ſeſſ. d. c.

Quod etiam multorum Pontificum Pii 5. Gregorii 13. Clementis. 8. conſtitutionibus fuit confirmatum; quas omnes deſcriptas & collectas videre licet apud Barboſam in ſuis collectaneis.

Quòd si quis inquirat in rationes Theologicas, illæ non contemnendæ, quibus manifesto probatur, etiam concessione Principis inita duella inter socios, esse illicita. 1. Quia nullibi sacra pagina talia litium componendarum, ac dissidiorum amputandorum remedia pręscripsit: ut nostrum non sit, aut Principis cujusvis talia remedia eligere. Idq; ne videamur velle Deo esse sapientiores. Quapropter etiam ecclesiastici in Angliâ circa ann. 1630. Carolo regi dissuaserunt, ne duorum Scotorum congressum permitteret, qui tamen licentiam singularis certaminis impetraverant. Alter eorum erat Comes de Ree, alter nobilis, vocatus Maexwel. Et tantum Theologorum rationes apud Regem valuerunt ut duellatores à proposito revocaverit. 2. Quia medium illud fru-

frustra adhibetur, quo sæpe innocens indignâ & injuriosâ morte afficitur, nocens autem periculum evadit. Neque enim semper Deus partem ejus protegit, qui bonam fovet caussam, quod hoc medio in divinam legem impingat, bonitatem causæ vindictæ cupiditate coinquinando; adeoque se indignum præbeat auxilio divino. Præterquam quod nonnunquam Deus talem duellatorem propter alia occulta peccata in hoc duello superari patiatur. 3. Quia tales congressus nonnisi ex merâ malitiâ ac vindictæ cupiditate oriuntur, ut merito sint rejiciendi. Quicquid enim caussam agnoscit malam, idipsum malum esse oportet: Cum quale quid est in origine, talis sit ejusdem effectus; nec arbor mala fructus bonos proferat. 4. Quia tales congressus ut plurimum

crudelitatis pleni, neque unquam ſinent Principem eos permittentem in conſcientiâ ſecurum eſſe, tanquam ejus mali auctorem. Exemplum ejus memorabile ſuppeditat Hiſtoria Gallorum, quod accidit Henrici 2. Regis Galliarum tempore. Qui ut permiſit duellum quod minime debuit inter Vidum Cabotium Jarnacium, & Franciſcum Vivonum Caſtaneum, viditque ſpectando provocatorem Caſtaneum cui favebat penetrabili corporis ſectione tranſverberatum occumbere, tantus ejus conſcientiam perſtrinxit, dolor, ut Sacramento confirmaverit, ſe poſthac in monomachiam nunquam conſenſurum.

Thuan. hiſtor. l. 3.

Cap.

Cap. XXIX.

Quæ ſit occaſio duellorum?

QUod poſt lapſum generis humani locum habuit, id etiam num in univerſo obtinet. Ubique pugna eſt, ubique bellum; ut merito ex antiquis nonnullus dixerit, omnia concordi quâ diſcordiâ inter ſeſe connexa ac concatenata ſtare. Bellum immortale ſecum gerunt pugnantia mundi elementa, alterumque alterius perit efficacia & offenſione. Inter aſtrorum curſus diſſenſum deprehendimus, & magnam contrarietatem.

Brutorum ut & herbarum perpetuæ dantur & ſynpathiæ, & antipathiæ. Diffidia ſempiterna inter mortales ſerit, Dea multorum origo malorum Nemeſis; quam quis merito Pandoram è cœlo de-

lapsam cum Lucifero dixerit, ut multo damno homines mactaret. Hinc accidit, ut cum sociatione naturæ homo homini junctus, Deus esse deberet, id est beneficus, alter alteri sit Dæmon, & maxime maleficus. Quivis vel levicula de causa in proximum insurget, neque adeo frivola excogitari poterit, quæ non cuique vel instar damæ timido, moveat bilem. Quisquis alicujus notæ videri vult, vel adinstar Gigantis, ipsum Jovem, id est virum nullius injuriæ illatæ sibi conscium, ad duellum provocabit, addita hac minaci voce: aut tu me si potis es tolle, aut ego te tollam. Cujus mali, si quis investiget occasionem, ea in promptu est. Præcipua est, vindictæ cupido, ira intus stimulante; quæ adeo transversum rapit animum, ac frænum rationis excutit, ut non amplius

plius sui juris sit. Quam facile enim homini calidioris temperamenti, sanguis ebullit circa cor, quam facile bile tumet jecur? Idque facillime illis accidere animadvertimus, quorum regio, adeoque corporis temperies nostra calidior est. Et ut in juventute maxime dominatur vindictæ cupido, prędominatur ira, ita animadvertere licebit, juvenes senibus ad singulare certamen esse proniores. Scilicet illis Imperitat Martis fervor, hisce Saturni tarditas. Illis non tam adjuncta prudentia, quam quidem ardor, non fortitudo, sed audacia, non consilium, sed temeritas. Spiritus quippe igniti vehementiores in juvenibus, quique propterea facilius omnia commovent, & commoventur.

Altera occasio mihi fuisse videtur in ipsis Potestatibus,

quæ quod auctoritate aut potentiâ omnes subditos, præsertim potentiores, & maxime factiosos in officio continere non poterant, nec gladio justitiæ coercere audebant, si forte deliquissent, simultates & inimicitias inter illos per artes quasdam foverunt. Tandemque passi sunt eos in se mutuo irruere, singulari instituto certamine; præsertim cum ferocientes vel quasvis duellorum occasiones captarent. Atque ita cum tales invicem essent carnifices, ab illis otiosis, & factiosis hominibus respublica liberabatur, ac Principis tranquillitati magis erat consultum.

Tertia occasio est, præsumptæ gloriæ cupido, cujus adeo appetens est homo, ut mori satius ducat, quàm ejus non esse particeps. Omnes enim, qui non rectè omnia expendunt,

duellatorem laudant, ut alterum martem eundem suspiciunt. Et non aliter atque apud populum Romanum applausum merebantur præclari antagonistæ, παράδοξοι dicti, quod in conspectu populi depugnassent; ita homines quidam vani provocatorem adspiciunt, venerantur, quasi ille fortitudinis gloriâ inter alios emineat, non aliter atque luna inter minora sidera. Quod ut prudenter advertit Taurini Præfectus regius Johannes Langius, duellatores super ponte solos inclusit, usque ad nocturnum tempus, nemine adspectante, ut ita ejusmodi inglorium duellum aspernarentur. Plerumque enim talis conatus vel præmiis pascitur, vel applausu incitatur; in tantum etiam, ut multos cernamus periculi amatores constitutos, temerarios magis, quam for-

Carol. Molin. ad decis. consil. 686.

tes, ea quæ interdicta sunt, peragere.

Quarta singularis certaminis occasio est, præsumptio quam quis habet, partim de artuum ac lacertorum firmitate, partim de suâ in arte tractandi gladios dexteritate, partim etiam de seipso. Unde vel quâvis occasione, quæ etiam quæsita erit, si non inventa, aliquem stimulabit exercitium armorum, juncto corporis robore, ut vel quibusvis injuriam inferre sit paratus. Expertus enim prævalet inexperto, & multum conducere notitiam scrimiæ, sic loquar, exemplo duorum fratrum ex Livii historiâ, superius fuit commonstratum. Ita, proh dolor, ars illa honesta promovet vitia, iisque inservit, quæ tamen aliter apprime necessaria, ut pote ad vitæ propugnaculum in casu inculpatæ tutelæ adinventa,

ta. Præſumptio inſuper, quam quis habet de ſeipſo, talis eſt, ut exiſtumet ſe aliis eſſe præferendum, ut pote quos audaciâ anteire adnititur. Hinc illum demum verum honorem exiſtumabit, omnibus eſſe metuendum. Ea propter nec quemquam patietur ſibi parem, multo minus ſuperiorem. Et amore ſui ipſius ſtimulatus, ubique ſuam deprædicabit audaciam, neque quempiam feret ſuis officientem luminibus. Cujus perverſæ imaginationis, & opinionis vanæ tanta vis eſt atque efficacia, ut ſuper quovis honoris apice, lucentibus gladiis dimicandum eſſe ſtatuat. Vel phraſis illa: *tu mentiris*, congrediendi ſuggeret occaſionem: & vultus paulo ſeverior, certo certius ſingularis certaminis erit cauſa non improbabilis. Et ſi quis vel non cum alio ad al-

loquium Virginis, vel non ſatis tempeſtive, vel non ad nutum oculi, fuerit admiſſus, ſatis graves hæ cenſebuntur injuriæ propter quas, ſi honoris & famæ prodigus eſſe nolis, adverſarium ad ſingulare certamen provoces, vel conditiones congreſſus ab adverſario oblatas non recuſes. In tantum quidem, ut ſi vel ab amico, & familiari nonnulla paſſus ſis, reparari illata nequeat injuria, niſi per infauſtum duellum. Unde, etiam locus factus eſt proverbio : amicus es hodie, cras inimicus futurus.

Quinta occaſio deſumitur ab exemplo, quod utplurimum plus movet, quam res, aut ratio ipſa. Quia forte inter aulicos, quiſpiam gratus Principi, gratus Principis miniſtris, duello adverſarium provocavit, ejus factum ad inſtar regulę lesbię, cęteri omnes, ac-

cedentibus quibusdam aulæ assentatoribus, ac parasitis, sibi proponunt. Atque ita non hominum, verum simiarum ritu sine ratione, sine consilio, ab aliis tentata, sive benè, sive malè, sive licitè, sive illicitè, imitabuntur. Cum præstitisset eorum sequi ductum, qui in aulâ cluent prudentes, moderati atque pii. Sic enim melius ageretur cum humani generis conditione, moribus & vivendi instituto.

CAP. XXX.

Utrum duellorum ulla sit utilitas?

SI quispiam juxta mecum inquirat in duellorum commodum aut utilitatem, forte aliquam invenerit, non quidem per se, verum ex accidenti. Quod nihil in rerum naturâ reperiatur, quin in ordine majoris

joris alicujus mali, speciem præ se ferat bonitatis, si non honestæ, saltem utilis. Venena hominum corporibus deleteria, atque ipsorum naturæ adversa, in tantum utilia censentur, in quantum impedita subinde gravi morbo organa expediunt, priorique restituunt exercitio. Idem etiam duellis applicari poterit, quæ olim ideo apud multas permissa nationes, ut veritas, quæ aliter uti opinabantur è latebris erui non poterat, esset in propatulo. Præter alia commoda, quæ duella comitari docuit experientia.

Præcipua fortè utilitas duellorum censeri poterit, quod reges & imperantes reddat securiores, dum nobiles privatis injuriis vindicandis intenti, publicas linquunt, nec alunt cogitationes de Rege è medio tollendo, aut reipublicæ statu in-

innovando. Idque secundum illud monitum doctoris ex Hetruriâ; simultates & inimicitias subinde alendas esse in populo, quo iis occupatus, atque detentus, facilius ab eo, qui summâ rei potitur, in officio contineatur. Nec etiam minor utilitas ad imperantes redundat, si in regno spiritus nonnulli generosiores, per talia media, è medio auferantur, ne quo facile inclinant eorum animi, factiones foveant etiam imperanti metuendas. Et libet suspicari, si licet ideo in exordio sui Principatus Henricum quartum Galliarum regem, aliquandiu duella tolerasse, quo regnum à turbulentis hominibus, quibusque novitas cordi est, liberaretur, patriæque atque regis salus, & incolumitas salva foret. Quinimo nullâ commodiori aut magis compendiosâ viâ, reges

injurias sibi à potentioribus in regno illatas, vindicare poterunt; quas sine status publici concussione, ad animum revocare non potuissent. Ita refert Buchananus, Scotiæ regem, nobiles ulcisci cupientem, ut inter sese committerentur, jussisse. Neque etiam minima utilitas est duellorum, in quantum iis ardor militum quorundam nobiliumque immoderatus, qui nisi habeant, quo sese exerceant, tandem ad civiles dissensus prolaberentur, intra officii metas continetur.

Plutarchus in Apopht. Lacon. in Cleomene.

Difficile quippe gentis bellicosæ animis effervescentibus frænum injicere, nisi aliquo exercitio bellico non vi, sed facilitate, in ordinem revocentur. Ut enim aquarum moles, cui sensim resistimus, etiam sine tumultu dilabitur: ita si violenta ingenia, non per vim, sed laxando fræna, sistas, rei-

pu-

publicæ contextui nihil inde periculi metuendum. Hæc vero, quæ protuli, non ideo protuli, quod censeam eorum nomine tuto duella adhiberi posse, adeoque ut licita approbari. Verùm ut saltem appareat etiam occasione minoris mali permissi in republicâ, non tamen citra conscientiæ læsionem, majus nonnunquam evitari. Aliter, quis ignorat, offensiones offensionibus reprimere, non nisi inter efferatos admitti, nec in usu esse, nisi apud gentes Barbaras. Neque enim admittit Christianismus, ex sensu Paulino, minora fieri mala, ut pejora evitentur.

Cap. XXXI.

Duellantes utrum audaces, an meticulosi?

Fortassis nonnullis in vanum hæc agitata videbitur quæ-

quæstio, quod prima fronte duellantes existument, si non inter fortes saltem temerarios & audaces se referendos, adeoque ab omni prorsus metu sejunctos esse. Verùm tamen si quis rem rectâ lance mecum velit trutinare, non inficias iverit, permultos duellatores, si non plerosque, magis esse meticulosos, quam audaces. Atque hoc ipsum inter alia argumenta, suadent arma, quibus utplurimum duellatores inter sese congrediuntur. Raro enim eosdem sclopis, aut aliquo instrumento læthali cujus ictus illatio est inevitabilis, in campum prodire cernes. Verùm gladiis, & quidem oblongis, quibus facile ictum avertimus, & minimâ manubrii motitatione periculum evitamus. Idque ex illo vulgato: prolixus gladius animi exilis indicium. Mortem scilicet quotquot sunt ex-

extimescunt; & tamen eandem intrepide, uti videtur, contemnunt. Suadet etiam, quod dico, armorum exercitium. Huc enim multum facit artis scrimiæ peritia, quæ hominem vel damâ timidiorem, supra seipsum elevat. Quod artis exercitium adeo ejus animum aliter meticulosum concitat, ut temere, vel quemvis sibi in adversarium eligat. Quæ ratio est, quod plerumque illi, qui quam optime artis scrimiæ gnari sunt, eâ confisi singulos ad singulare certamen provocent. Non quidem improbandum ideo illud armorum exercitium, quod non me lateat, quam non subinde prosit; verum tamen hoc probandum non est, ut invidia ab exercitio aut artis peritiâ trahat originem, & non potius ab animo & fortitudine. Utrumque malum esse fa-

fateor, five invidia ab arte, five ab animo profiſcifcatur : fed tamen fi invidendum alteri, justa erit æmulatio, faltem non adeo iniqua, quæ ideo, quod alium advertamus fortiorem, non quod peritiorem. Quicquid fit, id equidem negari non poterit, quin illi, qui in armorum exercitio funt artifices, ftatim ad arma proclament, nôn aliter atque ad deos tutelares; nec tam fortunæ aleam, & martis eventum ancipitem refpiciant, quâm quidem fecuritatem, & regularum artis, cui confidunt, rectitudinem. Ut non tam victoriam pofcant ab animo, quâm ab arte, non à fortitudine, quâ à corporis agilitate. Quod dico, in tantum verum eft, ut quondam in Galliâ non caruerit aliquâ notâ turpitudinis, aliquem optimum effe gladiatorem, id eft artis fcrimiæ peri-

peritum. Autumabant nobiliores, artis regulas multum derogare nativæ, generosi pectoris fortitudini. Quæ non dolo sed virtute superare annititur, adeoque virtutem non dolum in hoste requirit.

Suadent ulterius metum permultis inesse duellatoribus, præludia singulare certamen antecedentia. Quanto enim cum molimine, quantâ cum pompâ & ostentatione nonnunquam hostem provocant! Per tertium aliquem chartulæ missitandæ, per amicos id denunciandum; necessariis forte in consilium adhibitis, quo in tempore huic malo obviam eatur. Et tamen quandoque in negotio duellico quorundam explorant judicium, scilicet sub fide silentii. Et tamen dum vultu, gestu, & minis sese iratos ostendunt, etiam forte familiaribus ultimum

mum vale denunciant, nihil magis exoptant, quam ut nolentes volentes, & quasi inviti, revocentur, asserventur, aut domi suæ concludantur. Ne dicam, quod etiam pro comperto habeo, quandoque illos thrasones, quibus est res angusta domi, datâ operâ, & de compacto duelli occasiones arrepsisse, non ut in singulare certamen descendant, quam ut ferociæ prætextu, ab aliquo tirone divite, atque stolido, pecuniam extorqueant. Unde accidere solet, ut dum tanto cum strepitu provocant, vix decimus ad locum congressui designatum stato tempore deveniat.

Suadet amplius metum adesse duellatoribus, solitus certaminis ineundi modus. De more enim adducitur *secundus*, etiam *tertius*, quandoque *quartus*. Quod non aliunde intro-

du-

ductum esse censerem, quam quia forte non satis esset virium aut audaciæ in uno. Et cum quisque in se minimum haberet fiduciæ, juncto comite, augeretur cujusque animus, omnisque metus pelleretur. Consortium quippe aliquod confert adjumentum atque solatium in periculo. Et levamen est in morte habere sodalem. Tumque socii atque comites inclamant, incitant, hortantur, ut cui inter pugnandum labitur animus, novo quasi celeusmate, erigatur. Quid quod ideo, secundum aut tertium comitem eligant, ne si forte vulnerati, aut in terram dilapsi, ab adversario trucidentur. Ne forte ultra sanguinis emissionem aut vulnera, licet non lethalia procedatur. Quæ, quid aliud indicant, quam multos duellatores esse meticulosos, iis animum ple-
rum-

rumque deficere. Et certe nisi quisque certam spem victoriæ concepisset, non ita facile ad certamen descenderet. Exemplo sit illud Cæcilii Metelli, (apud Plutarchum in Apopthegm.) munito loco exercitum admovere volentis. Cum enim ei centurio dixisset, si solum decem viros perdidisset, se locum esse capturum, eum interrogavit, num unus ex illis decem esse vellet. Ad quam interrogationem silentio ostendit, se vitam periculo exponere noluisse. Ita si duellatores judicarent sibi imminere grande periculum, nec victoriã sibi pollicerentur, non adeo libere provocarent ad certamen, meticulosis in eo pares, & ipsi meticulosi.

Cap. XXXII.

Utrum singulare certamen injuriarum illatarum, honoris defendendi gratia susceptum, sit licitum?

QUatuor esse malorum genera à, quibus haud illubenter liberarentur homines, qui iisdem divexantur, à nonnullo proditum est. Lis scilicet instituta de majori bonorum parte, morbus judicio medicorum incurabilis habitus, mala mulier, & duellum (quod omnium malorum maximum) injuriarum illatarum causâ susceptum. Illa quippe mala sese quandoque remittunt, & inducias admittunt. Hoc vero postremum, assiduis curis & sollicitudinibus animum exagitat; pugnâ inter rationem rectam, & affectus inordinatos exortâ. Illâ

D. le Nove. disc. Milit. Polit. 12.

dissuadente congressum, hisce ad eundem incitantibus. Cui malo frequentato, eoque pejori, quo frequentiori, ut obviam eatur, rationes allegabo non contemnendas, quibus calidioris temperamenti homines, in duella proni à pravo proposito revocentur, & ęquitati, longanimitati, atque justitiæ locum tribuant. Ubi principio me operæ precium facturum existimavi, si demonstravero omni jure talia duella esse improbata. Ut rejicienda illa Alciati distinctio inter duella intra vel extra territorium Principis inita. Cum si nullo jure sint recepta, omne distinctionis adhibitæ fundamentum evertatur. Dein si rationibus probavero, jura non esse sine ratione ita condita. Denique si objectiones duellantium, etiam speciosas satis, paucis removero.

De

De jure civili certum est, id quod cuique debetur, aut quod quisque sibi deberi existumat, non singularis certaminis eventu, sed actionibus esse petendum; quæ ideo proditæ ut quisque jus suum persequatur. Leges itaque proditæ, judices in civitate constituti, & militares & civiles, ut militum civiumque inter sese controversias componant; & cuique quod suum est distribuant. Id equidem ita intellexit Imperator Marcus Antoninus, qui eam violentiæ speciem judicavit, si quispiam quod sibi deberi putat, sine judice poscat & auferat. Ut in judices injurii sint, qui sibimet illam tribuunt potestatem, quę tantum erat judicum. Adeoque privati in publica munera involent, distincta confundant officia; & ibi armis experiantur, ubi per legitimos judicio-

l.13. D. Quod met.cauf. l.19.Cod. Judæis. Init. Institut. Proœm l. non est singulis. 176.D.de Reg. jur.

rum tramites, calumniantium iniquitates expelluntur. Præsertim cum singulis concedendum non sit, quod per magistratum publice potest fieri, ne sit occasio majoris tumultus faciendi. Unde etiam generaliter statutum est, ne quis sibi jus dicat, aut vice judicis fungatur, nisi in crimen majestatis incidere malit.

l. si quis in tantum 7. Cod. Unde vi. l. 1. Cod. Ne quis in sua caus. l. pen. D. quæ in fraud. cred. l. 1. Cod. Ut Armor. usus libr. 11.

Accedit, quod de jure civili privatis in privatos arma capere sit improbatum. In tantum etiam, ut armorum usus, sine licentiâ Principis sit capitalis. Cumque jus gladii à Principe miles acceperit, eâ lege, ut in publicum hostem eum convertat: consequitur talem in Principis constitutionem impingere, qui arma ad alium transfert usum, quam in quem concessa sunt.

Novell. constit. de Armis. l. 1. D. Ad l. Jul. de vi Public.

Ne dicam, quod legibus tantum permissum, vim atque in-

injuriam propulſare non vindictæ inſtituere exercitium. Verùm qui injuriâ affectus eſt, ſi percutiat adverſarium, à quo ſe læſum exiſtumat, non propulſavit injuriam, ſed verè ſemet ultus eſt; quod quæ injuria illata, pro non illatâ haberi nequeat; adeoque non avertatur inferenda, ſed referatur illata.

l. 12. §. facta. 2. D. Capt. & Poſtl. redempt.

Quid quod judicis non ſit eos ad arma admittere, quos ſuâ juriſdictione poteſt, & debet compeſcere. Ut ad arma venire non debeant, qui quod à judice petendum, ſibi arrogant. Unde etiam Brabantiæ duces, Romanas ſecuti leges, ſuis edictis promulgarunt, ut ſi alicui grandis injuria, vel domi vel militiæ ſit illata, quærela ad Principem, aut ſupremum exercitus ducem deferatur: qui in conſilium adſcitis duobus equitibus conciliet

l. 17 § ſed ſi inter duos. D. Uſufr.

partes, & idoneis modis, offensi honoris reparationem curet. Unde etiam plura Principum Belgii edicta lata, quibus duellantium coerceatur furor, & nihilominus ejus quod censetur amissum, recuperandi remedium exhibeatur.

Zypæus Not. jur. Belgici. tit. de Pugnant. in duell. Philipp. 2 edict. 22. Jun. 1589. Albert. & Isabell. pen. Febr. 1610. & 11. Jul. 1624. l. Sancimus. Cod. de Pœn. Arg. §. 1. v. consentaneum. Inst. quibus. mod. Toll. oblig. l. nihil tam naturale. D. de Reg. jur. tit. Decret. de Purgat. vulg. & tit. de

Ne dicam quod nulla sit proportio inter delictum & pœnam, qualem tamen jura civilia exigunt. Si quæ enim injuria verbis fuerit illata, illa re ipsâ, & ipso facto vindicatur. Ut utrinque injuriæ factæ compensari nequeant. Quemadmodum enim nec verbis satisfecerit, qui re deliquit; ita vice versâ nec re eum satisfacere necessum est, qui nonnisi verbis læsit. Preterquam quod si licitum esset semet ulcisci super illatâ injuriâ, id tamen censeri deberet illicitum, quod impossibile foret ultionem ad mo-

modum & mensuram debitam reposcere.

Neque à jure civili, hactenus allegato recedunt canones, aut antiqui aut novi, conciliorum etiam anteriorum, & modernorum decreta, quibus statutum, ut à duellis sub pœnâ excommunicationis abstinendum sit.

cler. in duell. pugn. & Concil. Trident. sess. 25. super Reform. c. 19. Barbos. in collect. ad concil. Trident. Zyp. ad tit. de cler. Pugn. in duell. Concil. Bituric. de ann. 1584.

Verùm progrediar ad rationes, partim ex jure divino, partim aliunde desumptas. 1. Peccant enim qui singulare ineunt certamen in divinum præceptum, in quantum injurias illatas ipsimet ulciscuntur: cum Deus peculiari jure sibi vindictam reservaverit: *mihi*, inquit, *vindicta est, & ego retribuam.* Quæ verba à Moise expressa, repetit Apostolus Paulus, *non vosmet ipsos ulciscentes carissimi: sed date locum iræ: scriptum est enim: mihi vindicta est, & ego retribuam, dicit dominus.*

Deuter. 32. v. 35.

Rom. 12. v. 19.

Cumque vindicta, si rem penitius introspiciamus, sit actus aliquis judicialis, per judicem exercendus, potissimum vero per eum, qui supremus est rerum omnium moderator atque arbiter; quid aliud consequetur, quam ad Dominum Deum, universi rectorem, vindictam spectare. Vt si nosmetipsos ulciscamur, in Dei regalia involemus. Cumque vindictæ finis potissimum sit correctio, & emendatio, si non partis lædentis, saltem totius, quâ ratione eam nobis assumimus? Cum eos à quibus vindictam poscimus, pravo more, pravo exemplo, pejores reddamus, & ad similia audenda instigemus. Neque audiendi illi, qui censent, quia etiam terrenis judicibus vindicta quę competit, ideo etiam illis eandem jure merito competere. Deus enim non illos ve-

verum magiſtratus vice ſuâ judicare voluit, adeoque eos ut juſtitiæ miniſtros, ad opera juſtitiæ expedienda, adhibuit. Vnde etiam ultorem gladium gerere dicuntur, non ſecundum propriam juriſdictionem, ſed demandatam. Vt non tam cenſeantur habere vindicandi jus, quam quidem iſtius juris conceſſam ſibi exercitionem. Quæ etiam ratio, quod Moiſes dixerit Iſraelitis, non ut ſemet (licet ipſi injuriam eſſent paſſi) ſed ut Deum vindicarent ſuper Midianitis. Vt omnis vindicta Deo ſit committenda, aut ejus executio illi, cujus manubus, ut prorectori, gladium concredidit.

Rom. 13. v. 1. 2. 3. 4.

Peccant ulterius in Deum iſti duellatores, ut qui hanc legem inter nos ſervari voluit, ut non tantum amicos, ſed etiam inimicos diligamus, in eos bene affecti ſimus, ac ma-

Matth 5. v 44. lum bono rependamus.

Rom. 12. v. 14. 17. Peccant in mandatum generale, de non occidendo. Peccant in legem illam divinam secundum quam cujusque vitæ terminus est in manu Dei; Psalm. 31. v. 5. sibi enim facultatem tribuunt, de vitâ proximi dispensandi; cujus vitæ Dominus spirituum omnis carnis solus autor est atque largitor. 1. Cor. 6. v. 26. Peccant denique in Deum, in quantum violant domicilium 1. Cor. 3. v. 17. Dei, templum sancti spiritus, in quô ipse habitat. Quod si quis violare fuerit ausus, eum disperdet Deus. Delent imaginem Dei, Genes. 9. v. 6. ad cujus similitudinem homo conditus est. Necant homines Christi sanguine Rom. 14. v. 15. redemptos, quorum precium est inæstimabile.

2. Peccant in seipsos, dum vani honoris & famæ gratiâ, sanguinis sunt prodigi, & propter leviculam injuriam, ne di-

dicam injuriæ illatæ opinionem, vitam suam extremo periculo exponunt.

Vt hic illud Martialis applicari possit:

Nolo virum facili redimit qui sanguine famam.
Hunc volo laudari, qui sine morte potest.

Ut talibus merito qui provocatus est, dixerit: Si vos offendi, cur mori desideratis, cur fatalem diem antevertere conamini? Incerti enim estis de victoriâ; incerti utrum vos me, an ego vos sim interfecturus. Quod si me volueritis interficerre, injuste egeritis. Si à me interfici, id frustra petitis, quod vos à me injuriâ affectos esse credatis. Aut si ideo vitæ pertæsi estis, multæ sunt viæ, per quas ad domum Plutonis datur aditus. Abite & in hostium turbam confertissimâ cum Deciis irruite. Abite,

ventrem scindite suspendio finem vitæ imponite, cicutam intrepide bibite. Quid enim à me petitis ut vivẽdi finis vobis imponatur? Peccant præterea in semetipsos, dum affectubus tanquam furiis infernalibus agitati, bellum secum gerunt, & inimicitias capitales in pectore fovent, depravatâ cupiditate imperium in rationem vindicante.

3. Peccant in amicos, atque familiares, in præceptum charitatis, ut cùm quispiam pro amicis, pro consanguineis vitæ discrimen subire debeat, duellantes ex adverso amicos in vitæ discrimen adducant, dum eosdem in consortium litis trahunt. Sic ut non tantum ratione sui, sint temerarii, sed etiam contemplatione amicorum crudeles.

4. Peccant in rempublicam, in quantum sibi licentiam assu-

sumunt, alios provocandi, & ita de suis & alterius membris disponendi. Cum tamen nemo sit membrorum suorum dominus absolutus, nec in se ipsum habeat potestatem. Verùm id competat reipublicæ, quæ suprema domina, & moderatrix; quæ sibi imperium in nostra membra, adeoque in corpus vindicavit. l. 13. in init. D. Ad l. Aquil.

Peccant in rempublicam, dum secundum, tertium, & quartum eligunt, adeoque cædibus vulgaribus latissimum campum adaperiunt. Communitatem numero subditorum privant, qui patriæ potuissent fuisse membra maxime utilia. Fortium enim virorum hinc interitus, qui si sanguinem pro patriâ effudissent, hostibus fuissent metuendi. Ut haud immerito hic applicetur illud Agesilai, qui cum vidisset Lacædemonios ipsos

Athenienses ac socios apud Corinthum debellasse, auditâ cadaverum multitudine, *heu miseram*, inquit, *Græciam, quæ tot in seipsam viros perdidit, quot satis essent ad Barbaros debellandos*. Quod etiam respiciens Episcopus Aturensis Præsentibus Cardinalibus Sourdio & Guisio, aliisque ab ordine ecclesiastico, ad regem deputatis, seriò monuit & rogavit, ut edicta Henrici quarti, & sua prohibitiva duellorum, seriò executioni tradi curaret, Ne sicut intra paucum tempus decem millia personarum (qui sanguis utinam super Turcam effusus fuisset; quam non latè stagnasset, quam gloriosas segetes produxisset, quam salutarius ecclesię pomeria fæcundasset?) mutuæ sese internecioni sub dementato honoris titulo dederunt, totiens cum omnibus peccans, cumulum pec-

Æmil. Probus in Agesilao.

Zyp. loc. antè citat.

peccatorum ſibi coacervaret. Peccant denique in rempublicam, dum in eâ lites novas excitant, & veteres adaugent. Hinc ipſæ familiæ quinimò integræ gentes mutuis inter ſeſe inimicitiis & diſcordiis irritantur. Pars læſa ultionem quotidie meditatur & vindictam repoſcit, ut ad conciliandos utrinque animos jam novo opus ſit Hercule. Neq; inter familiares aut inter proximos, incolumis eſt amicitia. Ruunt enim in conſanguineos conſanguinei, & in amicos amici. Quibuſque ex officio omnia humanitatis officia debebantur, illis & vulnera & cædes minamur. Et ſi poetæ cuidam Gallo fides, cruenta equidem illa, & lectorem in commiſeratione rapients tragœdia, in quâ introducit filiũ defendentem duello patris honorem, in præjudicium ſui amo-

amoris, atque in reparationem alapæ patri inflictæ, interficientem patrem illius Virginis, quam plus oculis suis amabat.

Sed ad alias rationes properabo, quæ etiam complectentur incommoda, singulare certamen concomitantia. 1. Ratio est, quia talis congressus initur contra humanitatem omnem naturalem. Non enim vitium tantum est, sed dementia, sed furor, ex post facto, & animo sedato, locum facere duello. Foret quidem hæc res tolerabilis, si statim, & non ex condicto pugnaretur: aliquid enim dandum esset justo dolori aut furori insurgenti quid imputari posset. Verùm cum diei locique conditio longam includat moram, quâ labente rationes facile librari possent, propter quas expediret consilium in melius immutare, eo gravius peccatum esse censebitur,

bitur, quo magis ira deferbuit. Unde maledictus furor Simeonis atque Levi, duorum fratrum, eorumque gladii homicidarum gladii appellantur, quod post aliquot dies in defervescentiâ affectuum Sichemitas interfecissent. Vt maledicta illa vindicta, quæ compositâ mente concipitur; quâ eam sublatam oportuisset. Quo nomine Apostolus Jacobus monuerat, hominem omnem ad iram oportere esse tardum; ac si, ut alibi Seneca, iræ maximum remedium sit mora. Non aliud certe remedium, nec ullum efficacius excogitare potuit Theodosius Imperator Christianus. Cum enim irâ præcipiti incitatus, Thessalonicæ turbam promiscue occidi jussisset, hortatu religiosissimi antistitis Ambrosii pœnitentiam egit, legemque sanxit, ut si quem ad mortem condemnasset,

Genes. 49. v 5. 6.7.

Jacob. c. 1.v.19.

Putean. Histor. Barbar. libr. 1. n. 6. in fin.

Ruffin. histor. Eccles. libr. 2. c. 18.

ſet, executio in diem trigeſimum protraheretur, quo poſtea locus eſſet emendationi, ſi quid iratus decreviſſet.

2. Quia exitus duellantium utplurimum luctuoſus. Si enim ipſi victores evadant, dolent vicem adverſarii, deplorant infelicem illum caſum, lacrymas emittunt, ut adverſarium interfectum vident, cadentem amplexibus excipiunt, non aliter atque ſi fratri ſupremum officium eſſent præſtituri. Quod ſi victi ſuccumbant, auditâ nece domeſtici, quantam miſcent lamentationem! lacrymas fundunt orbati filii, occiſo patre-familias. Longa trahit uxor ſuſpiria, viduata marito, & familiæ univerſæ gaudium in luctum convertitur, & quod non procuravit hoſtium furor, effecit cujuſdam male feriati ſocii veſania. Interempto autem filio,

ſpe totius familiæ, cum dolore ac mœſtitiâ parentum cani ad ſepulchrum deferuntur; neque infortunatior accidere poteſt caſus, quam ſi unicum familiæ columen atque ſtabilimentum cadat, & evertatur.

3. Quia in duellis non ęquitas dominatur, aut juſtitia cauſæ, verum caſus; ſic ut fieri poſſit, ut qui roboris fiduciâ pugnam non neceſſariam inchoavit, pœnas ſuæ temeritatis luat, quique cauſæ bonitate confiſus duellum illicitum ſuſcipit, propter alia forte peccata, idque in pœnam, exitulacrymoſo vitam finiat. Idq; ex illo Thycididis, ita latine: *Quod ſi quis, ſive ſuo jure, ſive viribus niſus, certo aliquod confecturus ſibi pollicetur; ne ſi ſuâ ſpe fruſtretur, ægre ferat, cum videat, complures jam antea, & qui injurias aliorum ulciſci voluerunt, & qui viribus ſuis ac potentiâ aliquid adquirere poſſe ſpe-* Thycidid. libr. 4.

sperarunt, illos non modo vindictæ repetendæ potestatem non habuisse; sed ne ipsos quidem incolumes evasisse: hoc vero, ut aliena acquisiverint, tantum abfuisse, ut sua quoque amiserint. Non enim idcirco ultio semper est felix, quia injuriis expressa: neque robur & potentia, quoniam cum bonâ spe conjuncta firma existunt.

4. Quia Deus hominum conscientiis hoc indidit, ne facile aut temere in proximum insurgant, eosque reprehensione dignos judicat, qui vel dictis aut cogitatis semet ulcisci volunt. Vt multo magis delinquant, qui id agunt ipso facto, & quidem satis crudeliter. Saulum Regem potuisset David capitis truncasse, idque tam facile illi fuisset, quam vestimenti ejusdem particulam auferre. Verùm id in vindictæ cupiditatem non fuit ausus, dictante conscientiâ id esse illicitum.

tum. In tantum etiam, ut ſimulac particulam togæ abſcidiſſet, conſcientię ſtimulis fuerit agitatus. Diſcipuli Chriſti ſervatoris, privatę vindictæ gratiâ tantum exoptabant, ut de cœlo ignis deſcenderet, & Samaritanos conſumeret; Verùm illos increpavit Salvator, dicendo, neſcitis, cujus ſitis ſpiritus. Vt improbandus ſit ille animus, qui inordinatus nimium, nonniſi privatam ſpirat vindictam, etiam cum ejus, qui offendiſſe dicetur, internecione.

Verùm progredior ad objectiones, quæ in adverſum moveri ſolent, aut poſſunt. Et quidem. 1. Eſt receptiſſima illa conſuetudo militum, nobilium, & illuſtrium perſonarum, ut injurias illatas ferro vindicent. Conſuetudo autem jus facit. Vt propterea quod ex receptâ ſit conſuetudine, licitum l. 32. D. de leg.

tum censeri debeat. Respondeo, non omnis consuetudo
l. 39. D. § jus est, aut facit. Non saltem
eod. illa, quæ non ratione introducta, licet postmodum usu sit recepta; ut ea in aliis similibus non obtineat. Secundum illud Cæcilii Cypriani: consuetudo erroris non facit errori patrocinium: & quod ante multa secula injustum fuit, nemo hodie justificare poterit.

2. Existumatio mea & fama læditur apud homines, si non compaream provocatus; & ignominiam mihi illatam, toti inuro familiæ. Resp. 1. Non est curandum, qualem apud homines existimationem pariat factum non sequentis provocantem, verum qualem apud Deum. Non quem homines vani & temerarii sine ullâ ratione laudant, laude dignus, verum quem Deus laudaverit, qui optime singulo-

rum facta æstimare potest. Ut pluris faciendum sit arbitrium divinum, quam cujusdam male feriati judicium. Nam reverentia quam Deo nostro & obsequium quod divinis præceptis debemus, majus esse debet, & sanctius, quam ut creaturæ morem gerere oporteat, ad prava provocanti. Resp. 2. Non amittit vel minimum honoris gradum, qui temere, & contra omnia jura, divina atque humana, provocanti non obtemperat. Neque infamis est, qui non sequitur in certamen descendentem, quod conscientiæ securitati ac tranquillitati velit consultum. Vt adversæ parti merito dixerit: Dæmonie perdat te robur tuum. Quinimo illi ipsi potius famæ sunt prodigi, qui turpiter adversus divina interdicta, semetipsos ulciscuntur, & destinato consilio proximum lædendo,

dendo, aut occidendo, in jura Dei, & magistratuum, involant. Resp. 3. Nec amittitur fama apud homines sapientiores, sed conservatur, si quis suis affectibus, modũ ac mensuram posuerit. Nam si rem æquâ lance ponderemus, deprehendemus potius nos nobismet aliquam maculam inurere in certamen descendendo. Aut enim (loquar secundum illud Diogenis ad Ciernum è victoriâ Pancratii redeuntem) cum tali tibi negotium, qui te valore ac robore inferior; quem si ferieris, ignominia in te redundabit, quod in imparem insurrexeris. Aut contendis cum fortiore cui impar es, à quo si fueris superatus, notaberis aliquâ facti infamiâ, quasi tibi defuisset animus. Vt quicquid evenerit, non satis consultum sit tuo honori, quem nec superando inferiorem, nec suc-

cum

cumbendo, recte conſervaveris. Quæ etiam ratio fuit, ut qui ſupra reliquos præclari cenſebantur, negarent ſe in certamen prodire velle, aut poſſe, aut debere, licet eſſent ad certamen provocati. Ita cum ab Antonio ad ſingularem congreſſum vocaretur Auguſtus Cæſar, non comparuit, verum lepide reſpondit: ſi Antonium vitæ tæderet, varia ſupereſſe media quæ ad mortem tenderent. Cumque à Sertorio provocaretur Metellus, non gladio ſed calamo reſpondit; Imperatoris non eſſe mori adinſtar militum. Ut hinc cuivis colligere liceat, umbratile tantum honoris nomen eſſe, & originem trahere ex falsâ quadam juvenum temerariorum opinione, quod per ſingulare certamen acquiritur. Quaſi demum manu & armis injurias illatas vindicare deceat. Ea-

propter etiam falsam esse opinionem declarant alibi Principes Brabantiæ, Albertus & Isabella. Quinimo honorem injuriâ affecti protegendum suscipiunt. Et ne quispiam cuiquam quid exprobet ejus nomine, sub suâ indignatione & arbitriâ pœnâ, vetant.

Edict. pen. Febr. 1610.

3. Fama, inquiunt, mihi ablata est. Et ideo oportet ut ejusdem petam restitutionem, per media usu recepta. Resp. 1. Reverâ mihi nequit auferri fama, neque etiam fuit ablata, per injurias illatas, non magis, quam si quispiam solis claritatem ablatam dicat, si quis aerem situ, & cineribus & fumo coinquinare voluerit.

Quid an honor propriâ virtute acquisitus, adeoque noster factus, sine nostro facto, auferri poterit? An igitur delictum commissum, si quis patienter ferat injurias, an si inferat? Ergone

l. nihil nostrum. D. de Reg. jur.

gone honor amiſſus Servatoris, quot toties alapas pertulerit, conſpui ſe paſſus ſit, & mille affici contumeliis? Nimis certe, nimis lubrico loco poſita eſſet viri boni fama & exiſtumatio, adeoque male cum illo ageretur, ſi à cujuſvis hominis arbitrio dependeret, & ad nutum peſſimorum diminueretur. Ut maximæ ſit dementiæ vereri, ne per injurias nobis illatas honor auferatur, aut per alterius diffamationem infamemur. Quid quod nullibi in jure inter modos, quibus alicui infamia irrogatur, injuriandi modus, quo peſſimi male loquuntur melioribus, referatur. Etenim nonniſi lege, vel edicto, vel ſententiâ judicis, vel genere pœnę infamem quem fieri poſſe obſervamus. Ut ſi quis alios hic nobis modos fabricet, ſine lege, ſine ratione loquatur, ad-

eoque audiri non debeat.

4. Objic. Nobilis sum & bene natus, nec ignarus meæ conditionis, quicquid hic in adversum oggranniant plebei. Aliter enim mea, aliter illorum injuria vindicanda. Resp. Ergone apud Deum habebitur ratio personarum? Aut qui præclaro genere prognatus, splendore progenitorum excusabitur, si contra divina oracula aliquid attentare fuerit ausus? Ergone Christus Salvator noster nobiliores excepit à regulâ à se tradita, ut malum bono rependeremus, & ne nosmet ipsos ulcisceremur? Unde quæso inter ejusdem naturæ consortes, hæc exorta est inæqualitas? Hic forte quia præfulgidus est, divitiis affluit, semetipsum poterit, imo debebit vindicare. Ille, quia omnibus illis caret injuriarum erit patiens, ut illi soli quidvis impune

pune dici ac fieri possit. Quasi non æque rationis particeps sit, qui obscuris, quam qui præclaris ortus est parentibus. Et non cuique mortalium, injuriarum sensu affecto, eadem & par concessa facultas adversus injurias illatas semet tuendi, vel eas ferendo, vel etiam inferendo. Quid hoc aliud est, quam Deo diffidere velle, penes quem vindictæ judicium, & executio, quasi non justus omnium injuriarum sit vindex, nec æque sit vindicaturus illatam forte nobilibus injuriam, quam factam plebeis. Ut iniquus sit in Deum, qui vindicem gladium tantum magistratubus concreditum, illi eripit, sibique hoc attribuit, quod inferioris sortis homini denegatum statuit. Non ita certe fieri oportuit. Neque enim, quæ Deus in aliquem contulit beneficia, nobilitatem hono-

rem, & opes, ideo concessit, ut vilioribus vitiis præluceret, aut quicquam sibi licere existumaret, in aliis quod improbatum. Verùm, ut reliquis in virtutis tramite esset viæ ductor, sibique minus licere existumaret, quo plus beneficii acceptum, & quo major rependenda erat gratia.

l. Julian. 26. D. si quis o miss. caus. Testam. l. reprehendenda 5. Cod Instit. & Subst. Prov. 22. Barb. jur. axiom. in v. *fama*. Gloss. ad l. isti quidem. 8. D. Quod Met. caus. Menoch. consil. 302. n. 6. vol. 4.

5. Objic. Honor est cæteris vitæ rebus præferendus, omnique commodo pecuniario, omni utilitati. Idque etiam ex dicto Salomonis: quod nomen bonum sit melius unguento bono: & fama bona, thesaurus inæstimabilis.

Cumque absque omni dubitatione vitæ præferatur. In tantum etiam ut Apostolus Paulus mori maluerit, quam ut gloriam quis ei auferret. Et fama nobis oculis nostris sit charior, qui tamen vita sunt chariores. Adeoque jactura

famæ

famæ morti sit similis, si non ipsâ morte gravior. Saltem infamia & mors inter se comparentur. Et propter defensionem vitæ, ac bonorum liceat occidere. Quidni igitur etiam licebit, in famæ defensionem, injuriantem & infamantem necare.

Francisc. Vivius l. 2. decis. 399. 1. Cor. 9. l infamia 8. Cod. de Decur. libr. 10. Rimin. jun. consil. 5. n. 98. l justa. 9. D. Manumiss vindict. Clarus §. Homicid. num. 25. Treucl. vol. 2. disp 32. Thes. 6. litt. 8.

Verùm Respondeo. 1. Etsi fama ademptâ plus censeatur amissum esse, quam si vita esset amissa: non tamen hinc sequitur: ergo in defensionem famæ licitum est occidere injuriantem. Et quia per provocationem, per vulnera, per cædem adversarii injuriantis, non tam defenditur fama, quam si quæ supersit, amittitur. Nec censetur esse restituta per eum, qui ut nec infamandi in rei veritate, sic nec restituendi famam habet potestatem. Et quia qui duello provocat injuriantem, non tam hoc agit ad

defensionem honoris, quam potius ad reparationem famæ, quam censebat esse læsam per adversarium. Ast, dum aliquis utitur moderamine inculpatæ tutelæ; non vitam amissam, vult recuperare, quam malo tempestive occurrere, ne vita amittatur. Illic igitur agitur ad reparationem, ad vindictam, ad restitutionem ejus, quod vanâ opinione censetur amissum, non tamen amissum est. Hic agitur ad propulsationem mali quod vitæ non quidem nocuit, sed noceret, adeoque certi defendendi gratiâ, id est retinendi, non vero recuperandi. Illic agitur de damno, dato, sed reparando hic de damno infecto, quod metuitur evitando. Illic reparari volumus, quod amissum est, cujusque reparandi remedia nobis jure sunt prodita, nec ullum in morâ positum est periculum.

Un-

Unde etiam pollicentur illi, quibus summa rei commissa est, se cujusque existumationem, si forte læsa sit, aut imminuta restituturos. Hic avertimus malum, quo admisso frustra postmodum remedium adhiberemus. Ut utrobiq; sit dispar longe ratio. Unde licet in uno atque altero casu fama & vita inter sese æquiparentur, præsertim in favorabilibus. Non tamen hinc sequitur, quod per omnia sint æqualia.

Gothefr. ad d 19. D. Man. Vind.

Etiam alimenta & vita inter se comparantur. Nec tamen hinc quispiam intulerit, pœnâ l. Corneliæ de Sicariis afficiendum patrem, aut fratrem, qui alimenta filio aut fratri denegat, quod eâ pœnâ teneatur, qui occidit.

l. Necare. 4. D. Agnosc. & Alend. liber.

Objiciunt. 6. Quod propter metum stupri, qui metus est infamiæ, liceat stuprare volentem occidere; ut idem permis-

l. Isti quidem. 8. §. 2. D. Quod Met caus.

ſum videatur in eum qui voluit infamare. Reſpondeo enim diverſam eſſe rationem. Stuprum inferri potuit, ab eo qui ſtuprare conatus eſt : verum infamiam inferre non potuit is, qui habuit animum infamandi. Actus ſtuprationis ab arbitrio pendet ſtupratoris, ſi me ſit robuſtior. Infamiæ notam alicui inurere non eſt in cujuſquam poteſtate; cum quis nonniſi proprio aliquo facto antecedente jure fiat infamis. Inſuper ubi agitur de ſtupro avertendo, forte agitur etiam de corporis defenſione, quod per ſtuprum, animo non tantum, ſed & corpori fiat injuria. Ut ejus cauſa legibus Romanis occidere fuerit permiſſum. Ubi vero agitur de illatâ injuriâ honori aut exiſtumationi; ibi nulla eſt corporis, aut honeſtatis defenſio. Non illa, quia facta verbis, aut ſi fuſtibus, non nega-

l. 1. §. 4. D. Ad l. Cornel. de Sicar. Harmenop. libr. 6. tit. 5.

negavero, quin in continenti, ea averti possit, adeoq; adversarius iniquus repelli.) Non hęc, quia secundum adversarios, non defendunt, sed reparant, vindicant injuriam illatam, idque citra necessitatem, idque propria auctoritate.

Objic. 7. Licitum non solum de jure civili vim corpori illatam propulsare, sed etiam quamcunque injuriam. Respondeo enim, non agi in d. l. de injuria aliqua verbis, aut gesticulatione illata, quasi liceat injuriam non tantum verbis injuriosis, sed & alio remedio illi damno proportionato repellere. Verùm de injuria corpori illata, idque per violentam aliquam invasionem. Quod ipsum satis indicant verba d. l. subsequentia. *Nam jure hoc evenit, ut quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, jure fecisse existimetur.* l. veluti. 3. D. de Just. & jur.

Socin. Regul. & Fallent. 52. except. 5.

Objici denique possent alias ab iis quæ subsequuntur. Cuivis licitum est propriâ auctoritate bona amissa repetere, atque vindicare, si per judicem justitia haberi non possit. Igitur etiam poterit fama vindicari, quando copia non est magistratus, qui eam vindicet. Ast non censetur esse copia, si nolit magistratus illatam injuriam, vindicare, aut si differre malit, ne unquam injuriarum processus ad finem perducatur. Paria enim sunt in jure aliquem nolle, & non posse. Ut si dicat magistratus se non posse honorem læsum reparare, id privato cuivis in propriâ liceat causâ.

Barbos. Princ. & axiom. jur. in litt. num. 22. Massa contra usum duelli p. mihi 81. ibidemque Castrensis alleg.

Nam quod aliter aut alio medio expediri non potest, est necessarium & sufficit, ut illo experiatur medio, quo potest. Necessitas enim legi non subjacet. Et sæpe facit licitum,

quod

quod de jure eſt illicitum.

Ne & hoc addatur, neminem teneri eligere viam, per quam judicium ſuum evertatur, ſaltem ſciat ſibi ſatis conſultum non eſſe.

Barbof. Axiom. in litt. 1 1. n. 6. 7 ibidemque ll. l. 3. D. Teſtam. milit.

Neſcis, enim, inquit Plautus, *quam meticuloſa res ſit ire ad judicem.* Præterquam, quod quis certo perſuaſus ſit, judicem cauſam injuriarum dilaturum eſſe, ut injuriam non faciat, ſi ſuæ conſulat indemnitati, quoquo poteſt modo. Cùm enim magiſtratus ſit officium, ne patiatur quempiam è populo injuriâ affici; quid ſupereſt, niſi ſi in illo deficiat munere, ſinguli ſuas reparent injurias, quod deficiente, magiſtratu, ſinguli videantur ſuum jus à natura conceſſum revocaſſe, ut eo gaudere poſſint. Ut enim capitis eſt in corpore humano univerſis & ſingulis corporis partibus conſulere, ſi ta-

Idem n. 17. Plaut. Moſtell. act. 5. ſcen. 1.

Barbof. Princ. & Axiom. litt 1. n. 49.

tamen deficiat, ipsa pars affecta, sibimet prospicit. Ita & si magistratus malo remedium non paret, singulis saltem id sibi parare permittetur.

Verùm respondeo, hæc quidem speciosa videri, non tamen admittenda esse. Et quod tales ponantur casus, qui non evenient, ut scilicet judices sint denegaturi justitiam. Et si forte evenirent, præstaret patienter injurias ferre, quam ut nosmet ipsos vindicaremus. Præsertim cum inter verbalem illam injuriam & vitam hominis injuriantis non sit proportio. Et plus injurianti adimeretur, quia vita, quam nobis, quibus aliquid tantum, vana quorundam opinione, non in rei veritate ademptum esset. Ut omnes illæ regulæ, & axiomata allegata, potissimum locum habeant, in casubus, ubi agitur de corporis adeoque vitæ, & bo-

bonorum defensione, non item de honoris, (qui tantum ablatus, aut imminutus fingitur) reparatione.

Cap. XXXIII.

Quæst. I.

Utrum si quis aliquem exspectet, dicendo; nolim tecum congredi, verum aliquo, sum iturus, qui me adoritur virum me sentiet: excusetur à delicto?

Circa duella inter milites atque nobiles varii incidunt casus, quibus statuta duellorum prohibitiva, eorumque pœnas evitare conantur. Unde quæsitum, utrum is, qui aliud quasi agendo, id est simulando se cum adversario, à quo provocatus est, congredi nolle, dixerit adversario: oportet ut

ut peregrè abeam, & qui me in itinere fuerit adortus, me virum sentiet, à pœna duellatoribus imposita sit exemptus? Resp. quod non. Id agit enim, quod omni jure illicitum est. 1. Quia designat locum & tempus, & exit animo depugnandi, ut ex pacto ex condicto duellum ineat, adeoque non tantum in culpa, sed & in dolo est constitutus. 2. Quia non ille tantum in leges impingit, qui agit adversus legis verba, sed etiam, qui adversus sensum ac sententiam. Et fraus fit legi, quando non quidem propalam, sed per consequentiam, non directe, sed indirecte legi adversamur. Ut æque severè in taliter delinquentes sit animadvertendum. 3. Quia homicidium ex voluntate in tali duello factum præsumitur, cum non sit ex necessaria ortum defensione. Et

Fragos. part 1. Reipubl. Christ. libr. 1. disp. 2.

§ fin. in fin. Instit. de his qui sui vel alien. jur. sunt. l. 29 l. 30. D. de legibus.

Gail. de Pac. Public. libr. 1. c. 16.

Et omnis ille actus censetur illicitus, in quo dolus præsumitur. 4. Quia vindicta est, non defensio, quando provocatus primum ad actus divertit extraneos, ut accidit in casu proposito, neque in rixa aut in continenti propellit injuriam. 5. Quia unusquisque tenetur quantum in se est periculum effugere & evitare, non autem ejus quærere occasionem. Nam qui periculum amat, etiam in illud incidet. Verùm qui statuit locum & tempus, quid aliud agit, quam ut adversario secum depugnandi copiam faciat, suggerat occasionem; ut merito illius mali promotor & auctor sit dicendus, quod aliter præpedire potuisset.

Gail. de Pac. Publ. loc. citat.

QUÆST. 2.

An quis aliquem licite occidat, si primum illi concesserit, aut permiserit arma?

QUandoque accidit, ut qui se læsum existumat adversario in loco solitario fiat obviam. Cumque eum absque ense reperiat, in hæc forte verba erumpet. Unde tu timide? quære tibi ensem, & quantocyus ad me revertere; ego hic subsistam, teque exspectabo. Unde quæsitum, an si adversarium revertentem, & gladium stringentem interfecerit, id jure fecisse dicatur? Resp. Minime gentium. Et quia non incidit in insidias, adeoque semet legitime tutatus non est, sed irruit in eas; non evitat malum, sed provocat, quod etiam citra omne periculum effugere potuisset, adeoque debuis-

§. 2. in fin. Instit. Ad l. Aquil.

buisset. Et quia ex condicto cum adversario congreditur, sedatâ mente, & quidem ex intervallo, non in continenti, ut vim vi non repellat; adeoque in nullo moderamen inculpatæ tutelæ servaverit; per allegata in seq. Idem quod dicendum de adversario, qui domum ivit, gladium petiturus. Injustam enim habuit depugnandi causam, quin non necessariam. Incurrit in periculum, quod domi manendo evitare poterat. Unde nec in conscientiâ redire tenebatur, licet se reversurum promisisset. Quod in malis fidem rescindere non sit peccatum; hoc quippe nihil aliud est, quam vinculum iniquitatis dissolvere. Ne addam, quod uterque vindictæ cupiditate stimulatus, propter illatas vel acceptas injurias suscipiat duelli conditionem: ut neuter sit extra legis pœnam constitutus.

l.6. Cod. de Pact. l.7 §. generaliter. D.eod. l.15. D. de Condit. Inst. Fragos. loc. supr. alleg. less. libr. 2. de just. & jur. c.9. p.94.

QUÆST.

QUÆST. 3.

Utrum qui insignibus vel armis alterius familiæ usus est, duello provocari possit?

Carpzov. de Leg. Reg. German cap. 10. sect. 7. art. 18.

IN tantum de opinatâ quâ existumatione, & honoris apicibus inter sese contendunt viri nobiles, ut etiam justissimam certaminis singularis ineundi causam existument, si de præcedentiæ jure oriatur quæstio. Et quod huic malo cõfine est, si insignia nobilium aliquis assumpserit, qui non erat de familiâ, nonnisi duello armorum furtum vindicari posse censent. Nulla tamen ratione, nullo fundamento. Etsi enim grande dedecus sit, nobis eripi nostra insignia, quæ sigillo nostro comparantur, & ex quibus dignitas dependet familiæ. Non tamen ideo licebit eorum gratiâ, aliquem duello provocare, multo minus occidere. Cùm enim

enim honoris conſervandi gratia initum duellum, rationibus ſuperius allegatis, per omnia fuerit improbatum, multo magis illud quod ſuſcipitur armorum ereptorum gratiâ. Neque enim unquam in rei veritate nòbis periit fama, aut ademptus familiæ ſplendor, ſi quis armis noſtris fuerit abuſus. Præterquam quod ſi hic læſa ſit exiſtumatio, ea publicò judicio, publicis legibus reparari poſſit. Ideo enim conſtitutiones à Principibus ſunt emiſſæ, quibus pœna ſtatuitur in eos, qui non propriis utuntur armis, vel nobilitatem prętendunt, quam non habent. Ideo etiam armorum Præfectis, & Principibus, quos Heraldos appellant incumbit officii nomine, ut in ſingulorum inſignia inquirant, & ſi quem non ſuo uſum fuiſſe appareat, in eum animadverti curent.

diſſ Chaſſan. Catal Glor. mund. p. 35. Conſt. Philipp. 2. de ann. 1592. 23. Sept. Albert & Iſabell de ann. 161 Jan. 7. libr. Conſt. Brabant & Flandr. 2. part. tit. 4. libr. 2. e, 1. 2. 3.

Ut

Ut frustra ad arma confugiant partes, quas magistratus secundum suam jurisdictionem potest compescere, & quarum lites sine sanguine sopiri poterunt.

QUÆST. 3.

Utrum duellum religionis gratiâ susceptum, sit licitum?

ADeo altas radices religio hominum animis infixit, adeoque effervescens est eorum circa religionem amor, ut licet zelo inordinato, ea omnia probanda existument, quæ pro ecclesiâ fiunt, quæ ipsi pro religione faciunt. Unde etiam duella suscipi posse censent cum hominibus impiis, & in Deum supra modum injuriis. Præsertim, si eam quam profitentur religionem, calumniis, ac dicteriis gravare, atq; conspurcare satagant. Dicendum,

dum, nihilominus, licet zelus pro religione laudandus ſit, non tamen ille, qui eſt inordinatus, excedens illos limites, quosDeus ei poſuit in ſuo verbo. Ratio 1.eſt. Quia æquum non eſt religionem aut fidem, ex fallaci & fallibili medio ſuſpendi. Quod fit, dum de bonitate & veritate religionis per duellum judicium petitur, & fit indicium. Ratio 2. eſt. Quia non temere miraculum à Deo exſpectandum aut petendum, in caſu, quem Deus ordinario modo,non extra ordinem decidi voluit. Sunt Moiſes, & Prophetæ, ſunt euangelia, ſunt Apoſtolorum ſcripta, ex iis convincendi & iis ſuperandi adverſarii, non certamine ſanguinolento. In converſione & confutatione hæreticorum opus eſt armis ſpiritualibus, non gladio. Ut hic locus ſit illi dicto Salvato-

ris,

ris, qui gladiũ ſtringit, gladio peribit. Ratio 3. eſt, quia vindicta gratiâ injuriarum Deo, aut ejus verbo illatarum, nullibi privato adverſus privatum eſt conceſſa, ut quam Deus ſibi, tanquam majeſtaticum & regale reſervavit. Aut ſi ad blaſphemias uſque progrediantur homines peſſimi, prodita ſunt alia remedia, magiſtratui gladius ultor conceſſus eſt, aliique vindicandi modi, quibus in tales, idque ſecundum leges, ſecundum ſtatuta etiam militaria animadvertendum eſt.

Levit. 24 v. 13. & ſeq. Novell. 77. Clarus. §. blaſphemia. Inſtrum. jur. Militar. artis 1. ibidemque in comm. Pappus.

Mitiore tamen pœnâ aliquem puniendum eſſe cenſerem, ſi contemplatione pietatis & religionis, licet cœco & perverſo impetu, duellũ cum hoſte religionis iniverit; quaſi, ut alibi gloſſa, minus ſit peccatum occidere paganum, quam Chriſtianum. Et ita factum etiam in patriâ civitate Heuſdâ. In

qua

qua cum miles, centuriæ D. Harbord origine Scotus, cui nomen David Hankock, à milite Gallo provocatus esset, etiam nominibus injuriosis ejus religionem tangentibus, quod *puritanus* esset, *præcisista*, &c. irritatus, duellum oblatum suscepit, Gallum semel atque iterum in terram prostravit, & tertium cum illo concurrens ad necem usque vulneravit. Causâ ad consilium militare delatâ, veniam delicti impetravit, quod religionis quam profitebatur, gratiâ duellum, sibi oblatum, inivisset.

Gloss. in cap. Rebaptizar, de consecrat. di. stinct. 4.

Simile exemplum refert Zypæus, de Nobili quopiam, Belgicas ditiones regente Mariâ Hungariæ. Is, inquit, in rixâ, ob religionem motâ, hæreticum quendam (sic loquitur), gravi pugno occiderat, & pro abolitione criminis,

Zyp. Pont. Nov. Anal. Enarrat. libr. 5. tit. de Pugnant. in duell.

N re-

reginæ supplicabat. Quæ ob zelum & abolitionem ei dedit, & præterea nobile officium, quod forte tum temporis vacabat.

QUÆST. 4.

Utrum duellum licitum, quod inter rivales suscipitur?

Albert. Krantzius libr. 2. Dan. cap. 4. Olaus libr. 4. cap 5.

MUltos reperiri vanos amatores, qui amoris fortunam armis decidendam esse censeant, comprobant, & superioris, & nostri ævi exempla. Neque alia videtur occasio fabularum in Amadisiis, quam torneamenta atque duella varia, inter corrivales virginum adamatarum gratiâ suscepta. Unde quęsitum, utrum talium generum certamina, amoris æstu inita, ut licita tolerari possint, aut saltem excusari? Respondeo, etiamsi nihil sit vehementius cupidinis furore,

rore, neque amoris insania rationis fræno se regi aut subjugari semper patiatur, ut eam cohibere ac compescere philosophiæ sit perfectæ. Attamen, quia cuivis ex officio incumbit, ut suis imperitet affectubus, ne modum excedant; & peccat in leges, qui eos finit justitiæ limites transilire; dicendum erit, tali duello justam provocandi causam non subesse. Ratio 1. est. Quia injuste agit, qui adversarium per vim & metum, quin per arma, eo conatur adigere, ut abstineat ab eo, quod suum non est, aut sibi debitum; ut evitet consortium ejus, in quam nihil juris habet provocator. Nondum enim cum virgine contracta sponsalia, nondum intercessit votum, ut commune bonum sit dicendum, quod cedet primo occupanti, & in quo nihil juris huic aut illi etiamnum Novell. 74. c. 4.

quæſitum. Ratio 2. eſt. Quia qui in ſingulari certamine gratiâ puellæ ſuſcepto adverſarium interfecit, id agit animo invido, atque malevolo, idque conſortis impatientiâ. Ut homicidium deſtinato animo factum, & quidem pravo affectu incitante, veniam non mereatur. Ratio 3. eſt deſumpta ab incommodo, quod tale duellum comitatur. Aut enim qui provocat corrivalem occidit, aut ipſe in infauſto duello occumbit. Si illud eveniat, ſperato fine excidet, fructu amoris privabitur, & exteras oras, ut extorris, aut exul legere compelletur, quo ſeſe funeſtis carnificis eximat manubus. Quin imo quæ forte eum antea animitus adamabat, jam, tanquam homicidam deteſtabitur, & jure merito odio perſequetur. Sin vero pereat, loco maximæ fælicitatis, ſortem

tem miserabilem subit; quod unâ cum amore, honorem & vitam amittat, & nisi forte circa postremum vitæ momentum pænitentiam agat, animam simul eat perditam. Atque ita, cui minime favebat, hâc occasione viam apertam reddidit suâ morte, eam invisendi, si forte remissionem impetraverit, quæ hactenus tanquam aureum vellus, inter dracones custodita asservabatur.

De jure tamen civili (sic censeo) dici posset, eum mitiori pœnâ esse afficiendum, qui captus infelici cupidine, & amoris furore compulsus corrivalem exanimavit; quod aliquo auxilio, & misericordiâ dignus sit habendus.

l. 1. Cod. Senatusc. Claud. Tollend. Tiraq. caus. 4. de Pœn. Temper. & Remitt. Menoch. arbitr. libr. 2. cas. 328.

CAP. XXXIV.

Rationes dißuadentes singulare certamen, proponuntur.

QUia vero non Barbaris aut Ethnicis, verum Christianis potissimum scribo, ideo nonnulla duella dissuadentia in medium proferam; quibus forte animus, non in totum depravatus, sisti possit, ne ruat ad vindictam per grande periculum. Quisquis igitur in duella proclivis est, & facile ad ea provocat, cogitet, sese idque ex illo trito, miserum futurum: quod provocatores raro sint fælices. Ut illis id eveniat sæpe, quod de cignis refert Aristoteles. Nunquam pugnam inchoant, impetiti autem ab aquilis semper superiores existunt. Idque juxta illud Antiphontis, oratoris Attici: Inci-

Aristot. libr. 9. de Animal.

cipienti ubique magnæ pœnæ ſtatutæ ſunt, defendenti vero nulla pœna denunciatur. Exemplo ſuo id amplius declaravit Romulus qui ab Acrone Cercinenſium rege provocatus, occiſo Acrone, fuſiſque hoſtibus, opima de eo ſpolia Jovi Feretrio tulit. Quod ſi quiſpiam fuerit provocatus, cogitet ſe non ideo timidum eſſe aut ignavum, quod provocanti congreſſum deneget, ſed potius fortem & animoſum, ut qui id deneget, quod in conſcientiâ illicitum eſſe judicat, & per leges humanas prohibitum. Ille enim qui provocat, furiis cupiditatum horſum vorſum jactatus, non aliter atque levis arundo vento impetuoſo, ſui juris non eſt. Ille vero, qui provocanti non paret, ſecurus eſt, adinſtar cubi immobilis, ut qui affectuum turbine non agitatur. Qui eo

Valer. Maxim. libr. 3. cap. 2.

ipſo fortitudinem exſerit, quod temerarios ſuâ conſtantiâ ſuperet, quod propriis imperitet affectubus, neque ab iis ſeſe abripi patiatur.

Plutarch. in Apoptheg.

Ut huc referri poſſet illud Caji Marii, qui in bello civili foſsâ ſe cinxit, obſeſſumque continuit, donec opportunam erumpendi nactus eſſet occaſionem. Cumque Pompeus Silo eum provocaret ſuperba voce, ac diceret: ſi magnus es Imperator ô Mari, deſcende in certamen: imo tu reſpondit, ſi magnus es Imperator, coge me vel invitum decertare. Scilicet Marius Imperator erat Maximus, quod alterius provocationem contemptu ſuperaſſet. Et quis non duella contemnet, qui conſiderat ea non eſſe laude, ſed vituperio digna. Neque enim unquam legimus hiſtoricos, in honorem ejus, qui ad duella nimis

faci-

facilis erat, quicquam scripsisse. Ne dicam nullam gloriam esse in duello, quod non habitâ ratione dignitatis, ordinis à quovis, etiam vilissimo indistinctè suscipitur. Nam vel famulus dominum, homo sordidus, turpitudine notatus virum fortem & probum provocabit. Quæ etiam ratio fuit, quod Alexander, cum nonnisi plebeios in Olympicis certare videret, currere noluerit.

Cogitet insuper quisquis in duella pronus est, multa suadere ut injuriarum simus obliviosi. Suadet hoc ipsum Mandatum Christi, quo vult, ut facile injurias nobis illatas remittamus, nec ad animum eas revocemus, additâ hâc promissione, quia sic etiam remittetur nobis, nostrum debitum. Suadet hoc nostræ vitæ tranquillitas, quàm unam cupimus, ac desideramus. Nam

qui injuriam injuriâ compensat, semet ipsum grandi malo afficit; & in magnas semet injicit calamitates. Ita enim injuriarum hinc inde non erit finis; cum si semper aliquid reponendum sit, semper etiam superesset ultio. Suadet hoc vitæ nostræ imperfectio, in quâ, cum indies peccemus in proximum, adeoque aliorum opus habeamus remissione, æquum est, nos etiam tales esse erga delinquentes, quales illos erga nos peccatores exoptaremus. Suadet hoc Dei facilitas erga nos in condonandis peccatis; qui cum sit omnis expers maculæ, sæpissimeque à nobis contumeliâ afficiatur, non tamen nos provocat, aut vindicat injurias, sed ad ignoscendum se facilem prębet. Cur igitur nos miseri peccatores, opinione tantum nostrâ, non in rei veritate injuriâ

juriâ affecti, ad condonandum proximo essemus adeo difficiles, ac si omnis apud nos charitas exularet? Suadet hoc etiam exemplum Josephi, Moisis, Davidis, aliorumque virorum piorum qui cum potuissent, contumelias tamen sibi illatas, severè non vindicarunt. Idem suadent exempla Gentilium: Socrates enim rogatus, cur se percutientem in jus non vocaret, ridiculum, inquit, si asinum calcibus percutientem in jus traherem. Et Philippus Macedo, amicis suadentibus, ut maledicum domo exigeret: non faciam, inquit, ne circumiens, inter plures maledicat. Cæsar etiam hoc potissimum nomine à Cicerone commendatus est, quod nullarum rerum, quam injuriarum, facilius oblivisceretur. Nec incognita Thrasybuli historia, qui cum deletis 30. Ty-

Genes. 45. v. 12. 1. Sam. 24. 2. Samuel. 16.

rannis, quod post bellum Peloponnesiacum Athenis injusta & crudelia Imperia exercuissent, in urbem rediisset, ἀμνηστίαν sanxit; id est nullam inter cives veterum injuriarum memoriam extare.

Jacob. c. 1. v. 19. Ampliùs, qui facile in duella prolabitur, pellat, quoad poterit, omnem iram, à quâ nihil rectè fieri, nihil consideratè potest. Maxime Apostoli Jacobi ex sensu, ad iram sit tardus: quod iræ maximum remedium sit mora. Nam si quis non fuerit adeò præceps, postquam ad se reversus erit, illi facile condonabit, quem forte aliter calente animo duello provocasset. Pellat ulterius omnem invidiam, & quamcunque evitet occasionem quæ ad eam deducat. Certum enim invidiam quam maxime, si ullus alius affectus, ad duella nos stimulare. Hæc

enim sola in causa fuit, quod Cain occiderit fratrem Abelem; quod Saul Davidem fuerit persecutus. Ille siquidem ægrè tulit fratrem Deo charum fuisse; hic indignatus est laudem à fœminarum choreis tributam fuisse bene merito. Ut ubi invidia est, ibi fraternitatis amor esse non possit: quod qui invidet, non amet. Præceptum Diaboli in illo est; quia Diabolus invidendo cecidit. Tolle igitur invidiam, & tuum est, quod habes. Tolle invidiam, & meum est, quod habes, inquit, Augustinus in Johannem.

Ampliùs qui in Duella proclivis est, cogitet quam turpe, quam iniquum sit, obedire homini provocanti, & non auscultare Deo, interdicenti, ne provocantem sequatur. Duplici nomine miser est, Principio quod semet exponat pericu-

riculo, dum ad ejus nutum, cui infensus est, gladium stringit. Si enim superior evadat, vitam quidem servat, verum tamen bonam famam apud bonos; conscientiam bonam apud Deum perdit, & nihil superest, nisi ut metuat ignominiosam carnificis manum. Sin pereat, unâ cum existumatione vitam amittit, forte etiam æternam. Et ita posteritati exemplo est, ne adeo temerariè periculo sese exponat, quod qui periculum amat, in illud incidat, & qui gladio ferit, gladio pereat. Deinde miser est, quod ejus vestigia, quem odio habet, imitetur, & ad ejus exemplum sese obvertat. Et quem pessimum judicat, suo collaudet facto, ejusque iniqua opera approbet. Ex adverso, Deum quem optimum novit, quem amat, saltem quem amare sejactitat, deserat, nec ad

ejus imitationem sese componat. Ut nihil aliud agat, quam ut semet perdat funditus; cum se providentiæ ac tutelæ divinæ, quantum in se est, eximat. Observat enim Deus gressus cujusque, eos dirigit, quemque custodit, si modo in viis ejus ambulet. Verùm si ductum sequatur pravarum cogitationum, atque à semitis rectitudinis recedat, jam Deo non amplius erit commendatus, ut qui illum sibi linquet, suisque committet cogitationibus. Et ita tandem eventus miserabilis commonstrabit, quam non ille à Deo sit derelictus, qui primitus vias Dei dereliquit. Illi quidem Deus largitus est animum, & fortitudinem, docuitque manus ejus arma tractare. Verùm quid aliud agit, quam ut beneficiis, à Deo sibi concessis, abutatur, ad rebellionem in Deum ac damnum in

in proximum. Qua ratione dona non redundant in auctoris honorem, sed ignominiam. Nec beneficia redeunt à quo profecta, verum diriguntur in usum Diaboli, qui infensissimus largitoris benefici hostis. Ab illo talis se regi ac duci patitur, illius vestigiis insistit, ac presso pede ejusdem calcat semitas, qui duellantium gregi miscetur. Ille quippe primitus per serpentem hominem impulit ad tale factum, quod mors confestim est subsecuta. Ut illum homicidium habeat auctorem, qui homicida ab initio, quique etiamnum talis, dum quasvis cuivis suggerit occasiones, quibus se læsum opinetur, neque aliter damnum resarciri posse credat, quam morte lædentis. Cogitet amplius id in gloriá Christiani redundare, si sequatur vestigia sui Salvatoris, eaque si fieri
possit,

possit, etiam assequatur. Participem enim esse discipulum afflictionum sui magistri, quid aliud est, quam velle unâ cum magistro ejusdem conditionis esse participem. Ut patienter quemq; ferre oporteat contumelias, & injurias sibimet illatas, vindictam Deo committendo, uti ipse Christus suas æquo animo pertulit, nec eas ulcisci voluit. Et uti non est infamiâ notandus miles, qui quæ peragit, mandato ducis peragit. Nec ignominiæ notam subditus incurrit, qui sui principis edicta tuetur. Ita nec turpitudinis maculâ aspergitur, qui renuit conditionem duelli quia Salvator noster, dux noster mandat, jubet, ferendas esse injurias, ac differendas, malumque illatum bono esse rependendum. Ipse securus omnium, Deo patri vindictam injuriarum illatarum

rum commisit, non amisit. Ita si quis gravia passus sit nec commode eorum reparatio per judicem fieri posset, aut negligatur, Deo causam suam deferat, qui talia remedia adhiberi curabit, qualia ad damni illati reparationem judicaverit optima. Solus ille sapiens, ut rite sit judicaturus, quâ quis injuriâ fuerit affectus; quamque pœnam, qui eam intulit, mereatur. Solus ille justus, adeoque si cui non jure illatæ contumeliæ, litem secundum eum, adversus injuriantem, dabit. Solus ille omnipotens, ut non metuendum sit, ne ille qui damno quem mactavit, elabatur impunitus, licet mortalium sit potentissimus, vel legibus hominum exemptus.

Verùm auribus excipio illud Biantis. Scio equidem adversarium aut serius aut ocyus

pœ-

pœnas malitiæ laturum, ſed vereor ut illud adſpiciam, adeoque quid proderit me defuncto, adverſarium debitum ſupplicium perferre? Aſt tali ſuggeram, quod nimis anxiè vindictam petat, aut ſemet oblectare velit in ſupplicio malefactoris. Neſcit enim, cujus ipſe ſit ſpiritus; cū tamen certo perſuaſus ſit, tarditatem ſupplicii, gravitate pœnæ compenſari. Ampliùs, quod iniquus ſit in Deum, dum, vindicari ſe vult Chriſtianè, ſaltem velle debuit, & tamen adeo feſtinanter delinquentem puniri deſiderat, cum nondum vindicatus ſit Chriſtus, graviſſimâ à Judæis injuriâ affectus. Ut illi ſuffecerit, Deum cauſam injuriati quondam eſſe vindicaturum, ſive injuria illata ſit bonis, ſive corpori, ſive exiſtumationi. Æque enim moderator univerſi, famæ rationem ha-

bet, atque vitæ, aut bonorum. Et quid ni? cum per ministri latus injuriâ sit affectus dominus, ut qui minister est Dei sui frustra sollicitus sit, ne injuria maneat impunita. Adest dominus à latere, & injuriam ad animũ revocat, quâ si sibi facta esset, quia sui facta est contemplatione. Christi hæc fuit praxis, hoc institutum, qui traductus, appellatus Samaritanus, amicus telonum, ac meretricum, non provocavit injuriantes, aut vindictam expetivit, verum suam causam ei concredidit, qui juste judicaturus est. Et siquidem, vindictam exigere quem oporteat à Deo, cur eam ilico exigere cupiet; cum certo persuasus sit, Deum nobis obligatum esse constitutæ nomine pro injuriis illatis. Nunquam itaque, nunquam qui indigna multa audivit, se famam aut honorem amisisse

con-

conquæratur, cum patienter ferendo illata, Deum ſibi fecerit debitorem.

Cap. XXXV. & Ultimum.

Remedia contra duella.

UT vero eradicentur Barbari mores, atque duella crudelitatis plena reſecentur, vitæ rectitudini adverſa, & reipublicæ maximè nociva; remedia nonnulla proferenda, quibus adhibitis, occaſiones duellorum ceſſabunt, ſaltem amputabuntur, ne facile in poſterum aliæ ſuccreſcant.

Nullum autem meo judicio ſalutarius contra duella remedium erit, quam ſi qui injurias intulerunt, debitas pœnas maturè patiantur. Et quo magis ad injuriandum homines ſunt proclives, eo etiam acrius & ala-

l. 1. in init. D. de Abigeis. l. quicunque. Cod. de serv. fugitiv.

alacrius in illos animadvertatur. Crescente enim malitiâ, etiam crescere convenit pœnas: & ubi frequentius est maleficii genus, ibi id durissime vindicandum. In tantum etiam, ut fustigatione, infamiâ, aliisque pœnarum generibus essent coercendi, qui sine modo ac mensurâ convicia in quempiam jacere soliti. Ita enim optime Rectores rempublicam administrabunt, & conscientiæ consulent. Idque ex illo Theopompi. Qui rogatus, quomodo securissime regnum tueri posset, respondit si amicis libertatem justa loquendi concesserit, & subditos, qui injuria afficiuntur pro viribus non neglexerit.

Plutarch. in Apophth. Lacon. in Theopomp.

Hoc si usu obtineret, non adeo audacter & licentiosè conviciatores, qui responsó digni non sunt, in virorum bonorum famam grassarentur.

Ne-

Neque veritas & innocentia adeo contumeliose acciperetur. Et nos forte non ea pateremur, quæ jam impune illi inferunt, qui non aliter quam mentiendo veritatem opprimi posse censent. Si enim conquæri liceret, & quidni liceret, quam non nuperrime nonnulli Ventidii Bassi, calũniatores strenui, insulso & illatino stylo, in bonos perplurimos, reipubl. Proceres, Reverendos Ecclesiastas, Venerandũ meũ Parentem, meq; supra modum injurii fuere. Qui cũ scribendi genere superare non poterant, terræ filii (Medicum quempiam Trajectinum designo de *liene, proculdio tumente* (potius tamen *felle* & *bile* dixisset) scribentem, & Crypsium quem jur. doct. turpis Trapezitæ, filium, infamis de jure Lombardæ promachum) ad innumera mendacia & infrunita dicte-

dicteria, sic ut ne quidem à piè defunctis abstineant, ut scurræ & sycophantę solent, tanquam ad extremam anchoram confugerunt. Et quæ quondam ab hominibus sceleratis, inter cæteros, à quopiam Rotterodamensi, ministro ignominiosè dimisso, in vitam, mores, prædecessores Rev. Parentis fuere jactata, licet eadem publico judicio Rotterodamensi sint vindicata, etiam à Rever. Parente in præfat. ad *Primam thesium partem*, etiam à me in libello cui titulus *Pietas in Parentem*, & nuperrime in fin. tract. de *Auctoritate jur. civil. & Canon.* in Maresio emblematistâ illo insigni retusa; eadem illa contra veritatem, scientiam ac conscientiam reponunt. Et quibus ipsi carent bonis, homines invidi, iisdem alios destitutos optarent. Postremum autem, digitum in Trapezitæ filium

filium intendo, id urit potissimùm, quòd in Rev. Parentis prædecessoribus culpari nihil possit; quod vel iisdẽ, vel Rev, Parenti, infamię maculam inurat; aut quòd nunquam infami aut turpi vivendi genere, victum sibi quæsierint, ex patrimonialibus benè partis, se suosque honestè exhibentes. Dum tamen ipse cum omnibus suis, hactenus injustè quæsitis, usus sit, adeoque nihil præter illicitam illam Trapeziticam jactare possit. Quâ exhausti ad medullam usque egeni, (quorum ille cum suis enutritus sanguine), tandem ni restituat, repetent, quod iis detraxit iniquus fœnerator. Idque secundùm illud Regum sapientissimi, in Prov. c. 28. v. 8. *Qui multiplicat divitias suas usurâ & fœnore, ad largiendum pauperibus congregat eas.*

Verùm non jam illis inquie-

tis ac turbidis prolixè reſpondebo : hîc enim tria verba ſufſecerint. Interim exſpectabo quid reſponſi DD. deputati Ultrajectini in cauſâ Mareſii ; à DD. Deputatis Groninganis ſint laturi, & an in eo acquieſcere debeamus. Quòd ſi nec illo, noſtro deſiderio, in abſterſionem omnium eorum quæ in nos injuriâ dicta, fiat ſatis; (præſertim cùm nupertimè in ejuſdem Mareſii Apologiâ pro Salmaſio, mendacia eadem ſint repoſita, in quibus manifeſtè à DD. deputatis Ultrajectinis, eſt deprehenſus : ſcil. quod Rev. Parenti omnia velit imputari quæ illo inſcio à me conſcripta & edita :) neque innocentiæ atque honoris virorum bonorum habeatur ratio ; occaſionem mihi datam exiſtumavero, quâ ſingulis reponam quod debeam, & vel bigam, vel trigam

gam virorum, veluti totidem parietes dealbatos, magis unâ fideliâ ſim dealbaturus.

Neque hic locus excuſationibus, & exceptionibus eſſe debebit aliquos affectu forte abreptos indigna multa bonis dixiſſe, & in eos emiſiſſe, quæ ad eorum tendunt ignominiā: Malorum quippe mores infirmitas illa animi excuſare non debebat. Neve dicatur, conſulendum eſſe exiſtimationi maledicorum, nec adeo rigide vindicandam eſſe injuriam, ut in eum qui eam intulit ſit animadvertendum. Cogitandum enim, eum qui injurias fecit, id quod alteri inferre conatus eſt, pati: præſertim cum mendacia de viro honeſto ſpargere, ſit majus malum, quàm lenocinium facere. Aliter enim ſi fiat, jam injuriâ affectus opprimeretur, damnum inferens elevaretur contra omnem

l. 1. Cod. ſi adverſus delict.

c. poſtulaſti. de Reſcript. Farinac. prax. crim. part. 4. conſ. 60. n. 130. 2. Corint. 8. v. 17.

justitiam. Adeoque duplici afflictione contra divinum textum oneraretur afflictus, & quod passus esset injuriam, & quod eam intulisset injuriam homo pessimus impunè. Quæ res cum abeat in contemptum injuriati, eundem majori malo mactabit. Ut nihil magis officio sit contrarium, quam ita alium servare, ut alter damno afficiatur. *Id enim esset & impium & irrisorem justificare, & justum impium facere, accipere personam impii, & declinare facere justum in judicio.* Quæ omnia Deo sunt abominatio.

l. si quis ex signator. D. quemad. Testam. aperiant. l. sancimus. Cod Admin. Tutor. Proverb. 17. v. 15. & 18. v. 5. Phocyl. Poem. Admonitorio.

Neque etiam dicatur, æquum non esse, ut propter rem leviculam, id est, illatas injurias, fustibus, aut simili quo instrumento, in injuriantes animadvertatur. Quia, non aliter evitabitur hoc malum, nisi ignominioso quo pœnæ genere, tales puniantur.

Id-

Idque secundum illud Salomonis: *judicia irrisoribus esse parata, & plagas in gratiam stultorum.* *Et alibi: labia stulti, venire cum contentione, & os ejus ad percussiones vocare.* Prov.19. v.29. Prov.18. v.6. Præterquam quod cogitandum foret, eum qui non facit, id quod debet, non recipere, quod forte æquitas suaderet. Præterquam quod leges talē indignum judicent, aliquo humanitatis beneficio, qui impingit in leges.

Cumque illecebra peccandi sit spes immunitatis, eaque uti dicetur, sit occasio duellorum: nihil quidem magis injuriarum occasionem suppeditabit hominibus pessimis quam quod impune eas inferant, & faciant. Unde si judices severe injuriarum illatarum gratiâ in sontes & quidem citra dilationem animadverterent, in posterum sibi maledici temperarent, linguam refrænarent.

Et vindicandi ſemet, per duella periculoſa & impia, innocentibus ablata foret occaſio.

Neque enim de duellis, injuriati cogitarent, certo perſuaſi, per publicas perſonas vindictam ſibi fore paratam. Nec contumelias pro ludo & joco haberent maledici, ſi ſcirent, ſe non impune, hoc eſſe laturos. Ita Imperator Marcus, quo à vitiis deterreret ſævientem nimium, hoc ſuo inſeruit edicto, *ſciat me hoc admiſſum ſeverius executurum.* Ac ſi non major eſſet deterrēdi ratio, quam rigida pœnarum adverſus injuriantem executio. Quę etiam ratio fuit, quod antiqui legiſlatores multum curarent, ne cui impunita foret mentiendi libido. Hinc calumniantes ad vindictam poſcebat ex l. Rhemmia ſimilitudo ſupplicii, ex aliis legibus, aliæ pœnæ ſtatutæ, & quidem ſatis graves.

§ fin. Inſtit. de his qui ſui vel alie. jur.

l. 1. D. Ad ſenat. Turpill. l. fin Cod. Calum. l. 1. D. Ad l. Cornel. de Falſ.

Id quod Comicus olim in remedium ſuppeditavit. Plaut. in Trinum. Act. 1. ſcen. 2. circ. fin.

Quod ſi exquiratur, inquit, *uſque ab ſtirpe auctoritas.*
Unde quicquid auditum dicant, niſi id appareat,
Famigeratori res ſit cum damno & malo.
Hoc ita ſi fiat, publico fiat bono.
Pauci ſint faxim, qui ſciant quod neſciunt,
Occluſioremque habeant ſtultiloquentiam.

Et hoc eſt, quod ſpondent ad evitamentum duellorum in exercitu ſuis conſtitutionibus Principes Brabantiæ: *ſe offenſo honoris reparationem curaturos.* Zyp. loc. antea alleg. Idem quod conſtituerunt noſtri proceres Militaribus conſtitutionibus, ne quis impune injuriam alteri illatam ferret, quod ea res ſingulari certamini occaſionem ſuppeditaret. Articul. Militares artic. 24. & 44. Unde, qui alicui alapam, aut colaphum impegit, ei etiam in

præsentiâ cohortis alapa per eum, qui injuriam eam passus est, infligitur. Et insuper, armis spoliatus, è cohorte ejicitur. Quin imo si verbalis sit injuria, ea reparabitur aperto capite, quandoque armorum seu cinguli privatione & exilio.

Dixi in continenti, injurias alicui illatas esse vindicandas. id est, ut judicium super injuriis, quam celerrime fieri potest, terminetur, ne homines litibus hujuscemodi perniciosis pendentibus, ad immortales & capitales inimicitias progrediantur, & ita tandem desperatione adacti, dum sibi jus denegari vident, aut saltem restitutionem contumeliæ illatæ protelari, ad injuriarum reparationem sibi de mediis prospiciant. Hinc etiam in exercitu moris est ut, si à milite miles sit contumelia affe-

ctus,

ctus, judicium militare, statim, & de plano super injuriâ illatâ cognoscat, parti offensæ reparationem decernat. Utinam, ubique locorum & in omnibus dicasteriis idem obtineret! non ita facile, maledici quem vellent, culparent, & injuriâ afficerent. Idem quod de nonnullorũ moribus observat Jurisc. Lambertus Goris, solitos judices in Galliis, in tractu Velaviæ, super injuriis summarie procedere. Ne tandem *ex natis dissensionibus seditiones porro in perniciem reipublicæ nascantur.* Gor. Ad consuet. Velav. p. mihi 190.

Quo nomine graviter peccant illi judices, qui cum possent, commode injuriis occurrere, id tamen non faciunt; adeoque duellorum, inde exortorum, autores sunt dicendi. Ut vel ultimo judicii die, eorum omnium rationem „Deo sint reddituri. *Æque enim* Tiraq. de pœn. mitigand. tom. 7. caus. 44.

pœnâ dignus est, qui aliorum injurias, cum prohibere posset, non prohibet, quam qui facit. Et secundum Agapetum in libello admonitorio ad Justinianum Imperatorem paria censentur peccare, & peccantes non cohibere.

c. qui potest. 23. quæst. 3. *Nam qui potest obviare, & perturbare perversos, & non facit, nihil aliud est, quam favere eorum impietati. Nec enim caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare.*

Plutarch. apopth. Roman. in Catone. Ut Cato senior incitans magistratus in eos, qui delinquerent, puniendos, dictitaret, eos, qui possent, nec propulsarent injurias, lapidibus esse obruendos.

l. 2. 3. Cod. de Canon. largit. libr. 10. A quo non alieni Imperatores Leo & Anthemius, qui eâdem pœna officiales, puniri volunt, qui illicitas actiones non prohibent, & sic in omittendo delinquunt, quâ illi, qui eas facere ausi fuerint. Con-

filium

filium hoc fuit Theodorici. Gothorum regis. *Illud*, inquit, *præterea vos credimus admonendos, ut non in vos, sed in hostem sævire cupiatis. Et post: Imitamini certe Gothos nostros, qui foris prælia, intus norunt exercere modestiam.*

Ante Theodoricum ejus moniti illustre exemplum suggessit nobis Cæsar de bello Gallico.

Unde audacter loquitur Massa; & ad magistratus autem, & Principes spectat vindicare civium injurias, præsertim eorum fidem implorantium. Quod nisi faciat Princeps, est in culpâ: sive is, qui injuriam intulit, in ejus sit ditione, ac potestate, sive sit externus. libr. 5.

Ergo, inquit, si Princeps, cujus subditus est injuriam passus, convenienter requisitus non curet officii sui partes interponere, tacite quodammodo significans sibi placere, ut inter se armis decernant, is quidem jam non amplius Princeps vocandus

Anton. Massa contra usum duelli. p. 78. 79. 80.

erit, sed Tyrannus, cujus pravitatis inter alia proprium est, subditis jus non reddere, in populo discordias alere, viros præstantes deprimere, & qui sunt elato animo de medio tollere, vel ut se invicem perdant, alterum cum altero committere: quam ob causam duellum eße in Italiam introductum, idem auctor statuit.

Quinimo nisi Princeps, aut magistratus injurias vindicet, non tantum singularis certaminis occasionem suppeditat, sed insuper sibi nonnunquam grande malum procurat. Nam qui ab adversario impune sibi fieri injuriam animadvertit, tandem non compos animi, vindictam ab eo reposcet, qui in injuriantem animadvertere, vel noluit, vel neglexit. Ita Pausanias nobilis ex Macedonibus adolescens, cum primis pubertatis annis stuprum ab Attalo fuerat passus, eoque

Justin. libr. 9. Diodor. libr. 16.

no-

nomine quærelam ſæpe Philippo Macedoniæ regi detulerat, ut vidit, cum variis fruſtrationibus non ſine riſu differri pœnam, inſuper honore ducatus ornari adverſarium, iram in Philippum vertit, & ultionem quam ab adverſario non poterat, à negligente judice exegit.

Et quia certius nihil eſt, quam illecebram peccandi ſpem eſſe Impunitatis, omneſque quia impuniti, peccant crebrius, ideo etiam duellantium eouſque prorumpit audacia, quod licentioſâ libertate atque conniventiâ fere nutritur. Quapropter meo judicio non minimū erit remedium, ſi rigide in duellatores animadvertatur, puta, vel pœnâ capitis, vel infamiâ, exilio, inhabilitate ad munera & bonorum confiſcatione. Quę omnia apud Moſcovitas ſancita fuerunt, ſi quis

Conſtit. Ordin. Holl. 10. Maji. 1641. Zyp. jur. Pontif. not. Analyt. Enarr. tit. de Pugn. in duell.

quis modo aliquem provocasset. *Id quod faciendum monuerat Episcopus Aturensis, ut scilicet edicta Henrici 4. executioni mandarentur, ne Rex, dum delicto, quos stringere debebat, per dissimulationem & impunitatem habenas laxat, toties cum omnibus peccans, quoties illi duellantes se damnant, cumulum peccatorum sibi coacervet.* Neque tantum in ipsos provocantes, sed etiam in adjunctos, quos secundos, aut tertios appellant, etiam patronos, (quorum erat armorum æqualitatem definire, & prospicere ne cuiquam fraus fieret) æque atque in duellatores, ultimo supplicio animadvertendum erat. Quod etiam factum fuisse ex decisione Rotæ Lucensis, refert Marta.

Marta dig. jur. noviss. Tom. 2. tit. de duell. c. 5. Dict. const. Ordin. Holl.

Ut institutum quorundam maxime detestandum, quo duellatoribus, homicidis loca tuta assignantur, & refugii asyla

Treutl. vol. 2. disp. 32. Bokel. disq. publ. 2. quæst. 8.

asyla aperiuntur, aut gratia delicti conceditur idque ex plenitudine supremæ potestatis, uti loquuntur. Aut enim homicidium jure factum est, id est ad defensionem vitæ, adhibito moderamine inculpatæ tutelæ. Neque à judice condemnari poterit, qui justam habuit occidendi causam. Neque indulgentiâ quâ Principis opus habet, quia omnino non deliquit, qui suo jure usus est. In tantum ut etiam ex sensu Theologorum, in foro conscientiæ tutus sit. Aut homicidium non jure commissum est, nec unquam absolvi poterit. Hoc enim foret contra præceptum justitiæ, secundum illud Phocylidis: Non justum est tutari virum improbum ne puniatur, sed decet virum maleficum aversari simpliciter. Et certe, quid hoc aliud est, quam malitiis hominum indulgere con-

Arrest. Papon. tit. crim. indulg. 17. libr. 24.

Phocyl. Poem. Admon.

l. 51. §. 2. D. Ad l. Aquil. l. 13. D. de Offic. præsid. l. in fundo. D. Rei Vindic. l. 3. Cod. Episc. Aud.

contra expressas leges; cum facinorosi debeant exspectare quod fecerunt, & debitas perferre pœnas. Ne dicam quod remissio illa criminis foret injuria, quæ inferretur interfecto, ejusque consanguineis. Adeoque si qui deliquirit, beneficio Principis absolveretur, ea non foret clementia, sed inclementia, quæ exercetur circa alterius crudelitatem & innocentiam occisi.

Ut Princeps in criminum talium remissione multis nominibus delinquat. Et quod occasiones malorum in republicâ suggerat: facilius enim duella suscipiuntur, si forte duellantes auctoritate, potentiâ amicorum, ac favore apud Principem se tantum effecturos confidant, ut impune sint evasuri. Et quod Præceptum Dei ac naturæ infringat, cujus utriusque hic est sensus, ut san-

ſanguis ejus effundatur, qui fudit ſanguinem. Cum tamen Princeps non ſit ſupra leges divinas aut naturæ. Et denique quod diſpenſet ſuper iis, quorum limitatum habet mandatum. Princeps enim ſi homicidam morte puniat, non ſuâ, ſed Dei auctoritate, cujus miniſter eſt, nititur. Et ut ſpernere aut contemnere miniſtro non licet ſuperioris auctoritatem: ita nec licet Principi ſpernere juſſum Dei. Ut culpabilis ſit, qui illi pepercit, quem Deus capitis puniri voluit. Aut ibi diſpenſat, ubi diſpenſationem ſibi ſoli Deus reſervavit, ſupremus legiſlator, & vitæ neciſque in naturâ ſolitarius diſpenſator.

Inſuper, quia cernimus duellatores non ſemper invicem necem intentare, neque eam expoſcere, verum tantum ad vulnera, ad ſanguinem procedere,

dere, majora evitare pericula, non adeo meo judicio frequentia duella forent, si summo cum discrimine pugnare cogantur duellatores, ut ita periculi gravitate à proposito divellantur. Quo modo ferunt, prudentem quem exercitus imperatorem, quod continuis interpellaretur precibus à duellantium pari, veniam ut eis depugnandi largiretur, erexisse loco in aperto patibulum, ac petentibus licentiam congrediendi concessisse, ea tamen conditione, ut uter eorum foret superstes interfecto adversario, etiam eodem illo in loco vitam laqueo finiret. Quod institutum ut intellexissent duellantes, timore mortis ignominiosæ, à proposito suo destiterunt. Simile quid in Gallia factum recensetur, ubi Rex Galliæ jussit aliquando in area minimæ ca-

pa-

pacitatis duellantes digladiare, quam aream milites arcte ſtipati circumdederant; haſtas in aream directas tenentes mucronibus in corpora gladiatorum directis, ut ſi paululum ſecederet alter, ilico in haſtas retrolabi poſſet, quo ſtratagemate perterrefacere voluit eos qui facile ad ſingulare certamē provocarent. Quod factum in tantum probandum cenſeo, in quantum non permittendum eos ad arma venire, verum ſolū impediendi eorum conatus. Aliter foret medium ad evitationem quidem duellorum excogitatum, non tamen in conſcientia licitum, aut permiſſum. Nihil autem mihi magis videretur infringere licentiam illam duellantium, quam ſi quotquot duello provocare alios volunt, veniam tenerentur impetrare, à principe, aut exercitus duce. Qui tum, ſi

for-

fortitudinis gratia congredi vellent, eos in periculosis adversus hostes collocaret locis, ut ita audaciam ac fortitudinem pro patria impenderent, & ibi reapse ostenderent provocantes, quã non sint adversariis suis superiores, ut videri volunt & animo, & fortitudine. Provocati è contrario quam non contemnant mortis periculũ, si modo illud licite subire liceat. Animosa illa foret contentio, qua inter omnes in perpetuum per gloriam vivere dicerẽtur. Hujus rei, quia illustre exemplum occurrit apud Cæsarem de Bello Gallico, & quidem duorum vindictam utrinque spirantium, huc integrum transcribendum judicavi. *Erant in legione Cæsaris fortissimi viri centuriones, qui jam primis ordinibus appropinquarent,* T. *Pulfio, &* L. *Varenus ii perpetuas controversias inter se habebãt, uter alteri anteferretur omni-*

omnibusque annis de loco summis simultatibus contendebant. Ex iis Pulfio, quum acerrime ad munitiones pugnaretur, quid dubitas, inquit, Varene? aut quem locum probandi virtuti tuæ expectas? hic dies, hic dies de nostris controversiis judicabit. Hæc quum dixisset, procedit extra munitiones; & , quæ pars hostium confertissima visa est, in eam irrumpit. Nec Varenus quidem tum vallo sese continet, sed omnium veritus existimationem subsequitur, mediocri spatio relicto. Pulfio pilum in hostes mittit, atque unum ex multitudine procurrentem transjicit; quo percusso, & exanimato, hunc scutis protegunt hostes, & in illum universi tela conjiciunt; neque dant regrediendi facultatem. Transfigitur scutum Pulfioni, & verutum in balteo defigitur. Avertit hic casus vaginam, & gladium educere conantis dextram moratur manum, impeditumque hostes circumsistunt. Succurrit inimicus illi Varenus; & la-

laboranti subvenit. Ad hunc se confestim à Pulsione omnis multitudo convertit, illum verutro transfixum arbitrantur. Illic vero occursat ocius gladio, cominusque rem gerit Varenus: atque uno interfecto reliquos paulum propellit; dum cupidius instat, in locum inferiorem dejectus concidit. Huic rursus circumvento fert subsidium Pulsio atque ambo incolumes, cumpluribus interfectis, summâ cum laude sese intra munitiones recipiunt. Sic fortuna in contentione, & certamen utrumque versavit, ut alter alteri inimicus auxilio salutique esset; neque dijudicari posset, uter utri virtute anteferendus videretur. Sin vero hisce mediis jã enumeratis mala, de quibus sermo, auferri nequeant, acrioribus utetur vir Princeps, & duellantes ablegabit ad Indos, barbarasque nationes Turcas, Saracenos, ut ibi pro toto orbe Christiano pugnãdo occumbant. Aut deniq; severe eos-

eosdem, & quidem gladio regio coercebit, & exterminabit.

PRopter operis affinitatem subjunxi tres disputationes à me publicè habitas. ad l. 2. Cod. de Sicar.

Disputatio Juridica,
Ad l. 2. Cod. leg. Cornel.

DE

SICARIIS, PRIMA.

Resp. GUILIELMO SCHUYL à WALHORN.

I.

COnstitutio Gordiani Imperatoris in *d l.* 2. agit in genere de illo, qui salutem corporis tuetur; idque adhibito moderamine inculpatæ tutelæ. In specie, & secundùm partes, hæc continet sequentia. Quis felicitè tueri

tueri dicatur? Adversus quem illi legibus sit concessum, se tueri? Quo in casu, id est, quâ occasione, & quibus positis circumstantiis? Et deniq; quid justæ defensionis consequens?

II.

Antequam singulæ legis partes expendantur, natura defensionis propriæ salutis ab origine erit examinanda. Ubi occurrit illa difficultas, cui juri defensio sui sit adscribenda? An juri naturæ, An verò juri gentium? Respondeo, probabilis illa sententia, quæ juri naturæ eam annumerat. Et quia illud jus defensionem sui suadet, quod nobis est cum brutis commune: quale est jus naturale, ut juri gentium contradistinguitur. *Init. Inst. de jur. nat. gent. civil l.* 1. § 11. *D. Si quadrupes pauper. fec. dic.* Et quia passim in jure ratio naturalis, ipsa natura, dictare, permit-

tere dicitur, ut quis adversus omne periculum semet tueatur. *l.4. in princ. D. ad l. Aquil. l. 1. §.27. D. vi & de vi armat. Donell. 1. comm. cap. 7.*

III.

Neque hîc distinguo inter violentiæ propulsationem, atque adversus injurias alicui illatas defensionẽ. Quasi illa, ut aliqui volunt, juri naturæ, hæc gentium sit adscribenda: Illa nobis cum brutis sit communis, in quæ propriè injuria non cadat. *Init. inst. Si quadr. paup. fec. dic.* Hæc non item, quod leges solis latæ sint hominibus. *d. Init. Inst.* Et quia in jure Romano, licet significatu laxiori, jus & injuria ad animantia bruta refertur. *init. Inst. jur. nat. Gent. civ. l. 5. §. 1. D. Ad leg. Aquil. l. 1. §. 8. & 11. D. Si quadrup. paup. fec. dicat.* Et quia non distinguit Jurisconsultus in *l. 3. de just. & jur.* inter vim &

injuriam, propulsationem & defensionem. Sic ut nostrum non sit præter legum auctoritatem, quam novam distinctionem fabricare. *Arg. nov.* 18. *c.* 5. *Donell.* 1. *comm. cap.* 7. *Besold. ad l.* 3. *D. just. & jur.* Dissentit *Bartol. ad l.* 3. *D. just. & jur. Conn.* 1. *comm.* 6. *n.* 8. *Johan. Coras. in comment. add. l.* 3. *n.* 3. 4. 5. *Lyclam.* 7. *Membr. Ecl.* 42. *Pacius Antinom. cent.* 1. *quæst.* 1. *Hænon. disp.* 1. *inst.* §. 11.

IV.

Neque etiam aliud quid statuendum censeo de moderamine inculpatæ tutelæ, ut quę nihil aliud est, quam injuriæ atque violentiæ propulsatio non illicita. Licet enim moderationem adhiberi, nobis cum brutis commune non sit, id tamen juri naturæ, quoad originem acceptum est ferendum. Ratio est, quia in *d. l.* 3. etiam de inculpatæ tutelæ moderamine

mine agitur; cum quod illicite fit, jure factum censeri non possit. *l.* 5. *Cod. legib.* Adeo ut incongruenter dictæ legi 3. statuatur, inculpatæ tutelæ moderamen esse juris civilis, etiam quoad originem. *Connan.* 1. *comm. jur. civil. c.* 6. *n.* 8. Dist. *Berlich. Pract. concl. part.* 4. *concl.* 13. *n.* 2. *Bocerus tract. de duell. c.* 10. *Hænon disp. Inst.* 1. *thes.* 11.

V.

Non tamen improbabiliter statui posset, injuriæ propulsationem non tantum esse de jure naturali, sed & gentium, sed & civili, licet non origine. Est de jure naturali, in quantum origo ejus instinctui naturæ, rectæ rationi attribuitur. Et idem quod est de jure naturali, in quantum apud omnes gentes peræque custoditur, in quantum in civitatem receptum est, juri gentium ac civili congruum est. §. 1. 2. *Inst. jur.*

quivis, tam nutu Dei, quàm omnium consensu, justitiæ publicæ constituitur minister. Et quia quæ juris sunt naturæ cujus declaratio est decalogus, non possunt non esse in foro conscientiæ licita ac permissa. Sic tamen ut advertendum sit, quo quisque sit animo, quo affectu. *Martyr. comm. in Judic. c. 9. idem in loc. comm. class. 2. cap. 9. Danæus Eth. Christian. lib. 2. cap. 13. ad sext. Præc. Ames. cas. consc. lib. 5. c. 31. Clarus, §. Homicidium, quæst. 53. Vasquez. illustr. quæst. l. 1. c. 18. num. 11. Besold. ad l 3. D. just. & jur. Anton. Matth. disput. 1. de Judic. n. 31. 32. Bull. disp. trib. gen. jur. Præcept. n. 12.* Dissentit *Jason ad l. 3. D. just. & jur.* ante illum *Phocil. in Poëm. Admonit.* Aliique plures.

VII.

Quod in tantum procedit, ut si cùm quispiam semet adversus vim atque injuriam

tueri possit, id non fecerit, adeoque occidi se patiatur, in divinum præceptum, de non occidendo, etiam in leges civiles impingat. Et quia lex seu divina, seu civilis, non tantum permittit, ut quis semet adversus omnem vim atque injuriam tueatur, sed etiam jubet *l.3. D. just. & jur.* Et quia omnium hominum est obedire legi de non occidendo, nulla adhibita exceptione, ubi lex non excipit *nov.* 18. *c.* 5. Et quia si per leges proximum occidere non licet, multo minus semetipsum, licebit; ut qui sibi proximus, ex *d. l.* 3. cum tamen quo casu non avertit damnum, si possit, ipse damni autor sit dicendus. *l.* 50. *D. Reg. jur. l.* 109. *D. eod. l.*4. *D. Nox. Action.* Et non avertendo à semetipso malum cum possit, pro faciente habeatur, saltem interpretative. *Can. non in inferendâ*

23.

23.*qu.* 3. Et quia nulla lex cujusque corpus, & vitam suo ipsius subjecit arbitrio, sic ut quamdiu semet tueri potest, id ex officio teneatur. *Ephes. cap.* 5. *vers.* 29. *l.* 13. *D. Ad l. Aquil. Argum.* §. *ult. Instit. de his qui sui vel alieni jur. sunt. Castrens. in l.* 3. *D. just. & jur. n.* 9. *Berlich. Conclus. Pract. part.* 4. *concl.* 12 *n.* 13. *Ames. loc. cit. Reusner. Symbol. Imper.* 51.

VIII.

Quod jus de propriæ salutis defensione in tantum firmum manet, ut nec à Principe, licet absoluto, alicui auferri possit. Et quia contra jus naturale nihil recte disponit Princeps, ut quod ejus arbitrio subditum non est. *l.* 3. *D. just. & jur. Argum.* §. 2. *vers. Ergo Senatus Instit. Usufr.* §. *pen. Inst. jur. nat. Gent. civ.* Et quia non obstante, Principis dispositione in nullo peccasse dicendus, qui ei non

paruit. *l.* 3. *Cod. Ad l. Corn. de Sicar.* Præsertim cùm Princeps servari nolit, quod contra juris communis rationem ipse statuerit. *l.* 6. *Cod. Si contra jus vel util. Publ. Vasquez. Illustr. quæst. l.* 1. *c.* 18. *in init. Arumæus Discurs. Publ. iur.* 18. *Gilhaus. Arbor. judic. crim. cap.* 2. *tit. Homic.* 12. *n.* 13.

IX.

Defensionem esse de omni jure ostendi, quantum satis est. Ad contentum propositæ legis progredior, cujus prior pars erat; Quis se licitè tueri dicatur? Et cui violentiæ propulsatio sit permissa? Respondeo omnibus permissa est animantibus, si abusivè loquamur. *Arg. l.* 1. *§.* 11. *D. Si quadr. Paup. fec. dicat. Init. Inst. jur. nat. Gent. & civil.* Si propriè, quia jus tantùm cadit in homines, omnibus hominibus indistinctè competit: nullo status aut conditionis habito discrimine.

Idque

Idque suadet ratio: est enim defensio juris naturæ, quod omnibus hominibus est commune: adeoque in quo omnes sunt pares; sic ut hominem homini insidiari propter naturalem cognationem nefas sit. *Init. Inst. jur. nat. Gent. Civil. Init. Inst. de libertin. l. 9. D. de Just. & Jur. l. 3. eod.* Etiam id suadet generalitas *l. 2. Cod. Ad l. Corn. de Sicar. junctâ l. 3. Cod. eod. l. 3. D. just. & jur.* Quæ leges cùm neminem excipiant, neque quempiam excipere nobis licebit. Erubescimus enim sine lege loqui. *Novell. 18. cap. 5. Gail. 2. Observ. 110. n. 12.*

X.

In specie quæritur an Ecclesiasticæ personæ, moderamen inculpatæ tutelæ rectè adhibeant? Respondeo nec illis id denegari posse. Homines enim sunt, communi naturæ necessitati obstricti; ut æquum sit

eosdem communi naturæ beneficio gaudere. Et quod leges cuivis concedunt, & illis concessum censebitur, qui sub legum generalitate comprehenduntur. *d.l.2. Cod.d.l.9. Just. & jur.Clem.unic. de Homicid.* Quid quod ipsis Apostolis hoc jus non fuerit denegatum, quorum etiam nonnullos gladios secum portasse, non obscure sacris litteris proditum est. Quid quod nec Christo, homini; per rationem, quod moderata defensio etiam de jure divino sit licita, adeoque sine peccato. *Bajard.in add. in Clar. §.Homicid.n.76. Gail.loc.citat.n. 12.Besold.in comm.ad l.3.D.just, & jur.*

XI.

An etiam servi ? Idem dicendum per generalia verba in *d.l.2.3.Cod. Ad l.Corn.de Sicar. junct.l.3.D.just.& jur.* Accedit, quod salutis propriæ defensio

sit

ſit juris naturæ, & quidem ejus, quod nobis eſt cum brutis commune. *l.* 1. §. 11. *D. Si quadr. Pauper. feciſſ. dicatur.* Sic ut ea ſervis, (qui ad minimum in hoc ipſo quadrupedibus erant pares, ſi non præferendi,) non ſit deneganda. *Init. Inſtit. Ad l. Aquil.* Cumque quis ex *l. Corneliâ* tam de occiſo ſervo teneatur, quam de occiſo homine libero; ſequitur quod æqualis à parte ſervi & liberi hominis ſit defenſio, quia eſt æque gravis utrinque offenſio. *l.* 1. *D. Ad leg. Cornel. de Sicar.* Idque de jure civili poſteriori veriſſimum eſt, quo exploſo jure antiquo, & mitigato rigore dominicæ poteſtatis, non amplius dominis permiſſum eſt, impune ultra modum in ſervile caput ſævire. §. *ult. Inſt. qui ſui vel alien jur. ſunt. l. unic. Cod. Emend. Servor. Argum. l.* 1. *Cod. Prec. Imper. offer.*

XII.

An & deportati? Multò magis. Et propter verba *l. 2. 3. Cod. de Sicar. l. 3. de just. & jur.* quæ generaliter in omnes sunt concepta. Et quia deportati non ea amittunt, quæ sunt juris gentium, tantum abest, ut ea omnia amittant, quæ sunt juris naturalis, etiam quoad effectum, immutabilis. *l. 17. D. de Pœn. §. 2. Inst. capit. deminut.*

XIII.

An idem de Bannitis sit statuendum, anceps est quæstio? Et licet verissimum sit, de moribus nostris bannitos, non per omnia comparari posse deportatis: quia tamen simpliciter banniti ea retinent, quæ sunt juris naturalis; imò de moribus nostris exulum loco habentur, sic ut non magis in illos, quàm de jure Romano in deportatos sævire liceat, indubitanter assererem, defensionem illis ademp-

emptam non esse. *Argum. dd. ll. & l. 5. D. Aquil. Ordin. Camer. Jud. Imper. part. 3. tit. 43. n. 3.* Praesertim cum impunè offendi nequeant. *Bartol. in l. 3. D just. & jur. Clar. 5. sent. §. Homicidium. n. 52.*

XIV.

Neque distinguendum censeo, inter bannitos qui ex causâ morte dignâ, & eos, qui ex causâ levi damnati sunt: quasi illis adempta sit salutis defensio, hisce non item. In nullâ quippe lege haec fundata est distinctio; etiam praedictarum legum obstat universalitas. Praeterquam quòd offensa talium non sit impunita, nisi statutis expressè ita sit cautum. *Menoch. Arbitrar. jud. l. 1. quaest. 89. fere per totum. Clar. d. §. Homicidium. n. 52. Besold. loc. antea citat.*

XV.

Verùm quid statuendum de talibus Bannitis, qui ob viola-

olatam pacem publicam, & ob atrocissima crimina sunt damnati, sicut in Imperio, *eorum bona & corpora publice omnibus libere permissa sint, nec quisquam temere agere & delinquere in eis violandis & prahendendis possit. Ordin. cam. Imper. part 2. tit. 9. §. 3. interpret. D. Just. Goblero.* Quales etiam de jure civili erant, transfugæ qui ad hostes defecerant. *l.* 3. §. *ult. D. leg. Corn. de Sicar.* Desertores militiæ, qui ab obviis quibuscunque impune occidi poterant. *l.* 2. *Cod. quand. lic. unicuique Vind. se rel. publ. devot.*? Respondeo, licet nonnullis videatur talibus adempta esse propriæ salutis defensio, quod aggressori cuicunque eosdem offendendi concessa videatur potestas; & quidem de jure & auctoritate magistratus: religio tamen mihi est hac in parte illorum legere vestigia. Cum enim leges civiles

les permittant cuique ſanguinem ſuum quoquo modo redimere. *l.* 1. *D. de bon. eor. qui l.* 18. *Cod. de Tranſact.* Non videbitur hociis eſſe denegatum ut adverſus aggreſſores ſeſe tueantur. *l.* 2. 3. *Cod. leg. Corn. Sicar.* Neque enim poterit jus civile eam defenſionem adimere, niſi ratio naturalis fortior id ſuaſerit, quam omnibus jus naturale conceſſit. *d. l.* 3. *D. juſt. & jur.* Quod in tantum procedere tradit Arumæus, ut ne quidem ea defenſio (hyperbolica eſt locutio) diabolo ſit deneganda. *Johann. de Arnono in Pract. Crim. citat. ab Arumæo diſcurſ. Acad. de Jur. Publ.* 5. *Bull. diſp. de trib. gen. Jur. Præcept. n.* 10. Immo nec id fecit jus civile, cum non tam juſſerit adhibita ſanctione, ut ab omnibus quibuſcunque devota capita occidantur, quam quidem diſpoſuerit atque diſpenſaverit, ut occidantur impune.

pune. *Anton. Matth. tract. de Crimin. tit. 5. libr. 48. P. c. 2. 16.*

XVI.

Multò minùs occiſorem in foro poli, id eſt conſcientiæ ſecurum faciet ſtatutum, quo diſponitur, ut bannitus impunè offendi atque occidi poſſit, licet eum à pœnâ legis ſuper homicidio dictâ in foro ſoli immunem declaret. Neque enim ex vi ſtatuti in foro conſcientiæ quis redditur tranquillus, cum ſtatutum à Magiſtratu Politico latum homini externo, non conſcientiæ ſit latum. Neque enim conſcientiis informandis datus eſt, neque caſubus conſcientiæ decidendis præpoſitus. Ubi enim agitur de peccato evitando non ad ſtatuta, aut leges civiles, verùm aliò recurrendum eſt. Sic ſtatuente Imperatore Juſtiniano in *Novell.* 137. *in Init.* & *Oldendorpio explicante in Claſſ. in Init.*

Init. de jur. ordin. Quid enim si statutum ita disponeret, casu quo bannitus quis est ex causâ pecuniariâ? Foret id iniquum. *Clar.* §. *Homicidium. n.* 52.53.54. *Cevall. comm. contr comm qu.* 554. *Danæus Ethic. Christ. l.* 2 *c.* 13. Diss. *Bartolus in d l.* 3. *just. & jur. aliique ibidem citati. Besold. ad d. l.* 3. D. ex parte etiam prædicti autores.

Disputatio Juridica,
Ad l. 2. Cod. leg Cornel.
DE
SICARIIS,
SECUNDA.

Resp. JOHANNE à BLOTENBURCH. Busco-ducensi.

I.

Ltera pars legis propositæ erat adversus quem, cuique sit concessa, sui defensio? Et dicendum

dum eam esse concessam adversus quemcunque. Est enim permissa adversus vim atque injuriam: sicut vel vim vel injuriam realem adesse suffecerit. Eamque de facto inferri, licet à parte inferentis injuriandi desit animus. Neque enim tam sese fundat jus naturale in injuriâ, prout est contumelia, quam quidem in damno, quod arcet, qui se tuetur. Ex eo quod naturalis ratio adversus periculum permittat se defendere. *l. 3 D. de Iustit. & Jur. l. 4. in init. D ad l. Aquil. l 1. §. 27. D. de vi & de vi armat. l. 1. Cod. Unde vi. l. 2. Cod. ad l. Cornel. de Sicar.*

II.

An igitur reo juste condemnato licebit se tueri adversus carnificem, lictorem, aliosque justitiæ ministros? Non equidem. Tenetur enim ad pœnam justam, non tamen ad eandem sibi-

ſibimet accerſendam, aut procurandam. Neque enim hîc ratio naturalis de ſui tuitione activâ locum habet, quod mutentur circumſtantiæ. Neque enim injuriam ullam patitur, qui pro meritis patitur. Ut ceſſet juſta defenſio, quando jus naturale quempiam in aliquem armat: quod facit, ſi adſit reus. Præterquam quod Reipublicæ interſit, quæ ratio eſt fortior, ut pœnam ſuo peccato dignam ſubeat. Sic ut quemadmodum quivis tenetur, reipublicæ bono ſuam poſtponere ſalutem, ita etiam delinquens ſuo cum damno pœnam ſuſtinere, quam publica vindicta, adeoque publicum repoſcit bonum. *Argum. l. 2 l. 3. D. de Juſt. & Jur. Ameſ. Caſib. conſcient. lib* 5. *c.* 54. *n.* 47.

III.

An adverſus vim à ſe procuratam? Quod negandum. Ne-

Neque enim ratio naturalis permittit, ut eum licitè occidat, cujus vim suo merito provocavit. Violentiam ab alio sibi illatam propelli jubet ratio naturalis, non à se provocatam. *Argum. l. 3. de just. & jur. & l. 1. §. 11. D. Si quadrup. paup. fecisse dicat.*

IV.

An adversus furiosos, innocentes, vel mente captos, impuberes, noctambulones, modò nocere possint, quis semet rectè tuebitur? Quidni. Est enim *d. l. 2. Cod.* generalis, & respicit aggressorem, ut & alium quemcunque, à quo damnũ corpori nostro infertur. Etiam, quæ ratio *in l. 4. D. de justitiâ & jur.* continetur, generalis est & indefinita; sic ut secundum Decium, vel adversus bruta militare videatur: eò quòd ex æquo lædere possint. *Argum. l. 1. §. 11. D. Si quadrup. paup.*

paup. sec. dicat. l. 5. §. 2. D. Ad l. Aquil. Bartol. in d. l. 3. n. 5. Bald. in repet. leg. 1. *Cod.* Unde *vi. Bocer. tract. de duell cap.* 10.

V.

An servo permissa sui defensio adversus dominum? Resp. Licet antiquo jure civium Romanorum dominis in servos fuerit concessum jus vitæ necisque. Neque tamen id ipsum suaserat inter homines naturalis ratio. Et conservatio sui sit juris naturæ; etiam quod nobis cum brutis est commune. Sic ut ad minimum servos eo jure gaudere oporteat, quo bruta. Defensionem etiam adversus dominum servo permissam esse, dubitandum non est. *Arg. § ult. instit. qui sui vel alien. jur. sunt. l. 1. Cod. Prec. Imper. Offer. l. unic. Cod. de Emend. servor. l. 2. 3. Cod. l. Cornel. de Sicar.*

VI.

VI.

An filio adversus Patrem perduellem , hostem Patriæ, injustum ac violentum aggressorem ? Resp. Aut quæritur quid quispiam affectus intuitu malit , an pati ut ipse occidatur à Patre,an potius suum Patrem occidere ? Aut quid de rigore juris sit permissum, & de jure civili sit comprobatum ? Si prius,potius malim quævis sufferre patienter,quam vitam Patri adimere , utpotè à quo vitam & omnia post Deum , accepi. *Arg.l.*13.§.4. *D. Re milit. l.* 9. *D. de obseq. Parent. & Patr. Præstand. l.* 1.§.28. *D. Ad Silanian.*

VII.

Si posterius quæratur ? Respondeo ante omnia exorandi & placandi remedia esse adhibenda. Quibus si non auscultet pater , de jure in Patriam amor amori parentis erit præferendus. *l.*3.§.*fin. D. Ad l. Cornel.*

nel. de Sicar. l. 35. D. de Religiof. & Sumpt. fun. Bartol. in l. si adulterium. D. Adulter. l. 1. in princ. D. Ad Trebell. Senat. Berlich 4. part. qu. Pract. concl. 12. n. 16. Gloss. in l. 7. Cod. de procur. Gothefr. ad d. l. 1. & ad nov. 12. cap. 2. Author insignis Arcadiæ Batavicæ, in comm. pag. mihi 888. Diff. *Clar. 5. sent. §. Homicidium. n. 29. Menoch. 2. Arbitr. judic. lib. 2. cent. 4. caf. 356. n. 33. 34. 35. Tholof. l. 36 Synt. c. 24. n. 16. Gilhauf. Arb crim. c. 2. tit. 12. n. 43. Bull. de tribus General. jur. Præcept. n. 15.*

VIII.

An subdito adversus Magistratum, si quando contra leges, aut bonos mores, adeoque non ut Magistratus, sed ut privatus officii prætextu, alicui vim inferre conatur? Respondeo, si alii sint Magistratus ad quos confugere possit, & provocare, non sibi assumet, quod tantum est Magistratus. Quod si alii

si alii non sint, & injuria sit irreparabilis, id certè licebit. Neque hîc quicquam differendum: ne post vulneratam causam remedium frustrà quęratur. *l.* 3. §. *cum igitur D. de vi & vi armat. l.* 29. §. 7. *D. Aquil. l.* 1. *Cod. quand. lic. unic. sin. jud. l. ult. Cod. de sport. & sumpt. l.* 5. *Cod. de jure fisc. lib.* 10. *Castrens. in l.* 3. *D. de just. & jur. n.* 6. *Vasq.* 1. *Illustr. contr. cap.* 18. *n.* 8. *Clar.* 5. *sent.* §. *Homicidium. n.* 30. *Boër. decis.* 170. *n.* 1. *Covarr.* 1. *Var. Resol. cap.* 2. *n.* 12. *Ames. casub. consc. l.* 5. *c.* 54. *in fin.*

IX.

Quod etiam ad Seniorem, etiam ad summum Principem est extendendum. Neque enim personæ dignitas aut status jus naturale immutat: neque Princeps supra leges est, saltem naturales, fatentibus omnibus. *Arg. dd. leg. Berlich. d. Concl.* 12. *n.* 19. 29. 30. Disp. *Clar.* §. *Homicidium.*

dium. num. 33. *Schrader. de feud. Part.* 9. *cap.* 4. *n.* 61. *Besold. ad l.* 3. *D. just. & jur. n.* 10.

X.

Unde multo magis apparitori impunè resisti potest, si nullo superioris mandato intercedente, quem prehendere, vel quid executioni mandare velit. *l.* 5. *Cod. de Sport. & sumpt. Faber in Cod. defin.* 1. *tit. Quando lic. unic. sin. jud. Amaya ad l.* 5. *Cod. de jur. fisc. num.* 10. Diss. *Pinzing. quæst. Saxon* 54. *vid. Menoch. ibidemque varios allegatos de Recup. Possess. remed.* 1. *num.* 311.

XI.

Verùm, quod tertium erat l. propositæ contentum, quæs. quibus positis circumstantiis ea permissa defensio? Resp. Si adsit moderamen: quod secundùm DD. in tribus consistit. Modo, tempore & causâ. Modo, si necessaria defensio, si

præsens periculum. Tempore, si in rixâ, si in continenti adhibeatur. Causâ, si ad defensionem, non ad vindictam. *Bronchorst cent. 2. Misc contr. ass. 51. Gilhaus Arbor. crim. cap. 2. tit. 12. Martin. Uran. cons. Tom. 2. cons 26. num. 3. Metzgerus consil. crim. 8. Parkius cas. consc. libr. 3. c. 3 cas. 4. & libr. 4 cap. 1. cas circa corpus hominis Bull. disp. 1. de Tribus gener. jur. Præcept.*

XII.

Unde ratione *modi* quæsitum. An sit moderata defensio, si quis aliquem inæqualibus armis aggrediatur, puta, si quem cinctum gladio aggrediatur sclopo munitus? Aff. Commentum enim id DD. est, qui æqualia utrinque arma desiderant. Si tamen quis periculum evadere nequeat. §. 2. *Inst. Ad l. Aquil. Arg l. 3. D. de just. & jur. l. 4 D. Ad l. Aquil. l. 2. Cod. l. Cornel. de Sicar. l. 1. Cod. Quand. lic.*

lic. unicuique fin. judic. Dambaud. praxi crim. cap. 76. Berlich. conclus. Practical. part. 4. conclus. 13. n. 53. Besold. add. l. 3. de just. & jur. n. 22. ibidemque varii allegati.

XIII.

An si quis aliquem pugno aggrediatur gladio munitum? Idem dicendum. Poterit enim debilis & infirmus, licet armatus, ab inermi robusto, & quidem pugno occidi. Quod de Perusino quo refertur, qui pugno vel bovem occidere poterat. Accedit, quod *l. 2. 3. Cod. l. Corn. de Sicar.* indistinctè loquantur de aggressore. Tamque qui pugno, quàm qui telo quem aggreditur, est aggressor dicendus. Ut ubi lex non distinguit, nec nostrum sit distinguere. *Argum. §. 2. Instit. Ad l. Aquil. l. 8. §. pen. D. Quod met. caus. Babtist. Ba ard in comm. ad Clar. §. 5. litt. l. Berlich. part. 4. concl. 13. n. 60.*

XIV.

An si quis tantùm minetur, non autem damnum inferat? Resp. Idem dicendum. Quia potentia actui proxima censetur ipse actus. *Argum. l.* 1. §. *si jusserim. D. Acquir. Poss. l.* 2.3. 4. *Cod. Ad l. Cornel de Sicar. l. ult. Cod. In quibus caus. in integr. restit. Nec.* Et certè melius est nascenti malo occurrere, quàm post exitum frustrà medicinam quærere. *l.* 1. *Cod. Quand. liceat unic. sine jud. Bartol. in l.* 3. *D. Just. & jur. Boër. decis.* 168. *n.* 9. *Gilhaus. arbor. Crimin. cap.* 2. *tit.* 12. *n.* 24. *Speckhan. contr. jur. cent.* 3. *class.* 2. *quæst.* 8.

XV.

Neque distinguo, uti DD. volunt, an solitus quis sit exequi minas, an non. Neque enim quispiam se periculo tenetur objicere. Hic enim periculum subest, justus est metus: cùm qui non solitus exequi minas,

minas, id fortè jam velit. Ut sufficiat, quòd si voluisset, minas exequi potuisset. *Arg. l. 6. D. Quod met. cauf. l. 3. in Princ. D. quod quisque jur. in alter stat. l. labeo. D. de statu lib. Cravett. consil. 432. n. 14. Besold. ad l. 3. D. Just. & jur. n. 21.* Diss. *Gilhaus. Arbor. crim. loc. cit. n. 32.*

XVI.

An non igitur aggressus potiùs quàm ut se tueatur, fugere tenebitur? Neque hoc dicendum. Non quòd fugere sit probrosum, uti id ipsum perperam censet *Bronchorst. cent. 2. Miscell. contr. assert. 51.* verùm quòd fuga cum periculo sit conjuncta, propter lapsum, qui fugienti accidere potest. Quid enim si tardè fugienti insistat à tergo pedibus celer Achilles? An non in majus se conjicit periculum fugiens, quàm si restitisset? *l. 45. §. 4. D. ad l. Aquil. l. 2. 3. Cod. l. Corn. de Sicar. Jason. in l. 3. D.*

de just. & jur. Alex. consil. 109. *libr.* 1. *& consil.* 119. *libr.* 7. *n.* 15. *Wissenb. disput.* 3. *Pand. num.* 13. Si tamen commodè & citra periculum quis fugere possit, etiam fugere tenebitur. *Gilhaus. Arbor. crim. cap.* 2. *tit. n.* 26. Quò etiam facere videtur *constit. Carol. crim. art.* 140. Uti id vult *Gilhaus. loc. cit. vid. tamen Speckhan. cent.* 3. *class.* 2. *quæst.* 7.

XVII.

Neque hîc distinguo inter nobilem & ignobilem; quasi illi semper & in omni occasione fuga sit ignominiosa, huic non item. Textus enim generaliter & indistinctè loquuntur. §. 2. *Inst. ad l. Aquil. l.* 4. *l.* 45. §. 4. *D. eod.* Cumque defensio sit juris naturæ, quod inter nobiles & ignobiles discrimen non ponit, omnium par erit ratio. *Init. Instit. de libert. l.* 3. *D. Just. & Jur. l.* 2. *&* 3. *Cod. Ad*

l Corn.

l. Corn. de Sicar. Cravett. consil. 432. *n.* 16. *Speckhan. quæst. jur. cent.* 3. *class.* 2. *quæst.* 7. Diss. *Bartol. in l.* 3. *D. de Just. & jur. Böër. decis.* 168. *n.* 5. *Dambaud. in Prax. Crim. cap.* 76. *num.* 9. *Bapt. Baiard in Clar.* §. 5. *litt. k. Vasq. Illustr. quæst.* 1. *quæst.* 11. *num.* 14. 15. *Cevall. comm contra comm. quæst.* 551. *Gilhaus. Arbor. crim. loc. cit. num.* 26. *Berlich. part.* 4. *conclus.* 13. *num.* 34. Et ex parte *Consuet. Regni Hungar. & Transsylvan. part.* 3. *tit.* 21. vid. etiam *tit.* 23. *& seq.*

XVIII.

Hæc de modo; ratione temporis ut moderata sit defensio, requiritur ut ea fiat confestim, non ex intervallo. Neque enim aliter defensio esse videbitur, quàm quidem de novo inchoata offensio. *l.* 3. §. 9. *vers. sed non D. de vi & vi armat. l.* 17. *D. eod. l.* 7. §. 4. *vers. Si cedentem, D. ad l. Aquil. Dambaud. Prax. crim. cap.* 76. *n.* 10.

XIX.

Quod ita tamen accipiendum, si non ad alios actus divertat aggressor, deserturus aggressum, verùm instet & urgeat, adeoque flagrans sit maleficium. Quod tamen etiam post aliquas horas est extendendum, modò aliqua sit actuum inter sese continuatio. *l.* 23. *§.* 4. *D. Ad l. Jul. de Adulter. Damhoud. loc. cit. Cujac.* 5. *observ.* 18. *Gail.* 1. *de P. Publ. cap.* 16, *num.* 17.

XX.

Unde si ab invicem partes contendentes sint separatæ, quod post separationem commissum est, ad moderamen inculpatæ tutelæ referri non debebit. *Boër. de is.* 168. *num.* 6. *in fin.* Nisi tamen talis occurrat casus, ut qui vulneratus erat, per aliquot horas deliquium animi passus, ad se revertatur, & vulnerantem gladio stricto in eodem

dem loco adhuc repertum occidat. Metus ibi quippe periculi, atque mortis, qui in constantem virum caderet. *Arg. l. 8. §. pen. D. quod met. caus. l. 28. Cod. de Testam. l. unic. Cod. quand. lic. unicuique. Boër. decis.* 168. *num.* 7.

Disputatio Juridica,

Ad l. 2. Cod. leg. Cornel.

DE

SICARIIS,

TERTIA.

Resp. JACOBO CHATVELT, Heusdano.

I.

QUod si dicatur defensio facta in continenti, probanda per eum, qui id asserit. *l. 2. D. de Probat. l. 23. Cod. eod.* In dubio tamen, in continenti facta præsumetur esse defensio.

Argum. l. 3. *D. de Just. & Jur. & l.* 3. *Cod. eod.* Sic ut in adversarium, eam non esse factam in continenti, sit conferenda probatio. *Berlich. part.* 4. *concl.* 13. *n.* 52. Ita vim adhibitam esse pro defensione probari ab occidente oportet. *Arg. dd. ll. & l.* 1. *Cod. l. Cornel. de Sicar. Arg. l.* 5. *Cod. de Injur. Metzger. Consil. crim.* 8. *num.* 10. *Berlich. art.* 4. *conclus.* 14. *n.* 1. *ibidemque autores citati. Wißenb. disp.* 3. *Pand. num.* 10. In dubio tamen præsumendum eam ad defensionem esse factam, ut saltem ordinariæ legis Corneliæ pœnæ locus esse non debeat. In pœnalibus enim mitior est facienda interpretatio, præsertim si probabiles quædam conjecturæ militent pro reo. *l.* 5, *l.* 42. *D. de Pœn. Martin. Uran. Tom.* 2. *Consil.* 26. *num.* 5. Idque conforme esse constitutioni criminali Carolinæ innuit *Gilhaus. cap.*

cap. 2. *Arbor. crimin. tit. de Homicid. n.* 34.

II.

Dixi, in causâ moderaminis spectari hoc ipsum ut adhibeatur ad necessariam defensionem, non ad vindictam. *Argum. l.* 3. *Cod. l. Cornel. de Sicar. l.* 4. *l.* 45. §. 4. *D. Ad l. Aquil. l.* 14. *Cod. de Jud. & Cælicol.* Unde quæsitum, an ad defensionem filii patri liceat aggressorem occidere? Affirm. Uti enim cura educationis ita & defensio patri incumbit. Et per filium ipse pater magis peti videtur, quàm filius. *Arg. init. Instit. de jur. nat. Gent. & civ. &* §. 7. *Instit. de Noxal. Action. l.* 8. §. *ult. D. Quod met. caus. Besold. ad l.* 3. *D. de Just. & Jur. n.* 15. Diss. *Bullæus disp. de tribus gener. Jur. Præc. n.* 19.

III.

Ampliùs, an ad defensionem ejus, qui nobis est sangui-

ne junctus? *Affirm. Arg. l.* 50. *D. de Reg. jur. l.* 109. *D. eod. Jason. ad l.* 1. *n.* 3. 4. 5. *Cod. Indict. viduit. &c. toll. Alexand. Consil.* 119. *l.* 7. *n.* 6. *&* 10. *Petrus Pappus comm. in* 3. *artic. Milit. nostr. Provinciarum. Wissenb. disp.* 3. *Pand. num.* 16. Diss. *Vaud. Var. quæst. l.* 2. *quæst.* 29. *Bullæus loc. cit.*

IV.

An igitur indistinctè ad cujusvis hominis in vitæ periculo constituti defensionem aggressorem licebit occidere? Affirm. Natura enim inter omnes homines aliquam constituit cognationem. *l.* 3. *de just. & jur. l.* 37. 50. 109. *D. de Reg. jur.* Accedit, quod naturaliter homo homini debeat officium. *l. servus ea. D. serv. Export. l. non tantum. D. Appellat. l.* 2. §. *fin. D. quand. Appell. Dyn. super regulâ. Non est sine culpâ. de Reg. jur. in sext. can. non inferenda* 23. *quæst.* 3.

V. Nec

V.

Nec dissonum est jus divinum, quod exigit, ut pro fratribus vitam exponamus. Utque proximum, sicut nosmet ipsos diligamus. *Deut. 6. v. 5. Matth. 22. v. 37. Marc. 10. v. 31. Luc. 10. v. 27. Ordin. crim. Carol. 5. art. 142. & 150. Gomes. tom. 3. Var. resol. c. 2. Gail. 2. obs. 110. n. 19. Bocer. tract. de Duell. Speckhan quæst. jur. cent. 3. class. 2. quæst. 9.* Dissentiunt, *Bartol. Jason. in l. 3. D. de just. & jur. Vaud. & Bull. locis citatis.*

VI.

Non tamen præcisè quispiam ad hoc obstringitur, si id sine propriç vitæ dispendio fieri non possit. *Arg. l. 50. D. de Reg. jur. l. 125. in fin. D. de Verbor. signif.* In pari quippe causâ, amor nostri ipsius, amori proximi est præferendus. *l. 7. §. Quid si autem latitare. D. quibus ex caus. in poss. eat. l. 6. §. ult. D. de Re milit.*

lit. Arg. l. 6. Cod. de servit. D D. ad l. culpâ caret. D. de Reg. jur. Bocer. c. 3. de quæst. & Tortur. num. 75.

VII.

Verùm anne etiam licebit ad defensionem Pudicitiæ quempiam occidere? *Affirm. l. 8. §. pen. D. quod met. caus. l. 1. §. pen. D. Ad l. Corn. de Sicar. l. 20. cum seq. D. Ad l. Jul. de Adult. l. unic. v. nec igitur. Cod. de Rapt. Virg. Berlich d. Conclus. 12. n. 40. Treutl. volum. 1. disp. 1. thes. 4. litt. c. Vasq. 1. Illustr. quæst. 11. n. 20. Gilhaus. arbor. crim. c. 2. tit. 12. n. 36. Ames. cas. conscient. l. 5. c. 31. quæst. 4.* Dissent. *Bacchov. ad disp. 1. in Treut. & ego ipse dissensi in meo tract. de Duellis.*

VIII.

An itidem ad defensionem bonorum id licebit? *Neg. Arg. l. 3. D. de just. & jur. l. 9. D. Ad l. Corn. de Sicar. l. 2. 3. 4. Cod. eod.*

in

in quibus legibus de salutis tuitione tantùm est sermo. Et textus sunt expressi. *l.* 4.5. *D. ad leg. Aquil. l.* 7. *§. ult. D. quod met. caus. l.* 56. *D. de furt.* Ubi furem diurnum non aliter occidere licet, quàm si telo se defendat. Et ratio in promptu est. Hominum enim gratiâ natura omnia comparavit. Ut vita eorum omnibus bonis, rebus pretiosissimis, imò universo mundo sit præferenda. Ut non videatur bonorum gratiâ vita alicui esse auferenda. §. 12. *Instit. jur. nat. Gent. & civil. l.* 2. *D. de stat. Hom. l.* 44. *in princ. D. de Ædilit. Edict. l.* 21. *in fin. Cod. de Sacros. Eccles. Merend.* 5. *contr. c.* 20. *Grot. de jur. Bell. & Pac. c.* 1. *n.* 11. *Fachin.* 1. *controv. jur.* 31. *Treutl. volum.* 1. *disp.* 1. *thes.* 4. *litt. c. Bullæus de tribus Gener. præc. n.* 25. *Gilhaus loc. cit. n.* 40. *Pappus. comm. in art.* 3. *Milit.* Diss. *ex parte Clarus* 5. *sent.* §. *Homicid. n.* 25.

n. 25. *Qui tamen* §. 47. *seipsum corrigere videtur. Vasq. Illustr. quæst. l.* 1. *c.* 18. *n.* 5. *Anton. Matth. tract. de Judic. disp.* 1. *n.* 32. *Less. l.* 2. *de just. & jur. c.* 9. *dub.* 11.

IX.

An ad tuitionem læsi honoris id licebit. Minimè. *Arg. l.* 3. *D. de just. & jur. l.* 2. 3. *Cod. Ad l. Corn. de Sicar.* Quæ leges non de honoris, sed vitæ defensione loquuntur. Et illius recuperandi gratiâ actionibus experiri datum est; non itidem hujus. Et ibi damnum est reparabile, hic non item. *l.* 25. *D. de Procur. junct. l.* 35. *D. de Reg. jur. Boër. decis.* 169. *per totum. Berlich. part.* 4. *concl.* 12. *n.* 41. *Besold. ad l.* 3. *D. de just. & jur. n.* 12. *Bocer. tract. de bell. & duell. l.* 2. *c.* 8. *Bronchorst.* 4. *Enantioph.* 82. Dissent. *Clarus* 5 *sent.* §. *Homicid. n.* 26. *Vasq. Illustr. quæst. l.* 1. *c.* 18. *n.* 13. *Vivius decis. l.* 2. *dec.* 399. *Petr. Papp. comm. in* 3. *art. milit.*

X. An

X.

An non ſaltem occidere licebit in caſu, quo quis fuerit ab alio provocatus? Non equidem. Neque enim id ipſum fieret ad defenſionem, verùm ad vindictam. *Arg. l.* 45. *D. Ad l. Aquil. l.* 2. 3. *Cod. l. Corn. de Sicar. Vaſq. Illuſtr. quaſt. l.* 1. *c.* 18. *n.* 15. *Bocer. l.* 2. *de Bell. duell. n.* 17. Accedit, quòd hâc ratione, quivis ſibiipſi jus diceret; adeoque ſibi aſſumeret, id quod ſpectat officium Magiſtratus: contra *l. unic. Cod. Ne quis in ſuâ causâ. judic. l. ult. Cod. de Vi Privat. l.* 14. *Cod. de Judæis & cœlic. l.* 176. *D. de Reg. jur.*

XI.

Verùm an non cenſebitur provocatus infamiam aliquam incurrere, ſi non comparuerit, præſertim ſi nobilis fuerit, aut miles? Minimè gentium. Qui enim legis dicto eſt obediens, nec juris, nec facti infamiâ notatur.

tatur. *l.* 176. *D. de Reg. jur.* Et licet consuetudo in contrarium ullibi obtineret, illa certè non esset appellanda consuetudo, quia irrationabilis, quia peccati nutritiva adeoque non servanda. *l.* 39. *D. de leg.* Nam si tale quid, propter pravam admiserimus consuetudinem, *& fur, & adulter, & quantumvis malus alius ad consuetudinem provocabit. Chrysost. in Genes. Homil.* 56. *Speckban. cent.* 3. *Class.* 2. *quæst.* 6.

XII.

Sed ampliùs quæsitum, quod spectat justæ defensionis sequelam, ultimam legis nostræ partem, anne à Principe aut statuto pœna in eum decerni possit, qui moderamine usus inculpatæ tutelæ, quempiam aut vulneràvit aut occidit? Neg. In nullo enim peccasse dicendus, qui secutus naturę legem immutabilem, ei non paruit, qui est infrà legem naturæ. *l.* 3.

D. Just.

D. *Just. & jur.* Neque enim qui supremâ in terris gaudet potestate, quicquam adversus jus naturale potest, aut tollere ea quæ naturalis inducit necessitas. *Arg.* §. 2. *v. ergo Senatus. Inst. de Usufr. Vasq. Illustr. quæst. l.* 1. *c.* 18. *in init. Arum. disc. public. jur.* 18.

XIII.

Ut improbandum sit hâc in parte jus Saxonicum, quo etjam qui moderamen adhibuit, in 60. Solidos, & Werigeldum, uti id appellant, interfecti cognatis præstandum, condemnatur. *Zobel. differ. jur. & Saxon. part.* 4. *diff.* 29. *Benedict. Reinch. in addit. sent. Scab. Lipsens.* 146. *ibid. Berlich. part.* 4. *concl.* 12. *n.* 4.

In nullo enim peccasse videri potest, qui quod omnes suadent leges, non omisit. *l.* 3. *D. Just. & jur. l.* 1. *Cod. Unde vi.* Ut cum nullum hîc sit deli-

ctum, nec debeat esse pœnæ locus. *l. Sancimus. Cod. de Pœn.* Adeoque propter hoc factum, nemo calumniam metuere debeat. *l. 2. Cod. Ad l. Corn. de Sicar.* Et si quis fortè actionem in quempiam pœnæ nomine intentet, ea exceptione justi homicidii elidi posset. *Gothefr. in not. ad d. l. 2. Cod & DD. ibidem citati.* Quid quòd ille, qui in ludis licitis virtutis aut exercitii militaris causâ institutis aliquem occidit, nec civili, nec criminali judicio conveniri possit. *l. 7. §. 4. D. Ad l. Aquil. Cujac. 20. obs. 21. Schrader. de Feud. part. 9. c. 4. n. 37. sub fin. Moller. ad const. Saxon. part. 4. const. 10. n. 6. Besold. delib. jur. tit. P. Ad l. Aquil. n. 2. p. 571.*

XIV.

Non tamen improbandi videntur nostratium mores, secundum quos, an quia ita fieri oportet, an quia id remedium tutius

tutius est, etiam qui legitimæ defensionis modum non excessit, veniam seu remissionem, (vel potiùs innocentiæ litteras) commissæ cædis à Principe impetrat. *Christin. vol. 4. decis.* 198. Quas si quis petat, etjam eas de rigore justitiæ Princeps concedere tenetur, *Faber in Cod. ad l. Corn. de Sicar. l. 9. tit. 10. def* 5. In hoc tamen mores cum jure Saxonico conveniunt, quòd licet per testes occisor probaverit, se egressum non esse inculpatæ tutelæ moderamen, nihilominùs in mulctam fisco inferendam, & insuper in expensas & interesse amicorum occisi condemnetur. Cùm æquius esset, eum non solùm à capitali pœnâ, sed & à pecuniariâ, quæ amicis, sed & ab eâ quæ Principi debetur, absolvi debere. *Faber in Cod. ad l. Corn. de Sicar. loc. alleg.*

XV.

An verò consuetudo ista probanda; quâ remissionis litteras non impetrat, aut saltem rarissimè, nisi priùs cum amicis occisi transegerit, & quidem demùm post annum ab homicidio commisso elapsum, inquiri non immeritò posset? Id quidem præcisè servatur in Brabantiâ, ubi Princeps non largitur remissionem, nisi cum parte læsâ transegerit homicida, & se transegisse, docuerit. Idque congruum est, *Edict Car. 5. de ann. 1541. art. 12. & seq. & de ann. 1546. art. 1. cit. apud Vivien art. 21. Comm. lat. Introit. Phil 2. Hisp. Regis. Zyp. jur. Pontif. Nov. Analypt. Enarr. l. 5 tit. de Homicid.* Etiam in nostris Provinciis communiter servatur, ut priùs satisfecerit, quorum interest, antequam quod petit, impetret. Et in tantum non immeritò hæc servatur con-

consuetudo, in quantum vix unquam aut perrarò, talis incidit casus, ut non aliquâ in parte occisor moderamen excessisse deprehendatur. *test. Christ. in decis. all.* Si tamen manifestissimis probationibus occisor docere sit paratus, se moderamen inculpatæ tutelæ servasse, cur expectari debeat amicorum occisi consensus, nullus video. Ut qui juri publico suâ pertinaciâ, adeoq; Innocentiæ causæ præjudicium facere nec possint, nec debeant. Cum defensor propriæ salutis in nullo peccasse sit dicendus. *l.* 45. §. 4. *D Ad l. Aquil. l.* 131. *D. de Verb. signif. l.* 3. *Cod. Ad l. Corn. de Sicar.*

XVI.

An non tamen in expensas in occisum factas, dum fortè eum læthaliter vulneratum curare attentant, occisor esset condemnandus? Resp. Quòd non.

non. Is enim demùm tenetur impensarum nomine, qui est in culpâ. Nec est in culpâ, qui quod jura non tantùm permittunt, sed etiam jubent, egit. Et æquum non est amicos occisi actionem lucrari, ex dolo defuncti, ut qui aggressor erat injustus. Ut quem videri non possit aggressum se defendentem, in curationis expensas condemnandum esse. *§. 1. Inst. de Oblig. quasi ex del l ult D. de his qui dejec. l. 1. § 11. D. Si Quadr. pauper. fecis. dic. l. 3. l. 52. §. 1. D. Ad l. Aquil. l. 3. Cod. de Naut. fœnor. l. 12. §. 1. D. de Furt. l Gracchus 4. Cod. ad l. Jul. Adult Alex. l. 6. Cons. 84. n. 3. Cravett. cons. 129 n. 11. Schrader de Feud. part. 9. cap. 4. n. 56. & cons. 37. n. 117. 2.*

FINIS.

